312.957
O. ZK

A MAGYAR IRODALOM TANITÓMESTEREI

HAVAS ISTVÁN
MUNKÁI

TŐRETLEN UTON.
Regény .. .. .. 1.20 K
IVADÉK.
Elbeszélések .. .. 3.— K
A CSÁSZÁR ÓBESTERE.
Regény .. .. .. —.60 K
PART FELÉ.
Költemények .. .. 2.— K

A TOMAJFÜREDI ARANYNAPOK

TIZENHÉT TÖRTÉNET

IRTA

HAVAS ISTVÁN

NEMZETI KÖNYVTÁR NEM ADHATÓ KI

BUDAPEST, 1914
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA
VI., Andrássy-út 16.

Minden jogot fentartunk.

R 2

312.957

ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
Növedéknapló
195 8 év 10.356 sz.

R 1965.

BUDAPESTI HIRLAP NYOMDÁJA. 1094

I. Elbeszélések

A tomajfüredi aranynapok.

A kis Tomajfüred amolyan valódi asszonyfürdő. Vastartalmú hévizét a halovány arcú, vértelen nőknek egész serege keresi föl nyaranta: egy kis természetes pirosítóért. Férfi annál kevesebb jelentkezik Tomajfüreden. Ha valamely nyáron egy-két tarokk-kompániára valót össze lehet belőlük toborzani, az már a fényes, de legalább is a sikerült évadok közé tartozik.

Az idei nyár, talán a sok esőzés miatt, kissé gyöngébbnek bizonyult, amennyiben csak egyetlen kártya-kompánia tudott összeverődni. Ennek a társaságnak lelke az öreg Méltóságos úr volt (nyugalmazott kuriai bíró), tagja volt továbbá egy Nagyságos úr (királyi tanácsos a mult század 80-as éveiből), egy Tekintetes úr (a fürdőigazgató) és egy Tisztelt című úr, akit a rövidség okáért legtöbbször

csak Öcsémnek szólítottak. E részletes és pontos címbeli megkülönböztetést pedig azért adom, mert ez így szokás a magyar fürdőkön.

A tarokk-kompánia minden ebéd után a kis kávéház erkélyén ült össze és igen szolidan, kétfilléres alapon játszott (valószínűen az Öcsém kedvéért). A hangulat sokszor igen humoros volt, egy-egy adoma is elröppent, de néha egy-egy infámis hiba miatt össze is röffentek. Ilyenkor a leggorombább volt a Méltóságos úr, a legtürelmesebb pedig a Tisztelt című úr, mert neki „lefelé" már nem volt kivel gorombáskodnia.

A Tisztelt című úr különben igen szelid természetű férfiú volt, kissé tán nagyon is engedékeny és puha. Ez oknál fogva a felesége elég szigorú uralom alatt tartotta. Otthon, Pesten (mert budapestiek voltak) a hivatalból pontosan haza kellett a férjnek sietnie, nehogy az ebéddel várakozni kelljen rá. Naponként egy órai kimenőt kapott, amelyet azonban másfél óránál nagyobbra kinyújtania sohasem volt szabad. A kapott zsebpénzzel mindig be kellett számolnia, szóval: példás minta-életet élnie.

A kártyázás pedig mindenekfölött tilos cselekedet volt rá nézve. Pedig Maróthy Menyhért (ez volt a Tisztelt című úr neve) nagyon szeretett kártyázni, főképpen tarokkozni. A szigorú asszonyi tilalmat úgy játszotta ki, hogy titokban kártyázott, mint a gyáva férfiak általában.

Igy esett a tomajfüredi kártyázása is; arról sem tudott semmit az asszony.

A sovány, ideges Maróthynénak ugyanis az orvos délutáni pihenést rendelt, amit szigorúan be kellett tartania. Az asszony ezt meg is tette, bármily rosszúl esett is mozgékony természetének. Annál jobban élvezte azonban az asszony üdülését a férj, aki ebbeli örömének a kártyakompánia asztalánál áldozott. Persze titokban, de ezt nem is árulta el senkinek.

Két hét minden zavar nélkül mult el, de a harmadik hét elején valami ördögadta fotográfus bukkant föl a szemhatáron és bevette magát a tarokkozók kegyébe. Ez még nem lett volna baj Maróthyra nézve; de a hizelgő jövevény egy szép délután egyszerre csak a kártyázó társaságnak neki szegezte a gépét is, hogy megörökítse őket. A megörökítés még a fotográfustól is jól esik az embernek.

A Méltóságos úr kemény pózba vágta magát, magasra emelte a skizt, mintha éppen a huszonegyest fogná el; a Nagyságos úr, aki állítólag az egész Leopardit könyv nélkül tudta, kissé szkeptikus mosollyal fogadta a gépet, a Tekintetes úr széles mosolyt varázsolt arcára s várta a csattanós pillanatot; egyedül a szegény Maróthy sápadozott, izgett-mozgott a helyén, mint aki rosszul érzi magát.

— Ne mozogjon annyit, Öcsém! — türelmet-

lenkedett a Méltóságos. — Mitől tart? Hisz az a gép el nem sül! Az nem ágyu ám!

Maróthy Menyhért épp ebben a pillanatban határozott, olyanformán, hogy fölkelt és egyszerüen félreállt. Eszébe jutott, hogy a fölveendő kép árulója lehet az ő titkolt és tiltott passziójának; és ha az asszony valahogy egyszer képen is látja megörökítve bűnös manipulációját, azt neki letagadni többé sohsem sikerül. Határozott tehát s egy bravuros mozdulattal az ott ámuló egyetlen kibicnek kezébe nyomta a kártyát s azt ültette a helyére.

— Ejnye, Öcsém, — jegyezte meg a szkeptikus Nagyságos, — csak nem röstelli talán a társaságot?

— Bocsánat — hebegett Maróthy — nagy kitüntetésnek tartom ... de ... családi okokból ...

— Micsoda családi okok? — rivalltak rá három felől is.

Menyhértünket szorongatott helyzetéből egy pokoli ötlet segítette ki.

— A nagybátyám dúsgazdag ember s kitagadna az örökségből, ha megtudná, hogy csak egyszer is kártyáztam. Nem tehetem, hogy így megörökítsem magamat. Bocsánatot kérek még egyszer!

A Méltóságos úr erre összehúzta bozontos fehér szemöldökét, maga elé nézett, mintha valamit keresne az emlékezetében s aztán így adta föl a szót:

— Hogy is hívják önt, öcsém?

— Maróthy Menyhértnek.

A méltóságos úr egyet csettintett az ujjával és diadalmasan kiáltotta:

— Csak nem a milliomos Maróthy Sámuel a maga nagybátyja, öcsém?

Menyhért már benne volt a csávában és hazudott tovább, mint a parancsolat.

— De igenis . . . szolgálatjára . . . az!

— Akkor gratulálok, öcsém! Samunak igen nagy vagyona van s amint tudom, kicsiny rokonsága. Ifjúkori barátom volt, de már akkor is spórolt. Nagy spórmajszter volt őkelme mindig.

— Óh igen, — bólogatott Maróthy — az volt!

Pedig nem is látta soha életében, csak éppen a hírét hallotta, valami afélét, hogy él egy ilyen nevű úr is a világon . . . valahol . . .

. . . A gép elcsattant, a fotográfus elvonult s a társaság kártyázott tovább. Maróthy néhány baklövést követett el; renonszot is csinált; nem csoda, becsületes lelkét fölzaklatta az a bolondos ötlet, amelynek beugrott. Várta, hogy lehordják megint a paccerkodásáért, de csodák-csodája, nem tették. Szinte rosszul esett neki ez is. Azt gondolta, hogy észrevettek valamit és most már megvetik a hazugságáért. Pedig csak figyelmesebbek lettek iránta, ami természetes dolog, hiszen a Maróthy Sámuel leendő örököse: valaki. Több most már mindenesetre, mint tisztelt című úr.

Mikor Maróthy később a feleségéhez benyitott,

érezte, hogy nyugtalanul ver a szíve. Aggodalmai voltak, amik egyre zaklatták. Milyen fölösleges aggódás volt az pedig! Azzal az ötlettel a tomajfüredi társaságban megállapította a szerencséjét.

Először is az urak közt. A Nagyságos és a Tekintetes már másnap letegezték s bemutatták hölgyismerőseiknek is.

— Ki ez az úr? — kérdezte egy fess fürdőző asszony. — Miért nem mutatták be már eddig is?

— Csak most tudtuk meg, hogy kicsoda — mentegetőzött a fürdőigazgató.

— Valami inkognitós herceg?

— Nem herceg, de Maróthy Sámuelnek az unokaöccse és — egyetlen örököse.

— A milliomos nábobnak?!

— A milliomos pénzzsáknak.

A futótűz sebességével harapózott el ez a hír a tomajfüredi társaságban s a szó szoros értelmében úgy tárgyalták, mint valami nagy szenzációt. Botrány, hogy itt egy ember élhetett két hétig, szerényen, visszavonulva, akiről csak most sül ki, hogy kicsoda. Ez volt az általános vélemény. Ennek nyomában aztán megindult a jóvátevő akció. Nohát a tomajfüredi társaság is becsülettel kitett magáért abban, hogy tisztelettel és szeretettel bánjon egy leendő milliomossal.

A hirtelen, szinte orozva meglepett Maróthy-pár nem tudta mire magyarázni a fürdővendégek barát-

ságos tekintetét, mosolyát, kézszorítását és tüntető figyelmét, amivel úton-útfélen megrohanták őket. Kivált az asszony tünődött, kíváncsian, magyarázatot keresve, míg a férj hallgatott és belül remegett, mint a csínytevő gyermek.

— Mi történt az emberekkel, Menyhért?! Eddig ránk se hederítettek, most majd megesznek.

— Nem tudom, — nyögte sötéten az ötletes férfiú. — Nem tudom.

— Talán összetévesztenek bennünket valakivel. Nem gondolod, Menyhért?

— Nem tudom, — sóhajtott a bűnös férj. — Lehet, hogy megbolondultak.

— De ennyi ember! — szólt az asszony ellentmondva. — Nem mi bolondultunk meg inkább?

Maróthy nem minden kételkedés nélkül emelte föl lehorgasztott fejét:

— Azt gondolod, édes?

— Gondolja az ördög, — pattant rá az asszony, — én bizony nem bolondultam meg!

Menyhért megsimogatta forró homlokát s látszólagos megnyugvással jelentette ki:

— Én sem.

Ezzel a dolog magyarázatát el is intézték ketten. Ők nem bolondultak meg, de a fürdőközönség sem tehette azt, mert hiszen tömeges bolondulásokra nincs példa az egész világtörténelemben. A figye-

lemnek és barátságnak mind sűrübb megnyilvánulását pedig rövid idő alatt egészen jól megszokták, sőt már meg is kivánták volna, ha történetesen a férj három heti szabadsága véget nem ér eközben.

Egy szép nyári napon (még a természet is udvarias pompába öltözött), bejelentette a Maróthypár, hogy most már búcsúznak. Bármennyire is fáj szívüknek a válás, a kényszerítő erőnek engedniök kell: nincs több szabadság.

A derült égből (igazán derült volt!) a villámcsapás nem hat lesujtóbban, mint ahogy ez a kijelentés érintette a tomajfürediek lelkét. Egyesek egész hangosan méltatlankodtak a hivatali szükkeblüség ellen; mások tanáccsal szolgáltak arra nézve, hogyan lehetne még a szabadságot néhány nappal meghosszabbítani; sokan pedig sírtak, természetesen: nők, s könnyes ábrázattal csókolták jobbról-balról a Maróthyné meghatottságtól kipirult arcát.

Egy óra mulva már útrakészen ott állt a fürdőigazgatóság rozoga hintaja. A mult század derekára emlékeztető bárka azonban teljesen megszépült és megfiatalodott a virágok áradatától. Mindenki csokorral búcsúzott a távozóktól, úgy, hogy a Maróthypár szinte elveszett a virágtengerben.

Az asszony szemébe egy gyémántfényü könny szökött, hogy szebben csillogjon minden ékszernél, s a férfi is meghatottságában elfelejtette azt a pokoli ötletet, melynek nyomában ennyi virág fakadt. A

virágot, meg a megnyilatkozó szeretetet látta csak. S mindez vakít, elvakít.

A kocsis vetett véget az ünnepies búcsúzkodásnak, közibe csapván a két táltosnak. S ebben a pillanatban megzendült a cigányok hegedűjén a Rákóczi és meglendült a levegőben a fehér zsebkendők egész serege.

Gyönyörü kép volt! . . .

Nem csoda, ha most a szerény Maróthyék annyit beszélnek ismerőseik körében a tomajfüredi aranynapokról.

Az ember tragédiája.

— Egy preparandista följegyzéseiből. —

November 30.

Ha szerit ejthetem, mindig elmegyek a *Nyitrai és Társa* könyvesboltja előtt. Ez az egyetlen könyvkereskedés a városunkban; kirakata pedig nekem a legnagyobb gyönyörüségem. Szeretem a szép könyveket. A külsejükben is nagy kedvem telik, hát még a belsejükben. Azok a szabályos rendben elvonuló szürke betüsorok olyan kedves érzést keltenek bennem, mintha májusi réten járnék s a lekaszált szénarendek illatát szívnám.

Ha valamikor nagy úr leszek, minden pénzemet könyvekre fordítom. Olyan könyvtáram lesz, hogy csodaszámba megy.

Sajnos, most még csak husz krajcárom van, de az is már valami. Végre is egy szegény elsőéves

preparandistának nem lehet száz forintja. Az én megtakarított húsz krajcáromon is vehetek már valami kedves kis könyvet.

Ma is azért kanyarodtam be a könyvkirakat elé, hogy gusztáljak. Kár, hogy olyan drágák a könyvek. De ma egyet találtam; most került a kirakatba. Az szép is, tartalmas is, meg nem is nagyon drága — ötven krajcárért adják.

Harminc krajcárt kell még gyűjtenem, hogy megvehessem. Mert megveszem. Világhírü könyv: *Az ember tragédiája.* Versekben van írva, már olvastam is belőle részleteket, de az egészet még soha sem. Megragadó szép versek, bár egy kissé gondolkodtatják az embert. De az nem baj.

Formás, kis könyv, piros vászonba van kötve; mintha mosolygó, örvendező szemekkel nézett volna rám. Sokáig kacérkodtam vele. Nekem úgy tetszik, hogy az egész kirakatban ez a legcsinosabb könyv.

December 10.

Már harminc krajcárom van. Mindennap egy krajcárt teszek félre a tízóraimból. Eddig egy nagy kétkrajcáros sósperecet vettem a szolgánál, most csak egykrajcáros sósbábot veszek. Ha valaki olvasná eme soraimat, százat teszek egy ellen, hogy megsajnálna. Pedig mennyire nem volna igaza! Ha én el akarok valamit érni, azt erősen akarom; s ez az erős akarat nekem olyan gyönyörüségem, hogy

abszolute eszembe sem jut sopánkodni azon, hogy egy nagy sósperec helyett egy kis sósbábot ropogtatok meg a fogammal.

Eddig még minden nap elmentem a könyvkereskedés előtt és megnéztem az én leendő könyvemet. Mondhatom, hogy igen örülök, ahányszor csak megpillantom s ez az örömöm minden nappal és minden ujabb krajcárral növekedik, míg egész Csimborasszóvá nem dagad.

Kiszámítottam, hogy éppen újesztendőre fogom megvenni *Az ember tragédiáját*. Szép újesztendőm lesz, ha addig valami közbe nem jő. Szünetem is lesz, egész nap olvasgathatom. Már ki is jelöltem a helyét a könyvtáramban, (megboldogult édesapám pipatóriumát alakítottam át könyvtárrá) és csak azt fájlalom, hogy a Petőfi költeményei mellé nem tehetem majd. Sokal kisebb könyv az ennél, holott tartalomra azt hiszem méltó egyik a másikra. De én a külső nagyságot veszem zsinórmértékül s aszerint sorakoztatom egymás mellé kisszámu műveimet. A szemnek jobban esik ez.

Két dolog azonban egy kissé agaszt. Egyik, hogy az újév napja ünnepszámba megy s ha jól emlékszem: az üzleteket zárva tartják és ha én majd csak ezen a napon szerzem meg az ötvenedik krajcárt, akkor a könyvet nem vehetem meg még aznap, hanem várnom kell másnapig. Igy az újévi napom esetleg üres várakozásban fog elmulni. Igazi hosszu-

napom lesz, holott nem is követem a Mózes vallását.

A másik dolog, amitől tartok, az, hogy az én kiszemelt kis könyvemet előbb-utóbb megveszik. Valami hizott bugyelláris, jómódu atyafi betoppan a boltba s azt mondja:

— Adják nekem azt az ötven krajcáros könyvet, megveszem a fiamnak.

Azzal letesz az asztalra egy ropogós bankót, nagy kevélyen fuj hozzá (ez a jómódu emberek szokása) s ezzel is messzebb fujhatja az én álmaimat.

Szóval az örömöm mellé — árnyékul — megvan már az aggodalom is.

December 15.

Ez a nap piros betükkel van nyomtatva a naptárban, lévén vasárnap. Nyomtathatták volna bátran feketével is. Ma temettük el ugyanis Huber Jóskát, aki már másodéves preparandista volt szegény, de a tüdőbaj idő előtt végzett vele. Jó fiú volt pedig, csupa szív és ész. Kitünő tanító lett volna belőle.

Megsirattam, nekem kebelbeli jó pajtásom is volt.

A ravatalára szép koszorut tettünk az osztályunk nevében. A költséget kivetették valamennyiünkre, fizettünk fejenként tíz krajcárt. Harmicöt krajcárom volt már a mai napig megspórolva, most ebből — minusz tíz, = egyenleg huszonöt.

Szegény Jóska, kétszeresen is megszomorított és még az újévemet is elrontotta, mert már akkorra nem vehetem meg a könyvet. Tíz nappal messzebbre tolódott a nevezetes dátum.

A bánat azonban soha sem jár egyedül. Ma vasárnap van, természetesen a kirakat egész nap csukva van. De miért nem nyitották ki tegnap? Kétszer is arra mentem — és hiába. Azt kell hinnem, hogy csakugyan megvette az a bizonyos jómódu atyafi s akkor nekem a várva-várt terminus után még kell várnom pár napot, amíg Budapestről elhozatják az ujabb *Ember tragédiáját.*

Mennyi akadály!

A könyvkereskedőnek azonban meg szeretném írni, hogy a jó könyvesbolt kirakata mindennap nyitva van, kivált ilyen tájon: karácsony előtt.

A fiával tavaly együtt jártam a gimnáziumba, legalább annak adom be ezt az okos tanácsot, mihelyt találkozom vele.

December 24.

Ma van az esztendő legédesebb, legmelegebb napja. Ma nagyon sokan kapnak angyalfiát. Tán mindenkinek jut valami ezen a nagy sárgolyóbison, hogy örüljön. Én is kaptam angyalfiát: a könyvem még késő este is ott volt a kirakatban, nem vette meg senki.

Nem is hiszem, hogy most már valaki megvenné

A reménységtől és büszkeségtől dagadó mellel mentem végig az utcán. Harmincnégy krajcárom van már és tizenhat nap mulva enyém lesz a magyar irodalom egyik remeke.

Egy hódító hadvezér sem örülhet jobban diadalának, mint én, ha már kezemben lesz a könyv.

December 30.

A kirakatot ma megint csukva tartották. Nem értem az ilyen üzleti gondolkozást. Én még éjszaka is nyitva tartanám.

A könyvet nem láttam; pedig már csak tíz kemény vas hija, hogy az enyém legyen.

Január 1.

Déli tizenkét óráig volt ma nyitva a könyvesbolt is, a kirakat is. Ha tehát az a kis malőr nem ér, hogy a tíz krajcáromat oda kell adnom, ma szépen megvehettem volna *Az ember tragédiáját.*

De ezt nem panaszképpen mondom. Szegény Huber Jóska megérdemelte tőlem azt az egy virágszálat, ami rám esett abból a koszorúból. Úgy jutott eszembe mindez, hogy ma megint ott jártam a kirakat előtt.

Nyolc nap mulva már úgyse keresem föl minden nap.

Igaz, a könyvem ott volt. Úgy látszik, hogy mégis csak megvárjuk egymást.

Január 7.

Egy napi késés. A mai napon megtakarított krajcárom kipottyant a zsebemből és elgurult az osztályban a padok alatt. Sokáig kerestem, de hiába. Előadás után ott maradtam, minden padot elmozdítottam a helyéből. Sehol sem volt. Elnyelte a föld. Ilyen megmagyarázhatatlan csodák még mindig történnek?!...

Kárpótlásul ma kétszer néztem meg a könyvet a kirakatban.

A holnapi krajcáromra jobban kell vigyáznom.

Január 10.

Hurrá, több apró tragédián keresztül végre eljutottam *Az ember tragédiájához!* Enyém, enyém, akár hiszi valaki, akár nem. Szeretném ezt elkurjantani az egész világnak; de a világ olyan közömbös, és mint Heine mondja: ostoba. Igen, a világ sok dolgot meg nem ért és nem örül velem. De mit törődöm én most a világgal?!...

...Mielőtt beléptem volna a könyvesboltba, még egyszer megszámláltam a pénzemet. Pontosan kijött a szám: ötven. Aztán még egyszer jól megnéztem a könyvem árát: az is ötven. Igy tehát belépehetünk — szóltam magamhoz a teljes bizalom hangján s azzal benyitottam.

Kissé izgatottan, de azért szinte száraz nyugodtságot színlelő hangon mondtam el, hogy mit akarok.

(Ezt a módot, illetve eljárást akkor alkalmazzuk az életben, illetve az iskolában, amikor nem egészen tudjuk a leckénket.)

A segéd udvariasan kérdezte:

— A díszkiadást hozzam el, kérem?

Ismét színlelnem kellett a nyugodtságot, míg végre megmagyaráztam, hogy nekem az a díszkiakás kell, amelyiknek az ára ötven krajcár.

— Az az olcsó kiadás, kérem, — szólt egy kissé szatirikus mosollyal a segéd.

Elpirultam; aminek az volt a legfőbb oka, hogy az üzlettulajdonos szépséges tizenhat esztendős leánya is ott volt a boltban és biztosan észrevette, hogy én mekkora szamár vagyok.

A gunyolódó segéd egyet fordult, fölnyult a polcra s elém tette a kért könyvet.

(Nini, hát nem a kirakatból hozta be! Többjük is van belőle? Értem... Hát ezért drukkoltam én annyit, hogy valaki meg ne vegye!)

Fizettem s mint egy diadaltól mámoros Cézár vonultam végig az Uri-utcán. A hideg szél kimarta az orcámat s kegyetlenül általfujt vékony télikabátomon. De én nem éreztem se hideget, se szelet; azt hittem, tavasz van és a madarak énekelnek a Flóriántéri fákon. (A jégcsapok csilingeltek rajtuk.)

Szépséges kis könyv, mennyi örömöt szereztél nekem!

Megsimogattam, gegyelléltem, mintha gyémántból volna a födele, aranyból minden egyes lapja. Olvasom, olvasom; de az öröm miatt néha szórakozott leszek és meg kell állnom. Úgy veszem észre, az öröm is elfáraszt.

Majd holnap, holnapután, azután!

Húsz esztendővel később.

Ma a könyveim között kutattam s a kezembe került egy viseltes kis könyv. Valamikor piros lehetett, de már erősen megfakult. Fölnyitom; az első lapon ott díszeleg a nevem s egy húsz év előtti dátum. Húsz év előtti írás, színehagyott betűk! . . . Naivság, álom! Mosolyognom kell.

Az ember tragédiája! Lapozok benne; minden lap, minden sor ismerős. Itt-ott egy-egy jegyzés a sor után, amit olvasva, éppen akkor gondoltam. Ma mást írnék már oda. Hanem azért csak elmerülök és olvasok tovább.

És a nagy eszmék komoly világába egy-egy kis hasadékon át bekukkan az én ábrándos, álmokkal teli ifjúságomnak megaranyozott emléke. Megint megszépül ez a most már kopott könyvecske, mintha csakugyan gyémántból volna a fedele, aranyból minden megsárgult lapja. Olyan jól esik olvasni belőle mindazt, amit már könyv nélkül is tudok régen . . .

Sok álmom szertehullt, terveimből nem lett semmi. Hírnévről álmodoztam, nagy cselekedetek-

ről, mikor ezt a könyvet először olvasgattam. Szegény tanító vagyok egy kis faluban, az ábé-ab mestere. Nem kicsinylem foglalkozásomat, hiszen az enyémnél szebb úgy sincs. Istennek legtündöklőbb alkotásába: a kicsi lelkekbe vetem én a magot, amelyből nagy erényeknek kell sarjadniok.

Megviselt könyvecském, biztass, taníts a küzdelemre! Belőled, megaranyozott lapjaidból: szép és igazán igaz *Az ember tragédiája.* Egy új, díszes, fényes kiadás nekem tán egészen más is volna! Hideg, idegen.

Messze még a cél, legföljebb ha a hetedik színnél vagyok, Konstantin napfényes városának falai közt. Tankréd-Ádám még nem látja tisztán: „mi itt valóság és mi itt álom?“

Tovább, tovább!

A tanitónő.

Kövy Józsefék a Nefelejts-utcában laktak, egy emeletes, kedves kis házban. Abban az utcában még több ilyen ház van. Kövyék ablakai keletre néztek s így épp a reggeli napot kapták mindig. A piros napsugár, mintha csak tudta volna, hogy mennyi örömet szerez a derék családnak; reggelenkint azonnal átszürekedett az ablak üvegjén s csillogva-villogva beragyogta a három egyszerű, de tiszta, kedves szobát. Kövyék boldogan legeltették a szemüket a nyájas kis fészken. Áldozatot is hoztak ezért a gyönyörért; korán keltek, mivel korán is elmentek hazulról — mind a ketten. Délig aztán már nem is látták a lakásukat. Úgy esett a dolog, hogy a férfi tisztviselő volt a városházán, az asszony pedig fővárosi tanítónő. Fiatalok voltak még mind a ketten, kivált az asszony s mindössze csak két éves házasok.

A második esztendőnek majdnem épp a végén egy örvendetes esemény érte a derék házaspárt: egy kis fiúcskának a születése. Az ám, az a bizonyos gólya egyszer csak kiterjesztette fehér szárnyait, szállt, szállt egy kis legénykével s épp a nefelejts-utcai emeletes ház fölött ereszkedett le. Örültek neki: az asszony is, a férfi is, hiszen egészséges, erős legény volt az újszülött. Az asszony ebből az alkalomból hat heti szabadságot kapott. Hat hét elég szép idő és igazán emberséges dolog a fővárostól, hogy a tanítónőinek ilyenkor ennyi időt ad. De ők is busásan megszolgálják ezt a figyelmet, amikor ilyen kerek, piros arcú, erős honpolgárt adnak a hazának, mint Kövy Józsefné is. A kis Jóska (az apja nevére keresztelték) a hat hét alatt is már szép legénnyé fejlődött. Kezével, lábával úgy tudott kapálózni, mint egy hempergő kis macska; beszélni is tudott, csak az a baj, hogy még a tulajdon édesanyja sem értette meg. No, de sebaj, hathetes gyerektől ez is sok!

Igy növekedett a fiú, ellenben édesanyja egy este kissé szomorúan sóhajtott föl:

— Teremtőm, hogy elmúlt az idő! Holnap már tanítani kell mennem.

Aztán a kis pólyához fordult, föléje hajolt és úgy mondta neki becéző anyai hangon:

— Hallod-e, kis babám, holnap már itt hagylak! Elmegyek. Jó lesz? Nem fogsz sírni?

Az pedig csak nyugodtan feküdt a párnában, semmi meghatottságot sem mutatott a komoly szavakra. Sőt mindezek tetejébe még mosolyogni is kezdett. Csöpp száját úgy kitátotta, hogy a piros inyei mind kilátszottak.

Az anyja össze-visszacsókolta s félig komolyan, félig meg tréfásan szólt:

— Látszik rajta, hogy fiú.

Másnap azután még korábban keltek, mint rendesen. Az asszony nem aludt jól, nyugtalankodott és folyton az iskoláról álmodott. Azt álmodta, hogy elkésett a háromnegyed nyolcról, az igazgató már lebélyegezte a beíró könyvet s barátságtalan tekintettel mérte őt végig. Pontos, szorgalmas tanítónő volt mindig, hogy röstellte ezt a dolgot. Most már neki is ellensége lesz az igazgató, akit a tanítók mindnyájan kissé szívtelen alaknak tartottak. S aranykeretű cvikkerén át nem is sugárzott ki éppenséggel szeméből a jóság fénye.

Mikor reggel fölébredt, megkönnyebbülten sóhajtott föl, hogy csak álom volt. Hála Istennek!

A kelő nap fürge sugarai bekukkantak a szobákba és vidáman beragyogták az egész lakást. Még a kis Jóska baba bölcsőjét is. A kis csöpp erre kinyitotta a nagy kék szemét, megmozgatta a fejecskéjét és egy darabig tűrt és hallgatott. Aztán végezetül elkiáltotta magát:

— Enni akarok!

Dehogy is mondta ezt így. Csak gőgicsélő hangján nyögni, nyöszörögni kezdett. Az édesanyja azonban úgy értette, hogy enni kért. Hozzá sietett, összecsókolta pici arcát, kivette a fehér párnákból, nótázott neki, aztán, mi sem természetesebb, megreggeliztette. A kicsi jóízűen és boldogan evett.

Azalatt az apja is elfogyasztotta a reggelit, a terített asztalnál. Az asszony kávéja pedig egymagában állt ottan. Gyönge hártyaszerű képződött a tetején, száz meg száz ránccal. A férfi fölkelt az asztaltól, odalépett a feleségéhez megcsókolta, aztán a fiát is és szedte a botját, kabátját, indult. Ment a hivatalba. Állítólag nagyon sok restancia volt a városházán s ő mint szorgalmas tisztviselő: inkább korábban ment be, csakhogy eltüntesse. Jó dolga is van a férfiaknak, ők csak apák és nem anyák! Ezt mintha a kis Kövyné gondolta volna . . . Vagy talán nem is úgy volt.

A kis zsebórájára tekintett, Istenem, már félnyolcra járt az idő. Most már igazán kevés ideje volt, mindössze csak öt perce. Bár igen közel lakott az iskolához, tíz perc éppen szükséges volt rá, hogy háromnegyed nyolcra ott lehessen a beíró könyv előtt. Szerencsére, a kis jószág hunyorgatni kezdte álmos szempilláit. Nem telt bele két perc sem, már aludt. Egyforma, egészséges lélekzete elárulta, hogy jól alszik, nincs semmi baja.

Kövyné az egyik kezében tartotta a zsebóráját

s az utolsó pillanatig ott állt a bölcső mellett és nézte a kicsiny alvót. Nézte, nézte elvonhatatlan tekintettel, hanem a kis mutató egyszerre csak így szólt:

— De most már elég, kis mama, most tanítónő lettél már, indulj! Indulj!

Kegyetlen kis mutató, látszik, hogy nincs szíve, különben nem mondta volna. Kövyné engedelmeskedett a parancsnak, hiába minden, most már menni kell. Hanem olyan nehezen, lassan szedte a lábát, mintha valami egyre visszafelé húzta volna, mondván:

— Ne menj, ne menj! Hát elmész?

Az ajtót már be is csukta maga után, de még egyszer kinyitotta és betekintett a szobába. Nem sirt-e föl vajjon a kicsiny? Csodálatos, hallotta a hangját, amint betette az ajtót.

A pólyás azonban aludt, meg sem moccant. Siettében a dajkának adott még néhány tanácsot, hogy így meg amúgy vigyázzon a kis gyerekre, ettől meg attól óvja. A dajka integetett a fejével, a kezével is, csakhogy megnyugtassa az anyát.

Az utcán zaj, zsibongás fogadta. Nagy szeneskocsik zörögtek végig a Nefelejts-utca kövezetén. Sietett. És a zajban is egyszerre hallotta a kicsiny fia sírását. Gügyögő, édes hang! Fölébredt, óh, bizonyosan fölébredt már és keresi, hívja őt, az anyját.

Már az utca sarkán volt, hogy a következőbe forduljon. Visszatekintett a házukra, amelyben laktak.

Az ablakokon vakító fénnyel tündökölt a reggeli napsugár, az utcán a friss nép sietett föl és alá. Csupa vidámság és elevenség volt körülötte. Jaj, de ő neki mégis csak úgy rémlett, hogy a kicsi fia fölébredt és sir, sir. Kivette a zsebóráját: visszamehetne-e még, csak egy pillanatra bár, hogy lássa!

A kis mutató szívtelen pontossággal mutatta az időt s intett neki, hogy nem mehet. Hát nem lehet! Befordult a következő utcába, annak a végén ott látszott az iskola hatalmas épülete. Annyiszor nézte már a falait, hogy szinte ismerős gyanánt integettek feléje. De ő bizony most nem is látta ezt, csak ment előre. S ahogy ment, két kövér csepp végiggördült az arcán. Nedves barázdát hagyott maga után, úgy, hogy a következő kettő már nem szaladt le töretlen úton. Talán jó is volt, hogy kihullottak, valamivel megkönnyebbedett belülről.

Jobbról, balról köszöntötték az iskolába sietö gyerekek, csengő hangú kicsi leányok. Egyik-másik oda is szaladt hozzája és megcsókolta a kezét. Hányszor mondta már nekik, hogy nem szabad ezt tenniök! Különösen amióta megtiltotta a hatóság is. De, édes Istenem, mikor a gyerek-lányok olyan nagyon szerették! Az édesanyjukat is nagyon szeretik, annak is kezet csókolnak. Most elfeledkeztek a tilalomról, régen látták már a jó nénit. Jó is, ha a gyerekek úgy szeretik a tanítónőjüket, mint az anyjukat.

Belépett az iskola kapuján, a szokott sürgés-

forgás, a sok beszélgető, csillogó szemű gyerek fogadta. Hangosan köszöntötték. Mosolygott rájuk s megjött a jókedve. Benyitott a testületi szobába, társnői már nagyrészt ott voltak. Mindenki szíves, kedves szóval fogadta. Gratuláltak neki. Jött az igazgató is, aki megszokott ridegsége ellenére, szintén néhány nyájas szó mellett kezet szorított vele. Kövyné kedves, kissé sápadt arca egészen belepirult a sok szívességbe, amellyel körülvették.

Aztán elszéledtek a tanítónők a testületi szobából, kiki az osztálya felé. Az ő gyerekei mély csöndben fogadták őt. Már tudták, hogy jön, hisz látták az utcán. Csillogó szemmel, örömtől sugárzó arccal néztek rá. Jól esett neki a szótlan, néma szeretetük. Ő törte meg az áhítatos csöndet barátságos, kérdezgető szavakkal. A kis leányok valamennyien egyszerre szerettek volna felelni.

Hanem egyszer csak megszólalt a csengetyű, imádkoztak s kezdődött a komoly tanulás. Tudja az ég miért, de mintha most már más szemmel, más szívvel nézte volna azt a gyerekhadat, mint addig. Mintha egy új sugár keletkezett volna a szivében bent. S ez még több derűt és meleget öntött széjjel a fehérfalú teremben. Olykor-olykor egy-egy percre meg is feledkezett már az otthon maradt kicsiny fiáról.

Javában tanulták már a számtani nehézségeket, amikor lassan, csendesen nyilik az iskola ajtaja.

Szabó Lidi lépett be, egy kis leány, egy megrögzött későn járó, kissé boglyas bébé. Kövyné máskor egy negyedóráig sem vette észre s ott állatta az ajtó mellett. Most odament hozzá és megkérdezte:

— Lidi lányom, hát miért késtél el megint?

— A kicsi pólyás testvérem nagyon sirt. Az édesanyám nagyon el volt foglalva vele. Későn kaptam reggelit.

Kövynének eszébe jutott az ő kis fia. Vajjon fölébredt-e már és nem sír-e az is. Majd az előtte álló kis lánynak megsímogatta az arcát, még a kissé boglyas fejét is és azt mondta neki:

— Jól van, Lidike. Eredj szépen a helyedre és ülj le!

Csodálatos dolog, a kissé boglyas Szabó Lidike nem késett el többet az iskolából. Vajjon nem az a sugár okozta-e azt, amellyel mint anya, gazdagabb lett Kövy Józsefné!

. . . Mikor két óra után Kövy, a szorgalmas tisztviselő-férj hazaérkezett, az előszobában azt kérdezte a cselédtől, hogy nem sírt-e nagyon az asszony, amikor elment hazulról. Ahá, tehát azért volt az a restancia a városházán, mert nem akarta látni a szegény anya — könnyeit.

— Mégis csak, — gondolta, — úgy kell haladnia és előlépnie minél előbb, hogy csak az egyikük keresse a kenyeret.

Az asszony.

Augusztus végi délután, a nap szelíd tiszta fénnyel ragyog a földre. A podolini síkság bájos csillogással tükrözteti vissza az augusztusi napfényt. Künn állok a vasúti állomás folyosóján és nézem, hogyan gyűjtik és sorakoztatják a vasúti kocsikat. Nemsokára indulnak velünk. Egypáran várakozunk rájok, lehetünk mindössze tán tizenöten.

Öt óra. A kalauz jelzi, hogy fölszállhatunk. Harmincegy kilométert kell tennünk Podolintól Poprád-Felkáig, de csak este hét órakor leszünk ott. Egy másodosztályú kupéban húzódom meg, amelyet középen folyosó oszt ketté. A túlsó oldalon pedig egy csupasz állú fiatalember telepedik le, majd meg egy szerényebb külsejű úriember. Szemben ülnek egymással; a csupasz állú szörnyen hanyag, de előkelő pózban helyezkedik el a zöldes színű, bársonyszerű ülésen. Kölcsönösen szemügyre veszik

egymást, miközben elindul a vonat. Ha a jelek nem csalnak: vagy ráismergetnek egymásra, vagy meg akarnak ismerkedni egymással.

Csakugyan; a fiatalember fesztelen barátsággal megszólítja a szerényebbet:

— Nem Zlatnyánszky úrhoz van szerencsém?

— De biz én az vagyok. Hanem kegyed is olyan ismerős nekem!

— Belatiny Béla vagyok.

— Az András úr fia?... Most látom, hogy menynyire hasonlít az édesapjára.

— Oh igen, már sokan mondták nekem.

— Mit csinál a kedves édesapja?

— Az öreg? Zsörtölődik. Rossz a kedve, hogy elbukott a képviselőválasztáson.

— Nem neki való dolog volt az, — jegyzi meg mélán Zlatnyánszky úr. — Mi nem tudunk rálicitálni a pesti fiskálisokra, akik leveszik a népet a lábáról. Azok igérnek, osztán elmennek. Mi itt maradunk.

— A nép buta, — szól megbotránkozva a csupasz állú fiatalember s idegesen leveri a hamut a cigarettájáról a szomszéd ülőhelyre. Majd kifejti politikai és társadalmi nézeteit; s bár csak úgy odavetve teszi, duzzadó önérzetét még sem tudja egészen elrejteni. Zlatnyánszky úr sok jóakarattal s magamegtagadással hallgatja az ifjú elveit s többször bólint a fejével. De ezt csak azért teszi, hogy az elhallgasson már s ő adhassa elő tapasztalatait.

A vonat vídáman és hangosan zakatol, a két emberem is csak beszél, beszél. Kitekintek az abakon és nézem a szép szepesi tájékot. A nap már eltünt a Tátra merész bércfalai mögött; de még nem alkonyult le, mert rózsás sugarai ott szikráznak a csúcsok ormain. Olyan nyájassá válnak így a komor sziklák, mintha elégedetten mosolyognának, hogy ez a nap is jól telt el. Körvonaluknak minden hajlása kiélesedik az esti fényben s határozott alakjukkal méltóságosan nyúlnak föl a fölöttük levő kékségbe. Itt lenn pedig a néptelen és daltalan mező alázatos némasággal hódol meg az óriás lábainál. Csak itt-ott egy-egy kis virágfejecske ingatja magát vidáman rajta.

A levegő érezhetően kezd már hűsülni, hat óra van, a vonatunk megáll a késmárki állomás előtt. A bércek árnyéka már elborítja a fensíkot, már nagyon messzire elnyujtózik.

Az állomáson egy úriasszonytól meg két kis leánykától búcsúzik egy magas, karcsú leány. Utiruhában van. Az asszony előtt tisztelettel hajladozik, a kis leányokat össze-vissza csókolja. Kis fehér kendőjét többször a szeméhez emeli, amit látva a kis leányok, szintén sírnak. Az úriasszony egészen a kocsi ajtajáig kíséri és hallom, amint azt mondja neki:

— Gondoljon ránk, Lujza kisasszony s írja meg majd, hogyan megy a sora!

— Csókolom kezét, engedelmével élek majd és írok. — Ezt mondja csengő, üde hangon a leány s abba a kupéba siet, amelyben mi ülünk. A velem szemben lévő hely üres, azt foglalja el és kinéz az ablakon. Mikor a vonat elindúl, fehér kendőjével sokáig integet. Azután leül s minket figyelembe se véve, elgondolkozik. Csinos leány. Szép, nyílt homloka értelmet, nagy szeme okosságot sugároz. Kissé szomorú, vagy inkább meghatott.

Egy pillanatra szinte szeretném tudni, hogy hová megy, miért hagyta oda a helyét? Mert annyit kivettem, hogy nevelőnő volt annál az úriasszonynál. De végre is: mi közöm nekem mindehhez.

A vonat intim lassúsággal kocog velünk tovább. A két emberem még mindig beszél, úgy látszik, nem fogynak ki a tárgyból. Egyszerre csak hallom, hogy a Vigh Tóni nevét emlegetik. A csupasz állú oly hangosan, olyan teleszájjal diskurál, hogy a leány is egy pillanatra odatekint. Akaratlanul is hallanom kell, amit beszélnek. Megjegyzendő, hogy Vigh Tónit én is ismerem, még pesti jogász korából. Valami hat esztendőn át elmulatozta itt az éjszakákat s mindössze egy alapvizsgával távozott szűkebb hazájába: a jó cipcerek közé.

— Jó pipa a Tóni, nagyszerű fiú! Hát Zlatnyánszky úr is ismeri? — mondja kissé dicsekedve Belatiny úr.

— Hírből. Hallom, hogy már egy krajcár apai öröksége nincs. Miből él?

— Kártyából. Úgy játszik, mint egy Isten.

— Ugyan!

— Ritka szerencsével, mondhatom. Ne üljön le vele kártyázni! Sajnos, ezt tapasztalatból mondhatom.

— Megkoppasztotta?

— Nem akarok vele dicsekedni.

Zlatnyánszky úr, aki már az utazásunk alatt egészen megszünt szerénynek lenni, nagyon benne volt a kérdezősködésben.

— Azt mondják pedig, hogy az asszonyok körül is nagy a szerencséje. Mi igaz ebből, Belatiny úr? Kegyed jobban tudja az effélét, mint afféle fiatalember.

Belatiny úr sokat jelentő kézmozdulattal int.

— E tekintetben teljesen bizalmas hozzám. Mondhatom, őrülten érdekes dolgai vannak, hanem persze a diszkréció tiltja, hogy valamit is elbeszéljek belőlük. Legföljebb nevek nélkül mondhatnék egyet-mást, de azt sem akarom.

— No persze, persze, — mondja a másik.

— Legújabb kalandja egy kis nevelőnő. Én nem ismerem, miféle, Tóni azonban azt mondja: remek egy leány. Minden jól megy, mesélte a minap, a kis leány már szerelmes beléje. Azt állítja, hogy nem lesz utolsó diadal!

— He, he, he, — nevet, a szerény Zlatnyánszky úr s Belatiny úr is nevet vele. A kisasszony kissé fáradtan támaszkodik az ülés hátához és félig behúnyt szemmel: mintha álmodna valami különös, szomorú dolgot.

A csupasz állú diadalmas arccal tekint át hozzánk. Nem tehetek róla, hogy kissé megvető pillantásommal találkozik; de ennyi dolgot összefecsegni egy kupéban, amelyben az illető nincs egyedül, mégis sok!

Félhét után volt már, mikor Tarpatakra értünk. Az én két emberem itt hirtelen fölszedelőzködött és kiszállt. Zlatnyánszky úr gyalog bandukolt el az állomásról, az ifjút pejlovas hintó várta. A leány félénken, szinte lopva utánuk tekintett.

Esteledni kezdett már jó erősen. Kupénkban kigyujtották a lámpát. A kisasszony egy kis füzetet vett elő és olvasott, én pedig az ablakon át néztem az esteledő vidéket. A Tátra csúcsai mintha hirtelen megnövekedtek volna, komor nagyságukhoz mérve: minden egyéb olyan kicsinek látszott előttem.

Egy gyakran kísértő, szorongó gondolat suhant át szívemen, hogy csak árny, apró-cseprő hiuskodás az élet. S amint a bércóriásokon túl az égboltozatra pillantottam: millió meg millió derűs kis csillag mosolygott le egyszerre felém.

Hét óra volt már, a vonat végre Poprádfelkára ért. A leány boldog izgatottsággal rohant az ablakhoz és forró tekintetével valakit keresett. Úgy látszik, megtalálta, mert ragyogó szemmel, kipirosodott arccal rohant kifelé. Utána néztem. Karcsú, szép alakja úgy ringott, mint a liliom.

Ott lenn egy magas, szép szál férfi nyujtotta feléje a karját. A nagy villámos ívlámpa fényénél egészen jól kivehettem az arcát is. Ösztönszerűen visszahúzódtam a kocsi ajtajába. Lehetetlen. Pedig valóság volt, a férfi nem volt más, mint Vigh Tóni, a korhely, a kártyás, az asszonybolondító Vigh Tóni, akit a csupasz állú ifjú oly kegyetlen színben mutatott be az imént a vasúti kocsiban.

Ez a leány meg mindezt hallotta és minden eddigi jel szerint: ő az a nevelőnő, aki a Tóni legújabb kalandjának a hőse, vagy ha tetszik, áldozata. Talán az előbbi sötét színek utóhatása is okozhatta, hogy a lelkemben valami fölháborodásfélét éreztem.

A perronon sétálgattak föl és alá. A leány belékapcsolódott a férfi karjába és az arca ragyogott a boldogságtól, szinte fénylett. Szegény leány, olyan gyönyörű két szeme van, és olyan vak!

Megváltottam a jegyemet a budapesti gyorsra, fölültem s pár perc múlva jólesően elfelejtettem a léha Tónit is, meg a vak leányt is. Végre is: van-e valamelyes közöm az ő dolgukhoz.

*

Ez az eset valójában három esztendővel ezelőtt játszódott le. Azóta biz én megfeledkeztem róla is, meg a hőseiről is.

Hanem a minap nagyon élénken lejátszódott megint — az emlékezetemben.

Egy barátom magával vitt, hogy a felsőtúrai híres üveggyárat nézzem meg. Az állomásról két tüzes paripa röpített be minket a gyártelep kastélyába. A kocsiúttal párhuzamosan egy sugáregyenes sétáló is vezet ki a vasúthoz. Két oldalán platánok és vadgesztenyék. Erzsébet-sétálónak hívják.

Nagyon szép út. A szeptemberi délután bűbájos napfénye aranyszínbe vonta a kissé sápadó lombokat. Az úton már messziről egy férfit meg egy nőt pillantottam meg. Az asszony egy kis csipkés gyermekkocsit tolt maga előtt. Többször megálltak mind a ketten és udvaroltak a kis csöppnek odabenn.

Amint kocsink elrohan mellettök, megismerem a férfit: Vigh Tóni.

— Hisz ez Vigh Tóni, — mondom csodálkozva a barátomnak. — Hogy került ez ide?

— Talán ismered?

— Jogászkorából.

— De akkor még lump volt, — szólt barátom.

— És most?

— A gyáram legszorgalmasabb és legügyesebb tisztviselője. Barátom, ez az ember még három esztendeje sincs a telepemen, de ezalatt az idő alatt

egymaga többet tanult és többet haladt előre, mint az összes alkalmazottaim együttvéve. Vasszorgalma van.

— Ez igazán szép tőle, — mondom én.

— S megtanulta az üveggyártás teknikáját s mélyen behatolt a titkaiba. Egy olyan festéket fedezett már föl s olyan festészeti módot alkalmaz, amilyet az üveggyártás még eddig nem produkált. Majd megmutatom, ha beérünk, — ujságolta nagy örömmel a barátom.

— Ilyen tehetség a Tóni! Mert a paragrafusokhoz nem sok hajlamot árult el, — csodálkozom én.

— Az a baj, hogy nálunk mindenki jogász akar lenni.

— S mi okozta ezt a meglepő fordulatot a Tóni életében?

— Az asszony. Okosan házasodott. Mikor már minden apai jussát elverte s szegény ember lett: feleségül vett egy szegény leányt. Ha gazdagon nősül, kártyázott volna tovább; lett volna miből, addig, ameddig. De ő szegény leányt vett el, akinek csak az okos esze volt a vagyona, azt pedig nem lehetett elkártyázni. Most már munkához kellett látnia, mert szerette is a feleségét. Igy került hozzám.

— Te, és mi volt a felesége? Miféle leány?

— Nevelőnő volt egy szepesi familiánál, ahová az ura való. Szép asszony és igazán mondom neked, ritka okosságú, ritka jellemű lélek. Az ura imádja.

Egy kis babájuk is van már, amint láttad. Hét vármegyében nincs boldogabb pár náluk. Ha jól emlékszem, valami Lujza az asszony neve.

Elgondolkoztam ezen a beszéden s csak most értettem, miért volt olyan nyugodt ez a nő, mikor az a csupasz állú annyi kompromittálót fecsegett Tóniról abban a vasúti kocsiban és hogy miért rohant mégis akkora boldogsággal a poprádfelkai állomáson egy hirhedt lump karjaiba!

Este, reggel.

A Telecskay-nyaraló öblös verandájáról tompa, visszafojtott beszélgetés hallatszik. A nyári est méla csöndjében azonban minden szót tisztán ki lehet venni.

A sötét lombok meredt, mozdulatlan körvonalai lassan egybeolvadnak az éjszaka nesztelen árnyaival. A bokrok mélyéből egyszerre apró, kis lámpások kelnek ki s kurta vonalakat, eleven köríveket írván a levegőben: pár pillanat múlva el is enyésznek. Ez a szentjánosbogarak tündérjátéka. A sötétben, mikor már minden aludni tér, ők gyémántfényü ragyogással udvarolnak egymásnak.

A verandáról szomorú szavak hallatszanak le. Ott van most a legnagyobb sötétség.

— Az életem egy nagy, ásítozó unalom. Szürkeség, sivárság, üresség. Ezt mindenki látja és tudja, csak maga nem, akinek legjobban kéne ezt tudnia.

— Én mindent tudok, Jolán és mindent elég jól látok. Lássa, édes, nem a maga élete unalom és sivárság, hanem a Varney márkiné sorsa az, abban a regényben, amelyet maga most olvas.

— Milyen kedves, Gyula! Patológiai megfigyeléseket tesz rajtam. Mint abnormis idegzetü lény, szuggerálom magamba a regényhősnő sorsát, érzelmeit, betegségét, ugye? Nem is tudtam, hogy maga ilyen nagy lélekbúvár.

— Haragszom azokra a hülye regényírókra, akik a lélek nyavalyáit tetszetős formában tárják elé regényhőseik lehetetlen életsorsában s magukkal rántják tapasztalatlan, felületes ítéletü olvasóik nagy seregét.

— Milyen gyöngéd! Igazi férj!

— Ne haragudjék, Jolán, őszintén beszélek. Győzze le már egyszer elfogultságát, hogy elviselhesse őszinteségemet.

Keserű, erőltetett női kacagás hallatszik le a verandáról. Ez Jolán felelete. Gyula, a férj, mintha nem is hallaná, folytatja „őszinte“ szavait.

— Ide hoztam, erre a felséges, erdős vidékre, a természet közvetetlen, egyszerű, igaz ölére, hogy lássa, milyen összhang van az igazi életben, a nagy természetben! Hogy itt nincsen semminek sem túlhajtása, szélsősége, az erők bölcs egyensúlya alkotja a valódi összhangot. S maga mindebből semmit sem vesz észre, semmit sem tanul. Eltemeti magát a

szobába, hogy a nap valahogy meg ne barnítsa tejfehér bőrét s abban a szerencsétlen regényvilágban él, amelyből minden egészséges léleknek menekülnie kell.

— Oh, kedves „lelkész" úr, a prédikációja oly megható!

— Mint a maga élete, szegény kis Jolán. Mondja, járt-e már legalább egyszer az erdőben? Jött-e velem egy kis sétára, hisz a férje volnék, vagy mi az ördög?! Végez-e valami testi munkát, kifárad-e valamiben, hogy ellensúlyozza örökös idegfoglalkozását?

— Az eszceigot kellene mosogatnom, úgy-e? Vagy a krumplit, meg a babot kapálgatnom a napszámos asszonyokkal?

— Higyje el, Jolán, hogy a krumplikapálás is nemesebb munka volna, mint a márkiné hamisan festett életének fölszívása. De ne értsen félre, én nem kívánok magától túlzást semmiben sem. Hisz épp attól szeretném megóvni.

— Ne fáradjon „lelkész" úr, mert ön nem lát a lélekbe s így a diagnózist sem tudja megállapítani. Téved az orvosszerrel: kinek kell ma prédikáció! De majd én kisegítem a vergődésből s ketten többre mehetünk. Nézze, én először is kiábrándultam.

— Belőlem?

— Természetesen, önből Telecskay. Hiúnak,

üresnek, ostobának találom a házasságot, kivált a mienket. Durvának tartom, érti?

— Még annak is, Jolán?

— Különben is: én önt sohasem szerettem. Lánykoromban sem.

— Ha jól emlékszem, az akkori leveleiben nem ezt írta.

— Az csak stílgyakorlat volt. Irónő akartam lenni éretlen bakfis-fejemmel.

— Ha későn is: gratulálok hozzá. Ezt sem tudtam, Jolán.

— Ne vicceljen, Telecskay, erről ismerek magára! Maradjunk a tárgynál . . . Másodszor pedig: itt fogom hagyni.

— Itt hagyja a csillogó kalitkát, a rabtartót, szabadon akar szállni és . . .

— Igen, igen, *szabadon!*

— Nos hát, én kitárom a kalitka ajtaját, teljesüljön a vágya. Figyelemmel fogom nézni büszke szárnycsattogását, de az ajtót nyitva hagyom, ha netán csalódnék ott künn, hogy visszajöhessen. Nem minden rabtartó szívtelen ám . . . És harmadszor, Jolán?

— Harmadszor: holnap a tíz órai gyorssal utazom.

— Elkisérem az állomásra.

— Köszönöm, ne fáradjon! Jó éjt! — mondja

közönyösen az asszony. Fölkel és indul. Telecskay is fölkel.

— Milyen szép és milyen csöndes, nyugalmas nyári este van! Nézze, hogy csillog a fénylő szentjánosbogarak raja! Tündéri kép!

— Csak nézze maga, Telecskay, hisz a maga tovatűnő, pillanatnyi szerelmét ábrázolják.

E keserű szavak után csak a Jolán lépteinek zaja hallatszik még egy ideig a folyosón. Egy ajtócsukás — s aztán csönd. A férfi hosszasan bámul a sötétségbe, elgondolkozik. Valami rossz sejtés azt súgja neki, hogy ez az asszony most alighanem komolyan beszélt. Kedvetlen, nyomasztó érzés nehezedik a mellére, mely lassankint egész testében elfolyik; majd ő is a szobájába indul.

Az íróasztalon a papirjai közt kutat. Egyszerre ott csillan meg előtte a pisztolya. Nem jól esik neki most, hogy ott van és hogy látja. Fölveszi tehát s az asztal egy oldali fiókjában zárja el. Aztán lefekszik, de nem tud aludni.

*

A csillagos, nyugodalmas éjszaka alig hozott rájuk valami kis álmot. Fönn virasztottak mind a ketten.

A férfi rendes szokása ellenére már hat órakor fönn volt és az erdőbe indult. Az inasnak egy szót sem szólt, még a köszönését sem fogadta. A feje forró volt, kissé zúgott; és olyan nagynak, üresnek

érezte, mint egy tököt. A friss reggeli levegő azonban gyógyítóan hatott rá.

A harmat még dúsan csillogott a füvön, fán; a kocsiútra ért és azon haladt az erdőben a Tornócpatak széles, virágos völgye felé. Mire odaért, már fölüdültek zsibongó idegei. Megállt és gondolkozni próbált. Tárgyilagos ridegséggel meg akarta állapítani, kettejük közül ki a hibás valóban: ő-e, vagy az asszony-e? Úgy találta, hogy az ő férfiúi számlája is elég terhes. Elhanyagolta az asszonyt: az életnek sok mindenféle rút érdeke miatt. Nem itt a nyaralóban, itt csak mohón jóvá akart tenni valamit; hanem otthon a fővárosban. De hát: ez az élet! Furcsa élet!

Azalatt az asszony is fölkelt. Az arca sápadt volt, nagy, kék szeme fekete árnyékba borult. Mikor a folyosóra lépett, azonnal a szemébe ötlött, hogy a férje szobája tárva-nyitva van. Hát fölkelt volna már? De miért, hisz tegnap olyan nyugodt volt, mint a szobor! Máskor még nyolc óra után sem jött elő.

Az inas éppen arra bandukolt, az asszony tettetett közönyösséggel szólította meg:

— Az úr talán már fölkelt?

— Jó egy órája, hogy már el is ment.

— Elment! — mondja az asszony csodálkozva. — És hova ment, nem tudja?

— Az erdő felé tartott.

— Miért ment az erdő felé?

— Azt nem tudom, kérem. Nekem nem mondta meg. Egy szót sem szólt. A köszönésemet sem fogadta.

— Rosszkedve volt?

— Igenis. Nagyon szomorúan nézte a világot.

— Nem hagyott valamit a szobában?

— Semmit sem hagyott, csak az íróasztalon össze-vissza dobált mindent a méltóságos úr.

Telecskayné már nem állhatta tovább, besietett az ura szobájába és az íróasztalon ő is összevissza hányt-vetett mindent. Mikor már a rendetlenség teljes volt, ijedten kiáltozni kezdett az inas után:

— Lajos, Lajos!

— Parancs, kérem alásan!

— Hol van a méltóságos úr pisztolya az asztalról?

— Nem tudom, kérem. Tegnap este még ott volt.

— Látta?

— Tulajdon két szememmel. Azt hiszem, a méltóságos úr vitte el magával. Pedig sohse szokta.

Az asszonynak remegett a lába s görcsösen belefogódzott az asztal lapjába. Fölizgatott lelkét sötét, szomorú sejtelem fogta el. Egy véres árnyék vonult el képzeletében, azt hitte, hogy össze kell esnie ott az inas szeme előtt.

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

— Lajos, — nyögte leplezett hidegvérűséggel, — küldje ide a szobalányt, de azonnal, velem fog jönni az erdőbe!

Pár perc múlva már ott haladt a göröngyös erdei úton, mely a Tornóc-patak völgyébe vezet. Az erdőből alig látott valamit; gyönge kis lába csetlett-botlott a nagy sietségtől. A szobalány kénytelen-kelletlen figyelmeztette őt:

— Jaj, még valami baja esik a méltóságának ezen a rossz úton! Ne tessen itt, könyörgöm, olyan nagyon sietni.

— Hagyja csak, Berta, nem baj az. Úgy félek, hogy valami rettentő, nagy szomorúság fog érni.

— Oh, Istenem! Micsoda szomorúság érhetné a méltóságát. Sohse tartson semmitől!

— Nagyon messze van még a patak?

— Már nincs. Egy negyedóra múlva ott leszünk.

— Egy negyedóra! — kiáltott föl a szép asszony és az arcán egy könny gurult végig. — Hisz úgyis későn érünk oda.

Mentek, mentek. Bizony hosszú egy út volt az! Az útmenti lombok halkan bólogattak feléjök, a harmatszemü virágok részvéttel nézték az asszonyt, aki egy kanyarulatnál hirtelen megállt. Az ura jött az úton. Hanyagul lépegetett és a kezében egy csomó vadvirágot hozott.

Mintha malomkő szakadt volna le az asszony szívéről.

— Köszönöm, Berta, hogy eddig elkisért, most már magam megyek, — szólt a leánynak, aki megfordult és hazament.

Telecskay pedig, amint megpillantotta feleségét, kiegyenesedett és gyorsabban kezdett lépni.

— Jó reggelt, Jolán! — köszöntötte és magasan megemelte kalapját. — Eljött, hogy búcsút vegyen az erdőtől? . . . Nos, ugy-e szép?

— Nagyon szép, — felelt az asszony és a szíve hangosan dobogott. — De mit csinált itt maga ilyen korán?

— Amint látja, virágot szedtem, — mondja a férfi, de a hangjában van valami gyöngéd udvariaskodás. — Búcsúbokréta, nézze!

— Ezentúl majd erre is több ideje lesz, — jegyzi meg az asszony egy kis mélasággal.

— Időm lesz, az igaz, de nem lesz, akinek odaadjam! . . . Akar még tovább is menni, Jolán?

— A patakig szeretnék elmenni.

— Ha megengedi, elkisérem.

— Kérem!

A kocsiút mindjobban keskenyedik, sokszor egészen egymás mellett kell haladniok. Az asszony itt-ott megcsúszik a göröngyökön, a férfi udvariasan megfogja a karját és tovasegíti.

— Az Istenért, kis Jolán, vigyázzon magára!

— Vigyázzak? Ugyan minek!

— Gondolja el, hogy egy kis balesete is mennyi bút szerezne nekem!

— Már megint! Forduljunk vissza!

— Hát nem akarja megnézni a patakot? Már nincs is messze.

— Igaz, — mondja az asszony, mintha megfeledkezett volna erről, — igaz.

És így folyik a beszédjök tovább, míg csak a patakhoz nem érnek. A csillogó víz mormolva fut le a medrében s itt-ott egy kis habot visz a hátán, egy-egy virágfejecskét, amit útközben leszakasztott valahol. A fény, a vidám környezet titokban örömet lop a Telecskay-pár szívébe. Sokáig nézik a ragyogó tájképet és azalatt szünetel a beszélgetésök is. A férj azt gondolja magában: szegény asszony! Az asszony meg: szegény uram!

Egyszerre csak megszólal a férfi, kissé szomorú hangon:

— Látja Jolán azt a patakot? Hogyan fut tova?

— Látom.

— Mint a perc, az óra, a nap és az évek.

Az asszony észrevétlenül fölsóhajt:

— És nem jön vissza soha többé.

— Mint az elmúlt évek, Jolán!

Megint szünet, elmerülnek az erdő csodás,

szépséges panorámájában. A férfi töri meg ismét a csöndet. Előveszi az óráját:

— Félkilenc elmúlt, siessen, Jolán!

Az asszony már meg is feledkezett az utazásról.

— Hová?

— A tíz órai gyorshoz! Gondolja meg, mi történnék, hogyha elkésik!

Jolán most már elmosolyodva, édesen néz az ura szemébe s úgy mondja lassan:

— Hát akkor itt maradnék.

— S azt hiszi, hogy elengedtem volna! — mondja a férj és ő is boldogan mosolyog. Mint körülöttük a harmatos reggeli erdő.

Lelkiismeret.

Nagyságos Asszonyom!

Szeretett Igazgatónőm!

Helyesebben írva: volt Igazgatónőm, mert én egyike vagyok ama „gyermekeinek", akik négy esztendei kedves ott-tartózkodás után: szerető szárnyai alól már kirepültünk. Mostani foglalkozásom: állás nélküli tanítónő. A mama ugyan jobb szeretné, hogy férjhez menjek; erre azonban igen kevés a kilátás, mert a mi vidékünkön a fiatalemberek (a házasulandók!) fölötte gyávák. Vaskos szó ez, amit tavaly a képzőben még nem lett volna szabad használnom; de sajnos, az igazat ez fejezi ki a leghűbben. A mi fiatalembereink gyávák, igenis, mert szegény leányt nem mernek feleségül venni.

Mint állásnélküli tanítónőnek: most sok időm van és elmélkedhetem a világ folyásán. Képzeletben még igen sokszor ott vagyok a kedves iskola-

falak közt s végigélem azokat az apró, csinyes tetteket, amiket elkövettünk s amikről Nagyságod, szeretve tisztelt Igazgatónőnk, sohasem tudott meg semmit. S komolyságát tekintve, ez nem is lett volna tanácsos ránk nézve.

Mindez azonban már elmúlt s úgy érzem most, hogy valamivel tartozom az Ön nagy jóságának. Egy kis utólagos őszinteséggel. Meg akarok gyónni, ha vétkeztem volna, mert bizony azokból a csinytevésekből én sohasem hiányoztam. Olyan vagyok, mint itt a vidékünkön az újhitű nazarénusok, akik minden múltbeli vétküket fölfedik és jóváteszik az új élet küszöbén.

A képesítő vizsgálat után, szeretve tisztelt Igazgatónőnk, kegyes volt egy magasröptű beszédben kifejteni azokat a nagy célokat, amelyek a tanári testület törekvésében vezérelték s amelyek jövendő pályánkon bennünket is kell, hogy vezessenek. Mányai Vera, aki az első padban ült (és aki, szegény, már akkor is olyan túlmagas és olyan túlságosan széles vállu volt) sírt, annyira meghatották azok a komoly szavak. Nagy Ili, Várady Tera, meg én: mi hárman nem sírtunk, azt tudom; a többiekre nem figyeltem.

A szegény Mányai Vera se sírt ám őszinteségből; inkább csak aféle kegylesés volt ez nála. Mi nem is szerettük igazán sohasem, mert sok jó dolgunkat elrontotta az ő rettenetes komolyságával.

(Istenem, csak nem a túlságos komolyság növeszti nagyra az ember csontjait!)

Hármunk közül a Nagy Ili annyira nem volt meghatva, hogy a szép beszéd egyik mondatánál el is mosolyodott. (Könnyü volt azonban neki, mert ő a Vera széles háta mögött ült.) De ezt Nagyságod ne vegye tiszteletlenségnek, mert én tudom, hogy Ili sohase volt tiszteletlen. Az a mondat volt az, amelyben a tanári kart méltóztatott elibénk állítani, mint követendő mintapéldát. Hogy úgy tanítsunk, úgy neveljünk, annyi éberséggel, szorgalommal, lelki odaadással szolgáljuk a kulturát, mint a tanári kar tette ezt velünk szemben amaz időn át, amíg lelki vezetőnk volt.

— A hálátlanság rút bélyege volt az a mosoly, — mondja most Nagyságod, szeretve tisztelt Igazgatónőnk, amidőn e soraimat olvassa.

Arról a magaslatról ítélve a dolgot, mellyel a mi engedelmességünk fölött állt, igaza van, mert nem helyes dolgot cselekedtünk. Hanem bocsássa meg az egyszer ellenmondásomat: igazunk volt nekünk is. És most elképzelni is rettenetes, ha ez a két igazság akkor összeütközött volna, ami tán meg is történik, ha a Vera válla nem olyan széles!

De én most nem igazságokat akarok feszegetni, mondom, én csak gyónok.

Hát akkor azalatt a szép beszéd alatt azért mosolyogtunk mi hárman-négyen, mert eszünkbe

jutott a Pavelka Elemér, a Keményffy Károly tanár urak és mások többrendbéli esete. Ezekről a kis apróságokról Nagyságod, szeretve tisztelt Igazgatónőnk, aligha tud valamit, pedig ezek igen lényeges szerepet játszottak a mi immár elillant diák-életünkben.

Keményffy Károly dr. tanár úr például igen derék ember volt mindig és igazán nem akarok iránta hálátlan lenni most sem. Nagyon tudós ember, amint azt Nagyságodnak is méltóztatik jól tudni, hiszen mi is hallottuk, hogy egyszer már az Akadémia is megdicsérte, csak azt nem tudtuk, hogy miért. Azonkívül az ujságokban is igen gyakran olvastuk a nevét, mert majdnem minden gyűlésen részt vett és fölszólalt. Többszörös elnök is volt, s azt hiszem, ez a nagy és tudományos elfoglaltsága okozta, hogy a feleleteinkre sohasem ügyelt. Fölhívta példának okáért a Nagy Ilit, hogy mondja el a múlt órán föladott leckét. Ili hozzá is fogott a mondókájához és mondta, mondta a múlt órán föladott bölcseséget. Keményffy tanár úr pedig ezalatt gondolatokba merült, amit észrevettünk arról, hogy szemével fölfelé nézett, a padlás felé. Homlokán megjelentek az okos embereket jellemző ráncok és szinte láttuk a gondolatok felhőit elvonulni rajta.

Eleinte kissé féltünk a nagytudományu tanár úrtól és nem mertünk volna még gondolni sem va-

lami kis turpisságra. De aztán egyszer csak rájöttünk ám, hogy a tanár úr nem igen figyel arra: *mit* mondunk, csak azt veszi észre, ha valamelyikünk megakad és megáll. Ilyenkor szigorú ábrázattal mindig beírta az ötöst a tanári nóteszbe. Szóval, ha valaki megakadt és gondolkozott: az szekunda, ha beszélt egy szuszra, szinte lélekzetvétel nélkül: egyes.

Nekünk tapasztalatnak elég volt ennyi. Azontúl már csak az akadt meg, aki élhetetlen volt. Igy esett meg aztán, hogy amikor Nagy Ilit egy váratlan alkalommal felelésre szólította Keményffy tanár úr, ő a szegény megboldogult III. Ferdinánd királyról mindössze két-három mondatot tudott. Ili azonban segített magán. Bevezetésül elmondta az egyik mondatot, aztán elmondta a Szózatot és a Himnuszt; végül pedig ismét egy-két mondatot. Nagyszerűen fujta, nem akadt meg sehol, nem ijedt meg, éppen csak egy kissé belepirult a merész, de sikeres vállalkozásba.

Az örömtől alig fértünk a bőrünkbe. Jaj, be szerettünk volna kacagni vagy éljenezni, de visszafojtottuk még a lélekzetünket is.

Az osztály példás egyetértéssel viselkedett, egyedül a szegény Mányai Vera nagyképüsködött. Kétszer is hátratekintett, szörnyen komoly ábrázattal, mely egy csöppet sem emelte szépségét; a fejét pedig többször rosszalóan ingatta. Szerencse, hogy

Keményffy tanár úr teljesen átadta magát gondolatainak s oly élesen a padlás felé merült tekintetével, hogy a Vera minden irigy szándéka kárba veszett.

Azon a napon kettős sikert arattunk. Először is: most már tudtunk magunkon segíteni akkor, amikor a nagyérdemü Keményffy tanár úr órájára valami nagy ok miatt el nem készülhettünk; másodszor: a Vera pukkadozott, ami nekünk szintén jól esett.

Levelem elején Pavelka tanár úrról is szóltam. Szeretve tisztelt Igazgatónőnk, mi Pavelka Elemér tanár urat sem fogjuk soha elfelejteni, bár ő bennünket külön-külön sohasem tartott érdemeseknek megismerni. Mi valamennyien csak egy tömeg, egy osztály voltunk előtte. De ezt nem neheztelésből írom, annál is inkább nem, mert a mi élelmességünk ebből is tőkét kovácsolt és mert a tanár nem készakarva tette, amit tett.

Pavelka tanár úr ugyanis közellátó volt, azonkívül csak heti két órában tanított bennünket a németre. Kár, mert máskülönben igen előzékeny, igen udvarias ember volt velünk szemközt. Divatosan, izléssel öltözködött, a haját pedig valóságos művészettel fésülte, hogy kopaszodó tarkóját eltakarja. Azt beszélték róla a lányok, hogy valamikor nevelő volt a tanár úr valamelyik híres grófi családban és hogy ott sajátította volna el azt a finom

és előzékeny modort, amelyben minket, szerény növendékeit is részesített. Különben azt is rebesgették, hogy ez a nevelősködés volt agglegényi voltának is okozója. Megtörtént ugyanis az a nem ritka eset, hogy az egyik grófkisasszony beleszeretett a nevelő-tanárba, — és mert nem lehettek volna egymásé: Pavelka tanár úr lemondott a házasélet boldogságáról, hogy rideg, sivár magánosságban töltse egész életét. Mi ezért nagy jellemnek tartottuk, de az is volt és meg is érdemelte tőlünk, hogy annak tartsuk.

De hazafias fölfogásához sem fog soha szó férni. Szinte predesztinálva volt arra, hogy ő tanítsa a gyűlölt német nyelvet.

Órája előtt például Nagy Ili így szólt Várady Tecához, aki különben jól beszélt németül is:

— Teca, tudod ma a németet?

— Tudom, Ili, — szólt megnyugtatóan, — majd résen leszek!

Pavelka Elemér dr. tanár úr pedig belépett a terembe, elfoglalta helyét a katedrán, s mosolygott a tömeg felé. Mindig barátságos, mosolygós volt az arca, amihez szinte illett az a kis selypítés, amelylyel a *cs*-t és az *s*-t kiejtette. Ez is diszkrét és finom volt.

Egy kicsit lapozgatott a nóteszben s egyszerre csak kiejtette a Nagy Ili nevét. Abban a pillanat-

ban pedig fölkelt helyéről Várady Teca és úgy felelt, mint a patyolat.

— Köszönöm, Nagy Ilona kisasszony, — mondotta a közellátó Pavelka tanár úr. — Szépen felelt!

És beíródott az egyes a Nagy Ili javára.

Aztán már senki sem felelt, mert még egy kis magyarázat is következett és végül csengettek.

Igy segítettük ki mi egymást, szeretve tisztelt Igazgatónőnk, a németben és a lelkiismeretünk sohasem tiltakozott ellene, hiszen csak a német volt. Úgy véltük, hogy nem a Pavelka tanár urat, hanem a németet csapjuk be.

Nem folytatom azonban, mert félek, hogy nagyot vétkezek a hála és tisztelet ellen, amivel volt intézetem és tanáraim iránt tartozom. Ne is méltóztassék ezt úgy venni, mintha árulkodás vagy fecsegés volna. Gyónás ez inkább, a megbánás jele. Azt hiszem, valamennyien zavarban voltunk azon a szép ünnepen, amelyen Nagyságod, szeretve tisztelt Igazgatónőnk azt a nevezetes mondatot ejtette ki. Azt, hogy a tanári kar mint példa tündököljön előttünk.

Igaz, hogy Nagy Ili nevetett, de akkor még én is nevettem volna, ha véletlenül a szélesvállu Mányai Vera előttem ül. És ismétlem, hogy ez még sem lett volna tiszteletlenség Nagyságod iránt, mint ahogy tiszteletlenséget mi nem is tudtunk volna elkövetni. Fiatalok, gyerekek voltunk, bolondos csiny-

lett volna az egész. De ha napfényre jut: súlyos nagy eset, mely tán fegyelmit is vont volna maga után.

S ez a tulajdonképpeni ok, amiért ezt a levelet Nagyságodhoz intézem. Nem hiszem, hogy a mi utódaink különbek volnának nálunk. Ők is élni fognak az alkalommal, ők is elkövetnek majd egy-egy kis turpisságot, de az is lehet, hogy ők majd egyszer rajta is vesztenek — a kútra járó korsó közmondásbeli igazsága értelmében. Aggódom értük és kérni akarom Nagyságodat, ne legyen majd szigorú, ők sem fognak tiszteletlenséget elkövetni, ha esetleg valamelyik kis bohó egy ahhoz az említett mondathoz hasonló kijelentésnél: el fog mosolyodni.

Tanulsága tán csak az volna a dolognak, hogy a nagyérdemü tanár urakat, akiknek teljes működését nincs szerencséje Nagyságodnak egészen ismerni: ne méltóztassék követendő példának állítani azok elé, akik őket jól ismerik. Ezt én azonban a világért sem akarom tanácsolni Nagyságodnak, szeretve tisztelt Igazgatónőnknek. Én csak gyóntam, a lelkiismeretemet nyugtattam meg, mint olyan, akinek gondolkodni most — sok ideje van. Kezét csókolja tiszteletteljes, hálás volt tanítványa: *Morvay Kata,* állás nélküli tanítónő.

Feri bácsi.

Február 10.

Ködös, téli nap. Ólomszürke felhők takarják el az eget. Nem esik; de nem is derül ki. Olyan az idő is, mint a szívem: szomorú. Sírni szeretnék, de nem tudok. Azt hiszem, ennél nagyobb fájdalom nem érhet egy leányt.

Kedves kis naplóm, a te bizalmas lapjaid közé temetem ezt a nagy fájdalmat. Ha sejtelmem nem csal, az utolsó lapoddal egy megható, bús regény végződik majd.

Behunyom a szememet s úgy idézem vissza az elmúlt éjszaka képét. Káprázatos báléj, a Vigadó termei tündéri fényben ragyognak. Mámorító zene szól; röpke üteménél csak a szívem verése gyorsabb. Száz fehér leány, száz fekete ifjú s ki-ki a párjával. Én is várom őt (kis ő-vel írom a nevét már) és alig jön felém. Az első túr után letesz, közönyös arccal

elbeszélget és kéri tőlem az első négyest. Az elsőt és nem a másodikat!

Itt olyan marcangoló érzés tépázza szívemet, hogy a szemem akaratlanul kinyílik és az egész álomkép eltűnik. Jobb is, ha még egyszer nem látom. A rideg valóságnak rövid összefoglalása ez: Gábor, akit a legkülönb férfinak tartottam a világon, a második négyest egy barna szépséggel táncolta. Szépség! Én ugyan nem tartom annak azt a leányt, de Gábor bizonyára annak nézte, mert a legforróbb szerelemmel udvarolt neki. Szegény leány, ha tudná, hogy ez a csélcsap ember mit esküdött nekem!

— Esküszöm, Kata, én csak szőke leányba tudnék szerelmes lenni, barnába: soha! . . . Persze, akkor nekem csapta a szelet. Fogadni mernék, hogy most megfordítva esküszik. Ez a Gábor sok mindenre képes, valóban, egészen közönséges alak.

És ezt az embert tartottam én különbnek a többinél! Jó lecke a szívemnek, mely a mai nappal örökre bezárul. Pedig alig múltam még tizennyolcéves s alig láttam még valamit az életből, amelybe most ilyen fekete hídon át léptek. Megnyugvásul csak annyi, hogy az élet sokkal rövidebb, mint amilyen hosszu lenne a szenvedésem.

Február 14.

Négy nap óta egyre vártam, hogy eljön és jóvá teszi alázatos vezekléssel a bűnét. Nem jött el, ahelyett ma a Kossuth Lajos-utcában láttam sétálni

azzal a leánnyal. Elfordítottam a fejemet, hogy ne lássam a föld legnagyobb komédiáját. S egy percre el is szédült a fejem, elsötétült a világ előttem. Hanem azért hamar összeszedtem magamat. Most már nincs semmi bajom s a minapi érzékeny soraimat is sajnálom.

Erős vagyok s az is akarok lenni. Nincs szükségem semmiféle támogató közönséges Gáborokra, mert én nem vagyok gyönge nő. Ócska fogalom ez már, ti gőgös, hiú, öntelt férfiak! Más idő köszöntött már az emberiségre, nem élünk többé sötét, elfogult középkorban.

Egy ajánlott levelet küldtem ma a *Feministák* egyesületének. Tagul jelentkeztem s lelkes szavakkal megfogadtam benne, hogy azokért az elvekért akarok harcolni, amelyeknek lobogó zászlaját az ő törhetetlen kitartásuk viszi a biztos diadalra. Magamnak is tetszettek ezek a szép szavak; mire képes lám az ember, ha belsejét, szívét nagy igazságok töltik el.

Holnap meg a tanügyi tanácsoshoz megyek. Személyesen keresem föl és megmutatom neki az oklevelemet, amely tiszta egyes. Hiszem, hogy majd azonnal alkalmaz, mert ilyen bizonyítvánnyal nem mindennap járhatnak nála. Tanítónő leszek, a magam ura, közhivatalnok, akár az „erős férfi."

Igazán nevetnem kell azon a számító Gáboron. De meg is lepődik, ha mindezt meg fogja tudni.

Február 15.

Az ügyosztályban voltam. Micsoda nagy helyiség az, Istenem! Hosszu folyosó, tömérdek szoba, tömérdek ember. Barátságtalan, sivár falak, szürke emberek, akiknek szívök, minden valószínüség szerint, nincsen. Mert tehetnék-e másképpen azt, amit különben megtettek. A sötétes folyosó falai tele vannak efféle nyomtatványokkal aggatva: „Minden állás be van töltve. Kérjük a tanítókat és tanítónőket, akik ez ügyben fordulnak ide, ne is fárasszák magukat!“ Hát ilyesmit bizony csak szív nélkül lehet kiírni.

Sarkon fordultam és hazajöttem. A szívemet azonban úgy eltöltötte a keserűség, hogy nem bírtam többé magammal. Megeredt a könnyeim árja és sírtam, sírtam. Tán még most is sírnék, ha szegény anyám meg nem vígasztalt volna. Egyedül neki van ezen a világon igaz, hű szíve hozzám.

— Ne sírj, Kata — szólt vigasztaló hangon — a te bánatodon még lehet segíteni!

— Az én bánatomon — feleltem zokogva — csupán a jó Isten segíthet. Az meg, úgy látszik, már levette rólam a kezét.

— A jó Isten nem vette le rólad a kezét, mert ő adta neked rokonul: Feri bátyádat.

— Feri bácsi! Nem is rokonom talán, csak úgy ráfogjuk, és nem is segíthet az rajtam.

— Jó barátja a tanácsos úrnak s nagy befo-

lyása van mindenfelé. Majd beszélek én vele, ne sírj!

Letörültem a könnyeimet, anyámnak igaza lehet. Feri bácsi ugyan egy kiállhatatlan agglegény (negyvenéves múlt már), sok nőt tehetett már boldogtalanná, de boldoggá még egyet sem. Sok tévedését tenné azonban jóvá, ha most engem őszintén támogatna. Meglátjuk majd: van-e szíve! . . . De csak ne volna agglegény. Azoknak nem lehet szívük.

Február 26.

Ezt a lapot Feri bácsinak kell szentelnem.

Elsősorban sajnálkozásomat fejezem ki, hogy szegényt előre elítéltem. Igenis, Feri bácsinak van szíve. Mert ha nem volna, akkor én ma nem taníthattam volna a Bezerédy-utcai iskola c) második osztályában. Hat heti megbizatást kaptam, a beteg tanítónőt helyettesítem.

Már voltam a tanácsos úrnál is. Milyen kedves ember, milyen szívesen fogadott! Egészen fiatal, én azt hittem, valami komor öreg bácsi lesz, akinek a hosszu szakálla egész a melléig ér. Megköszöntem neki a megbizatásomat. Mosolyogva fogadta és sokat beszélgettünk Feri bácsiról. Kimenet egész az ajtóig kísért ki. Boldogságomban egészen elfelejtettem megnézni, hogy azok a szívtelen nyomtatványok ott vannak-e még?

S mindezt az örömöt én egyesegyedül Feri bá-

csinak köszönhetem. Be kell vallanom, hogy ezt a derék embert én eddig nem is ismertem. Ma is nálunk volt. Amióta nála voltunk az édesanyámmal, gyakran látogat el hozzánk. Érdeklődik a sorsom iránt, ami igazán olyan jól esik az olyan csalódott szívnek, mint én.

Elkérdezte, hogy mit szólt a tanácsos, hogyan fogadott az igazgató, szeretnek-e a gyerekek. És nagy örömömben azt feleltem neki, hogy mindenki szeret. Az igazgató, mikor az irodába léptem, fölkelt és elejbém jött. Nagyon kedves ember, az is fiatal még, csak egy kicsit őszül már. Bemutatott a testület tagjainak; a férfiak is, a nők is nagyon megnéztek és szeretetreméltóan elbeszélgettek velem. Kivéve egy-két komoly férfit, akik nem sokat törődtek velem. Azt hiszem, ők is agglegények, de már nem merem őket elitélni. Óvatosabb leszek az ítéleteimmel.

Egyszerre csöngettek s ki-ki az osztályába ment. Engem az igazgató kísért el s az apró leánykáknak kedves beszéddel mutatott be. Úgy dobogott a szívem, hogy majd zavarba jöttem. Ötven villogó szempár függesztette rám a tekintetét. Az igazgató azután kiment, magamra maradtam — velök. Olyan jó leányok, úgy elnéztem; egészen megbarátkoztunk már az első napon.

Feri bácsi nagy gyönyörűséggel hallgatta az élményeimet s itt-ott tréfára is kerekedett. Őszinte

érdeklődését és jó szívét soha sem fogom elfelejteni. Ezt meg is mondtam neki.

Nekem azonban ma gyanu támadt a lelkemben. Ez a Feri bácsi, ha a legjobb kedvvel nevet is, a belsejében valami nagy érzést rejteget. A mosolya bizonyosan valami fájdalmat takar el. Az a gyanúm, hogy valakiben nagyon csalódott. Ezért maradt magányosan s ezért kerüli annyira a nőket is. Ha tudná, mennyire meg tudom érteni a néma szenvedését.

Az életben igazán szeretni: tán nem is szabad.

Április 14.

Szürke egyformaságban telnek napjaim. Alig esett velem valami, ami szóra érdemes. Ha csak az nem, hogy az a tanítónő, akit helyettesítek, csak május elsejétől kezdve veheti át az osztályát és hogy továbbra is: én helyettesítem.

Egy más dolog is történt, de az már igazán közönyösen érintett. Gábor fülig szerelmes abba a leányba, akiről eleget tudok már. Dúsgazdag leány, nagy a hozománya és Karácsonyi Ágotának hívják. Vagyis: jó párti. Ez mindent megvilágít, hiszen én szegény özvegyasszony leánya vagyok.

A szerencsénk azonban egy. Nekem az a szerencsém, hogy ez az önző férfi őt veszi el majd és nem engem.

Feri bácsi ma is nálunk volt. Ez a derék ember egyre különb kezd lenni a szememben. Mintája le-

hetne Gábornak. Ma is nagyon szeretetreméltó volt. De mikor meglátta a Feministák gyűlésére szóló meghívómat, elkomolyodott. Azt mondta, hogy ne járjak ebbe a hóbortos egyesületbe.

Vajjon miért mondhatta ezt nekem?

Május 9.

Elseje óta nem tanítok, a tanítónő már egészséges. Mindenki egészséges, csak én vagyok beteg. Nem is gyógyulok meg soha, mert az én bajom: halálos. Anyám ma azt mondta, hogy sápadt vagyok. Nem is sejti szegény, hogy már úgy sem élek soká. Elhatározta, hogy holnaptól kezdve többször megyünk majd ki a budai hegyek közé. Feri bácsi nagyon helyeselte a szándékot és kijelentette, holnap ő is velünk tart, menjünk a Hüvösvölgybe.

Elfogadtuk indítványát, ilyen önzetlen férfiban meg lehet nyugodni.

Május 10.

Te szép, te kedves Hüvösvölgy! Minden leveled, minden kis virágod fölött: örökké ott lebegjen az a ragyogás, amellyel ma engem fogadtál! Te gyógyítottál meg! A szomorú, a beteg: csak téged keressen föl, ha meg akar gyógyulni.

Az erdei úton már ott várt ránk Feri bácsi. A kalapját a kezében tartotta, amint elénk jött az árnyékos fák alatt. Sohse fogom elfelejteni, mi-

lyen fiatalnak láttam az új tavaszi ruhájában. Elragadtatással üdvözölt mind a kettőnket. Nem tudom, miért: de nagyon örültem neki.

A madarak talán még soha sem énekeltek oly zengően, mint ma. Mikor erre Feri bácsit is figyelmeztettem, a szeme fölragyogott, mint a csillag. Jól láthattam ezt, mert mélyen a szemembe nézett és így szólt:

— Hogy örülök neki, Kata, mert én ugyanezt tapasztalom. Ma bűbájos ez az erdő! . . . De nem csoda, hiszen te jársz itt!

Ezen a bókon anyám is jóízűen nevetett. Neki is jókedve volt. Hanem ő csakhamar elfáradt és egy padra ült. Közös kérésünkre azonban megengedte, hogy Feri bácsival én még tovább is sétálhatok.

Az úton egy kissé beljebb kanyarodtunk a mélybe és egy nagy cserfa árnyékában ibolyát pillantottunk meg. Csodás egy virág, mintha az égboltnak apró morzsái kéklettek volna felénk a zöld fűből. Feri bácsi lehajolt és szedni kezdett belőle. Én addig mellette álltam és néztem, néztem. A levegő hullámzott az illattól; lágy susogással mozdultak a lombok s káprázta tó fénnyel tündökölt rajtuk a tavaszi napsugár. Szerelmes lepkék karikáztak a levegőben és szerelmes bogarak muzsikáltak nekik. Én titkon fölsóhajtottam magamban:

— A szerelemnél nincs nagyobb boldogság.

Feri bácsi épp akkor adott a kezembe egy ibolyabokrétát s megfogta a kezemet. És én éreztem, hogy az övé remeg. Különös érzés fogott el, nem mertem a szemébe nézni. A szívem felé pedig zsibongó villámos erő delejezett, mely bódítóbb volt, mint az illat és a madárdal együttvéve. De nem esett rosszul. Álomszerü, édes varázslat szállt rám, rab lettem; de ha rágondolok: rab szeretnék lenni most is . . .

A Feri bácsi hangját hallottam:

— Tudod-e, Kata, hogy én nagyon szomoru vagyok?

Ez a remegő hang a legmélyebb bánatnak a szava volt. Még soha se hallottam hangot ilyen édesen remegni.

— Mért szomorú, kedves Feri bácsi? — kérdeztem őszinte részvéttel.

— Mert *bácsinak* hívsz. Ugy-e, azért teszed, mert már öregnek tartasz?

Feri bácsinak egy kicsit őszül a haja a sok szellemi munkától. Bizonyosan erre célzott. Én ezt feleltem neki:

— Azért teszem, mert így szoktam meg.

— Hát akkor ne mondd többé, hogy bácsi, hanem csak így: Feri. Próbáld meg mindjárt.

Halkan mondtam utána:

— Feri . . . — És most már az én hangom is remegett.

— Hát nem tartsz öregnek, Kata?

— Különbnek tartom a mai fiatalembereknél, akik közt ilyen férfit még egyet sem láttam.

Csodálatos, hogy abban a percben ilyen okosan tudtam felelni.

— Ha különbnek találsz náluk, szólj, Kata, tudnál-e akkor engem szeretni? De örökre, a sírig, mindig, mindig? . . . Nézd, olyan magányos vagyok!

A fejem szédült a gyönyörtől, alig tudtam szóhoz jutni. Csak a szememet emeltem rá és láttam, hogy őszinte, igaz és hogy nagyon szeret.

A szemem egyszerre lecsukódott, a fejem lehanyatlott. Nem tudom, mi történt velem, hogy éppen az ő mellén nyugodott meg.

. . . Még most is azt hiszem, hogy csak álom volt. De szép volt. Le is teszem a tollat, álmodom inkább tovább. Most olyan gyönyörűeket tudok álmodni.

Május 20.

Ma jelent meg a lapokban az eljegyzésünk híre.

Reggel rögtön az ujság után néztem. Fölnyitom, hát az eljegyzések közt: mi vagyunk a Ferivel az elsők! Örömömben körültáncoltam az ebédlőt. Csak akkor jutott eszembe, hogy a többiekét is elolvasom. Most jött a nagy dolog: a második eljegyzés, mind-

járt a mi nevünk után, a Gáboré volt. Eljegyezte a dúsgazdag Ágotát.

Ez az ember azt hitte, hogy ma engem fog lesújtani. Pedig én főztem le.

Hanem a szerkesztőnek egy szép köszönő levelet írok, hogy a mi eljegyzésünket tette elsőnek.

Gábor ebből is láthatja, hogy kettőnk közül: ki a különb.

A kis tolvaj.

— Egy öreg tanár följegyzései. —

Egy borús, barátságtalan decemberi napon az A. IV. osztályba mentem órára. Ez az én osztályom volt, amennyiben én voltam a főnöke immár negyedik éve. Az elsőtől kezdve velük haladtam fölfelé, már megszerettük egymást, megismertük, megszoktuk.

Jó osztály volt; a fiúk jól tanultak, kötelességtudóan, illedelmesen viselkedtek. Az utóbbi időben azonban egy kis baj esett a viselet körül. Kétszer történt egymásután, hogy egy-egy fiúnak elveszett a pénze, s a kollégáim is panaszkodtak az osztályra, hogy az óraközi szünetekben veszekedés folyik köztük.

A veszekedők dolgát eligazítottam, de ami az apró tolvajlást illeti, annak nyomára sem tudtam jutni. Minden emberi és pedagógiai bölcsességem

csődöt mondott s emiatt is, de kivált a veszedelmes erkölcsi tünet miatt: kedvetlen voltam s nehezteléseme t éreztettem az osztállyal. Meg is mondtam a fiúknak:

— Szégyent hoztatok a fejemre, úgy látszik, én érdemetlenekre pazaroltam a szeretetemet!

Szavaim mélyen meghatották őket s azontúl minden órámra oly csendben fogadtak, amint már talán nem is kívántam. Komoly arcuk szinte megdöbbentett. Én mosolygó, eleven ifjúságot akarok látni magam előtt, engem ne respektáljanak ridegen, engem szeressenek! Bántott a dolog, nyugtalanított és már igen vártam az alkalomra, hogy visszaállítsam megint a régi közvetlenséget, melegséget közöttünk.

Hát ezen a borús, barátságtalan decemberi napon az én osztályom még az eddiginél is csöndesebben, komolyabban fogadott. Olyan nesztelenül állottak föl, hogy alig hallottam. Az iskolaszobában égtek a gázlámpák, s fényük az ablakon beszürenkező gyönge nappali világossággal birokra kelt, s hol ez kerekedett felül, hol amaz. Ebben a világításban is valami nyugtalanítót, bántót éreztem.

Végigtekintettem a fiúk során s meglepetve látom, hogy az ő arcukon is valami belső küzdelemnek, valamelyes lelki harcnak a nyomai tükröződnek. Vagy ez talán csak a birkózó kétféle világosságnak a visszfénye? . . . Nem . . . Ezek a fiúk

nemcsak komolyak, hanem levertek. Mi történt itt? . . . Mert valaminek kellett történnie!

Fürkésző tekintetemmel sorra veszek minden kis arcot s megakadok egyszerre a Barkó Gyuri könnyes ábrázatán. Megszólítom, tréfás kedvet erőlvetve magamra, hogy előzzem a komorság rémét, mely nyomasztóan suhogtatta fölöttünk fekete szárnyát.

— Ejnye, Barkó Gyuri, olyan az arcod, mintha sírtál volna! Nem vagy te ilyen gyönge legény! Mi a bajod? Ki vele hát!

A fiú egy darabig szótlanul rám néz, azután kinyögi nagy keservesen:

— Elveszett a pénzem, két koronám.

Hatvan fiúnak rám szegződő tekintetét érzem az orcámon, amelyről ez a felelet alaposan letépte azt a vézna derűt, amit az imént tukmáltam rá, úgy ahogy.

— Itt veszett el a pénzed az osztályban? — kérdem.

— Itt veszett el, tanár úr. Nyolc órakor még látták nálam a fiúk.

— Álljanak föl, akik látták a Barkó Gyuri két koronáját!

Hárman fölállanak, szavahihető, komoly fiúk.

— Láttátok?

— Láttuk, — felelik egyhangúan, bátran.

— Miféle pénz volt az, Barkó Gyuri?

— Az édesanyám adta, hogy a tejcsarnokba vigyem. De nyolc óra előtt már nem volt annyi időm, féltem, hogy elkések. Most akartam oda vinni, hazamenet az iskolából.

— Jól megnézted a zsebeidet? Nem esett a pad alá?

— Mindent megnéztem már tanár úr. Elveszett az én pénzem.

— Van-e valakire gyanud? Kik jártak veled a tízpercekben?

— Többen jártak velem tanár úr. Még csak gondolni sem merek senkire.

Kedvetlenül, szinte tehetetlenül néztem végig az osztályon s röstelkedésemben ott hagytam a katedrai magaslatot is, leléptem róla. Egy kis tolvaj ime kifog rajtam, tán jót is nevet magában, én pedig még a nyomát sem tudom kifürkészni! Az ilyen tolvajlási esetek az iskolában a legnehezebbek közül valók. Gyanu nincs senkire, kit vegyek elő, hol kezdjem? Megvizitáljam, kikutassam a hatvanat, mindegyiket külön? Megsértsek egy bűnösért annyi ártatlant? A vége úgyis kudarc lesz, mert aki oly ügyesen el tudta csenni azt a pénzt, abban van annyi lelemény, hogy jól el is dugta már.

Kínos csend volt az osztályban. A fiúk érezték, hogy nagy és nehéz eset előtt állunk. Tetézte a dolog súlyos voltát az is, hogy Barkó Gyuri egy nagyon

szegény özvegyasszonynak a fia, akinek még ezenkívül három gyermeke van, s a két korona hiányát is nagyon meg fogja érezni.

Mégis ez a pont volt az, amely valahogy kisegített a zavaromból, legalább ideig-óráig, vagy tán végleg is. Fölmentem ismét a katedrára és így szóltam az osztályhoz:

— Fiúk! Negyedik éve vagyok már veletek, de ilyen szomorú esetünk még nem volt, mint ez a három eset. Köznyelven másképp mondják ezt, de én alig merem kimondani ezek közt a fehér falak közt. Félek, hogy beszennyeződnének, pedig már is folt esett rajtuk. Mindig azt hittem, hogy ismerem mindegyikéteknek a lelki világát, életrajzát, most pedig lesújtva egy-két fölháborító eseménytől, be kell vallanom, hogy valamelyőtökben nagyon is csalódtam. Még nem tudom kiben, de legközelebb úgyis elválik. Úgy érzem magam, mint a jó pásztor, akinek a bárányai közül az egyik elveszett. Szívemből sajnálom, hogy oly szakadékos, csuszamlós útra tévedt. Utána pedig legjobban sajnálom Barkó Gyurit, aki gyanútlanul hozta ide özvegy édesanyja két koronáját s most nem tudja többé innen elvinni, mert a pénzének lába kelt. Azt gondoltam, fiúk, s talán ti is méltányosnak találjátok, hogy ne engedjük az ő ilyen váratlan károsodását! Hozzon tehát holnap kiki néhány fillért, adjátok át a katedrásnak, ő majd összegyűjti és fölírja: ki mennyit adott. Egyebet ma

nem tudok nektek mondani. Most pedig térjünk át a mai leckére.

Észrevettem, hogy a fiúk szemében könny csillog, bár magam is meg voltam hatva. Olyik szeméből egész kis zápor potyogott le, mint például a kis Polyánszky Béláéból. Aranyos, kedves fiú! Még soha nem vétett az iskolai regulák ellen. Tiszta, rendes, pontos. Elég jó tanuló is; amit azonban nem adott neki az Isten, azt pótolja szorgalmával. Csak az apjára neheztelek; durva, rabiátus ember. Ha a fia nem visz haza csupa egyest a bizonyítványában, úgy elveri, hogy napokig kék foltokat visel a szegény gyermek: az arcán, a testén.

Mikor másnap beléptem az osztályomba, már több közvetetlenséggel, melegséggel fogadtak. A katedrás ott várt az asztalnál s átadta a gyűjtőívet, meg a pénzt is. Egész kis halom volt, hat koronát tett ki, csupa apró pénzben.

— Fiúk, — szólottam — ti többet hoztatok, mint amennyit kértem. Mit csináljak a fölösleges négy koronával?

Az egyik fiúcska föltartja a kezét. Biztatom, szóljon!

— Tanár úr, kérem — mondja — Barkó Gyurinak beteg a kis öccse. Küldjük el annak, hátha vesznek neki rajta valamit.

— Küldjük el! — kapnak az eszmén a fiúk egyenkint és valamennyien.

— Hát jól van, küldjük el! — hagyom jóvá az egyhangu határozatot. — Gyuri jőjj ide! Vedd át ezt a kis pénzt. Két korona belőle: az a tegnapi, tudod! . . . A többit az osztálytársaid jó szíve a kis öcsédnek szánta. Kérd meg az édesanyádat, hogy fogadja el tőlük!

Gyuri illedelmesen megköszöni a pénzt. Tanulunk tovább. Elmúlik az óra, a bűnösnek azonban még mindig híre-hamva sincs.

A gyűjtőívet magammal vittem, hadd lássam, kik adakoztak, mennyit adtak. Ahogy végigfutok rajta a szememmel, látom, hogy a legnagyobb adakozó a kis Polyánszky Béla. Úgy látszik, nagyon meghatotta őt a tegnapi esemény. De hol vett annyi pénzt, negyven fillért? Szegény ember annak az apja, és fösvény is, egyéb hibái mellett.

Egypár nap múlva hallom, amint mondják a kollégáim: az a kis Polyánszky-gyerek sápadt, szórakozott, megrezzen, ha megszólítják stb. Magam is figyelem és ugyanezt tapasztalom.

Levelet írtam az apjának, látogasson meg, a fia ügyében akarok vele beszélni. Másnap már eljött. Beszélgetésbe eredünk. Mondom neki:

— A fia egy idő óta sápadt, szótalan, szomoru. Kérdeztem, nincs-e baja? Az felelte: nincs. Mégis, mi az oka elváltozásának?

— Nem tudom, tanár úr, — feleli a nagy robusztus ember, kissé érdes hangon — olyan csön-

des otthon is, mint a légy. De hát nem is szabad neki másképp! Mindig olyannak köll lennie. A szomorúságát meg, azt hiszem, az anyja betegeskedése okozza. Nagyon szereti az anyját. Anyás a kölyök! Boldog ha ránézhet.

— Tehát beteg az anyja!? — mondom meglepetve.

— Beteg, — feleli kedvetlenül az ember. — Szegény embernek elég nagy baj ez! Három hete fekszik már. A gyerek folyton ott ül az ágya mellett. Virágot is hozott már neki vagy három ízben. Az anyja persze majd elolvadt az örömtől! Milyen fia van neki!

— No, az szép, — mondom, de alig tudom a meglepetésemet palástolni. — Hát a pénzt hol vette rá? — szólok fürkészően tovább.

— Aszondja, a nagyanyjától kapta, oszt megspórolta. Ámbár az is szegény asszony, de szereti a fiút.

— Igy hát nem maga adta neki?

— Nem adtam én annak pénzt van már két hónapja is . . . De miért kérdezi a tanár úr? — teszi hozzá hirtelen s indulatát alig tudja leplezni. Látom, hogy a szeme is vérbe fut már. Ez szimatol valamit.

Megdöbbenek. Ha elmondom a gyanumat, mert éreztem, hogy nyomon vagyok már, ez az ember

talán agyonüti azt a gyereket. S az a beteg asszony ott az ágyon! Emberi érzésem azt súgta: hallgass! . . . El is ütöttem a dolgot aztán, megnyugtattam az embert és haza küldtem.

Most már meg voltam győződve róla, hogy a kis tolvaj: a Polyánszky Béla. De mit tegyek! Sokáig haboztam, vergődtem: melyik mód lesz itt alkalmas arra, hogy a megtévedt fiút visszatérítsem a régi jó útra. Végre határoztam. A fiú már sejtette, hogy nyomon vagyok. Szenvedett, láttam. Én nem titkoltam előtte, hogy a dologról tudok. Kiolvasta a tekintetemből. De nem szóltam, sem neki, sem másnak. Vártam, mit hoz a jövő? Előfordul-e még egyszer lopás az osztályomban? Visszaesik-e? . . . Úgy éreztem, hogy nem fog.

És jól éreztem. Polyánszky Béla lassan megnyugodott, bűnbánó tekintettel nézett olykor rám s végtelen hálával, ragaszkodással viseltetett irányomban. Én meg örültem, hogy egy eltévedt bárányt sikerült visszahódítanom, minden nagyképűsködés és erkölcsi prédikáció nélkül. Holott csak egy kissé hidegebben bántam vele, mint addig.

*

. . . Úgy jutott eszembe ez az esemény, hogy tegnap egy levelet kaptam. Irója: Polyánszky Béla, akit két nappal ezelőtt egy nagy gyár főmérnökévé neveztek ki. „Nagy dolgot értem el, — írja a levélben — de minden örömöm, boldogságom hálává finomul,

amelyet önek küldök el, felejthetetlen jó tanárom, aki egykor a megfeledkezett kis tolvajt nem lökte ki a sárba, piszokba, hanem a szeretetének palástjával takarta el, hogy fölemelje az elesettet."

Öreg tanárnak nincs ennél nagyobb öröme! Ember lett az én fiamból.

Az első nap.

— Egy tanító följegyzéséből. —

Iróink közül többen megírták már diákságuk első napját az iskolában. De hogy a tanító mit érez, mikor jövendő munkásságának műtermébe lép, nem olvastam még sehol.

Engem maholnap húsz esztendő választ el ettől a nevezetes naptól. Tizenkilenc éves voltam, tele nagy álmokkal és ábrándokkal. Ezeket azonban nem a szürke kis professzoraim oltották belém (tisztelet azoknak, akik nemes ideálokat csöpögtetnek az ifjú lelkekbe!), hanem az olvasmányok, amiket tudtuk nélkül bujtunk majdnem valamenynyien. Őszintén szólva, olyan volt a lelkem, mint labirintus, melyben az ideáloknak egész serege révedez — Ariadne kivezető fonala nélkül.

Egy ilyen ideálom az volt, hogy nemzetiségi vidékeinkre olyan tanítókat kell küldeni, akik csak

magyarul tudnak, hogy annál hathatósabb apostolai legyenek ott a magyarságnak. Szereztem pedig ezt az ideát egyik napilapunk akkori számából, amelyben írva volt, hogy a német kormány Elszasz-Lotharingia elfranciásodott vidékeire tiszta németajkú tanítókat küld — a német nyelv visszahódítására. A nevezett ujságot tízen, szegény preparandisták, megkuporgatott filléreink árán járattuk s mind a tízen megesküdtünk, hogy elmenvén hazánk nemzetiségi vidékeire: így fogunk tanítani a magyar nyelv szempontjából mi is.

Igy jutottam én egy pestmegyei sváb községbe tanítónak, néhány kilométernyi távolságra Budapesttől.

Kissé elfogódottan tettem a kezemet az ócska vaskilincsre. Szívdobogást éreztem a tanterem ajtaja előtt és nagy örömmel vettem volna, ha valaki ebben a pillanatban mellém áll és — vezet. Szerencsére, ifjú öntudatom fölkeltette büszkeségemet, amikor elgondoltam, hogy abban a teremben most én leszek a legnagyobb úr, és hogy most teszem meg azt a lépést, mely a padokból a katedrára vezet. Ez az erő acélozta meg lankadó bátorságomat s ettől nyilt meg a nyikorgó ajtó, hogy belépjek.

Az első lépés!

Meglepetéssel járt, mert nem gondoltam, hogy olyan nagyot kell lépnem, azaz: hogy olyan mélyre. A terem padlója ugyanis alacsonyan fe-

küdt, a küszöb pedig magasan. A kopott padló völgyeiből egy-egy hatalmas csomó ágaskodott föl a küszöb alatt; egy ilyen kis Csimborasszóra léptem, ösztönszerü küzdelemmel a váratlan mélység láttára. Körültekintettem és csak most láttam meg azt a nagy gyermekhadat, mely tiszteletemre némán fölállott. Csupa apróság; az első és második osztály együtt, két padsorban elhelyeződve; jobbról a fiúk, balról a leányok. Össze-vissza lehettek százan, százötven.

Még most is látom a javarészt szőke fejecskéket, amint kíváncsi tekintettel rám merednek. Kutatják bizonyosan: milyen ember vagyok, jó-e, szigorú-e? Szeretni fogom-e őket, vagy pedig megverem-e? Óh igen, a falusi gyereknek azt mondják otthon: „Megállj, majd megver a tanító!“ A török gyereket a Hunyadi János nevével ijesztgette anyja, a magyar gyerek mumusa: a tanító és az iskola. Az bizonyos, hogy ez a gyerekhad legfőképp a mumust kereste az én új személyemben.

Ebben a pillanatban eltűnt már szívemből a bátortalanság. Nini, hisz én olyanok közé kerültem, akik még nálam is félénkebbek! Felhős homlokom egyszerre kiderült, amikor nyájas hangon így szóltam:

— Üljetek le, kedves gyermekeim! Amint látjátok, én vagyok az új tanító. Mától kezdve én tanítalak benneteket!

Magam mutatkoztam be, mivel sem az iskolaszéki elnök, sem a szomszéd szobában működü kollégám nem tartotta ezt szükségesnek. Ez utóbbi azzal a szeretetlenséggel fogadott különben is, amivel nálunk az idősebb kartársak gyakorta fogadják a fiatal kezdőt.

De mennyire meg voltam lepve, mikor a kis hadsereg vezénylő szavamra meg se mozdult. Hohó, barátom! Hisz ezek nem tudnak, nem értenek a te nyelveden, ezek mindannyian sült németek. Egyetlen egy gyermek sem akadt a százból, aki megértette volna magyar szavaimat. Kíváncsian, most már szinte bambán meredt rám a tekintetük.

— Nem értitek, gyerekek, mit mondtam?

Nem mondták azok még azt se, hogy nem. Segítettem magamon, ahogy tudtam. Kezemmel intettem nekik, hogy üljenek le. Nagynehezen megértették. Akik még tovább is álltak, azokhoz odamentem és leültettem. Megsimogattam a gömbölyű piros arcukat s próbáltam barátkozni velük, mert igen idegenül néztek rám. S ahogy jártam-keltem egyiktől a másikig, egyszerre erős vágy fogott el, hogy az ő nyelvükön szóljak hozzájuk. Szerettem volna nekik valami olyasfélét mondani, ami kedvre derítette volna elkomolyodott kis ábrázatukat, de hiába — nem tudtam.

Mégis megpróbálkoztam. Nagykeservesen lefordítottam ezt: „Mi a neved, fiam?“ németre ilyen-

formán: „Was ist deine Name, mein Sohn?“ Aztán kiválasztottam egy élénkszínű fiúcskát és hozzáintéztem német mondókámat. Semmi hatás. Megismételtem többször is egymás után. A fiú csak nézett, bambán, értelmetlenül és nem felelt. Vigasztalhatatlan voltam e pillanatban.

Az utolsó padban egy nagyfejű, a többinél jóval öregebb fiú segített ki végre bajomból, amikor szinte hangosan súgta a megszólított legénykének:

— Herst, Vastl, wie heisst du?

Hamar kaptam a szó után magam és szóltam tehát:

— Wie heisst du, Vastl?

A fiú most már megnyilatkozott:

— Kujpera Vastl.

Sokáig törtem a fejemet, mit jelenthet ez a különös név, amelyet én sehogy sem bírok megérteni. Csak később jöttem rá, hogy ez: Kohlberger Sebestyént jelentett.

Ilyenforma vergődéssel telt el vagy két óra, amikor végre fáradtan az asztal mellé ültem, hogy onnan tartsak egy kis szemlét az én tudatlan kis nyájamon. A szürke, poros terem padlásáról portól megvastagodott pókhálószálak csüngtek alá. Az ablakon beszűrődő napsugár merész csillogásba vonta a finom kvarc-szemektől bevont szálakat,

amik olybá tüntek, mint egy-egy gyémántzsinór. Tündöklő szimbólum a magasság felé.

Szívszorongva gondoltam az én csillogó ideáljaimra: vajjon azok is ilyen pókhálószálak? S talán csak ifjúi képzeletem vonta gyémántfénybe őket?!

Kopogás nélkül nyilt meg az ajtó s egy hosszú sváb atyafi lépett be azon. Nem köszönt és a kalapját sem vette le. Megkérdeztem, hogy mit akar. Azt felelte németül: iskolaszéki tag. Úgy látszik, értette a magyar szót, de nem beszélt e nyelven.

Tanítói pályám első napján ért az első megalázás is. Ime az én tudatlan elsőfokú hatóságom arra se méltat, hogy köszönjön. Nem törtem ki, legyőztem valahogy indulatomat (ebben van a tanítói pályának egyik legnagyobb hősiessége) s nyugodt hangon ezeket mondottam:

— No, ha iskolaszéki tag, akkor legalább köszönjön, ha ide belép és vegye le a kalapját, hogy a gyerekek jó példát lássanak.

Az atyafi haragosan morgott s annyit megértettem a beszédjéből, hogy megfenyeget a Herr Pfárerral; de én otthagytam s folytattam munkámat. Egy perc mulva jókora ajtócsapás jelezte, hogy az iskolaszéki tag távozott. Mély csend támadt a szobában, a gyerekek rám csüggesztették ártatlan tekintetüket és én sajnálkozást, részvétet olvastam ki abból. Ez a pillanat egy hatalmas lépéssel közelebb

vitt engem az én kis seregemhez. Aki részvétet érez, az már szeret.

Miért haragudtam volna most már az atyafira!

Aznap este fáradtan ültem szobámban az asztalom mellett. Kimerített az első nap. Remegve gondoltam a holnapra és közel voltam az elcsüggedéshez. De hát az én ideálom valóban csak olyan csillogó pókhálószál volna? Ilyen ideálokra esküdtünk volna mi tízen a preparandiában? Könyv után nyúltam, hogy olvassak és lelkesedést merítsek.

A fáradtság mindjobban rám nehezedett. Elaludtam a könyv mellett, fejemet az asztalra hajtva.

Mikor fölébredtem, már hajnalodott. Szobám ablaka éppen kelet felé nézett s akaratlanul is látnom kellett a pirosló égboltot. A tündöklő, vibráló fényözön elborította az egész égalját s hirdette, hogy már jön a minden élet forrása: a Nap. Tágra nyitott szemekkel bámultam ezt a nagy fény- és színpompát s mohón lelkembe szívtam a reményt lehelő piros sugarakat.

Donghó Gáspár.

Donghó Gáspár, egy szerényebb berendezésű pénzintézet tisztviselője, kikapta tizenháromnapos szabadságidejét. Régen készült már erre az időre, nagyszerű terveket eszelt ki, de az utolsó napokban bizonyos, nagyon is érthető okból, nem lett belőlük semmi. Egy rövid, de velős szó fejezte ki legjobban Gáspár fájdalmát:

— Drága, drága. Minden drága már a világon.

— Ha már így esett, — gondolta vigasztalóan, — nem marad más hátra, mint hogy Budapesten töltse esztendejének ezt a kedves részét. Végre is: elég gyönyörűséget nyújthat egy szabad embernek a mi szép fővárosunk.

Az első napot azzal kezdte, hogy későn kelt. Tíz óra elmult már, mikor reggelire betért a liget egyik legelőkelőbb kávéházába. Ott, öltözködéséhez mérten, úri módon reggelizett. Majd meghozatta az ujságokat s olvasott.

Az elegáns kioszkban, mint délelőtt rendesen, igen kevesen voltak. Mindössze három-négy asztalnál ült néhány ember. Elegáncia tekintetében azonban teljesen kielégítették Donghó Gáspárt. Különösen az egyik közeli asztal vendégei kötötték le a figyelmét: egy őszes magas úr s két bájos, szőke leánya. Egyszerű, de drága öltözetük, nyugodt viselkedésük fölötte imponált Gáspárnak. Ezek a külsőségek is már elárulták bennök a vérbeli mágnást. Az egyik leány, a magasabb, mintha ismerősnek tünt volna föl az első tekintetre. Később észrevette, hogy csak hasonlít valakihez.

Donghó előkelő hanyagsággal ülve székén, olvasni kezdte az egyik ujság tárcáját s diszkrétül figyelte előkelő szomszédait. Az üde faleveleken (az előző napon éppen eső esett) csillogtak a napsugarak s szították a lombok gyenge, finom illatát. A levegő kissé mámoros leheletű volt s a kávéházi előkelő csönd kitünően egybehangzott vele.

A tárca, amelyet Donghó egyszerre nagy figyelemmel kezdett olvasni, igen divatos témát feszegetett: a flirtet. Oly érdekesen rajzolta, hogy Donghó szinte mohón falta minden kijelentését, megfeledkezett szomszédairól, mindenről, ami körülötte történt. Mikorra végére ért, föltekintett s íme, a kávéház valamennyi vendége már mind elmerült. Legalább azokat a szép mágnás hölgyeket nézte volna meg még egyszer!

S míg ezen tépelődött, különös érzés szállta meg a szívét. A lelke sejtelmes hangulatokkal, határozatlan vágyakkal telt meg. Fizetett s azon gondolkodott épp, hová menjen! Tekintete ezalatt a kávéház rózsafáin akadt meg. A rózsafák eszébe juttattak egy leányt, akit Magdának hívnak s aki künn lakott a Csömöri-út zúglói részén, egy virágos kerttel övezett házban. Magda tulajdonképpen régi ideálja volt Donghónak. Most, ahogy rágondolt, az is eszébe ötlött (ilyen feledékeny az ember ebben az ideges világban), hogy mennyire hasonlít az egyik mágnásleányhoz; akit az előbb majdnem ismerősnek vélt az első pillanatban. Elhatározta, hogy Magdát meglátogatja. A Stefánia-úton ballagott a Csömöri-út felé. Alig találkozott valakivel, oly kevesen jártak ott. Néhány lovagló alak kötötte le a figyelmét, de nem valami hasszasan, hiszen csak férfiak voltak. Gondolataiban inkább Magdával foglalkozott. Azt tudta, hogy meg fogja lepni, mert délelőtt még sohasem látogatta meg őket. Szinte látta, milyen ragyogó arccal fog csodálkozni az a szép, szőke leány, akinek csak egyetlenegy hibája van, hogy szegény. A hangját (azt a csengő gerle-hangot), azt is elképzelte már s érezte kezében a leány forró, kicsi kezét. Ebben a pillanatban a tárcában olvasott flirt jelent meg előtte, csábító szirén gyanánt.

A homlokához csapott nagy diadallal.

— Isteni flirt! Valójában, te a szegény emberek számára való vagy! Új fölfedezés!

Örült a jó ötletnek, de hogy örömét kissé palástolja, néminemű blazirtságot erőltetett az arcára. Nem illik mindent kimutatni a világnak . . . Ment, ment. A parklub tájékán, kint a kocsiúton, egyszerre csak egy nagy pénztárcát pillantott meg. Senkit sem látott a közelben, odament érte és fölvette. Belepillantott: csupa nagy bankó vigvorgott belőle rá. Kissé bambán tekintgetett a nagymennyiségű pénzre.

Föl kellett ráznia elalélt öntudatát: vajjon nem álmodik-e?

Amint azonban meggyőződött róla, hogy mindaz, amit e percben átélt: valóság, boldogan sóhajtott föl.

Majd összeszedte minden lelkierejét s kellő higgadtsággal kabátja belső zsebébe rejtette az összeget. Aztán, amint tovább lépkedett, így szólott magában:

— Ezt a pénzt nekem szánta az Isten, azért találtam meg. Szegény ember vagyok, magamnál tartom. Ki veszíthette volna el más, itt a Parkklub lájékán, ha nem valami gazdag mágnás! Az is bizonyosan úgy, hogy reggelig itt kártyázott, tán nyerte is az egészet s mámoros fővel hazamenet: kiejtette zsebéből. Annak pár ilyen bankó nem is számít.

Tán nem is tud róla. Szóval: ez a pénz már az enyém, a zsebemben van.

A tárca épp a szíve fölött volt a zsebében. Különös, szokatlan melegséget kezdett érezni a szíve táján, jól eső könnyűséget. De a kíváncsiság sem hagyta nyugodtan, betért egy csendes mellékutcába és kivette a bugyellárist. A bugyellárisból a bankókat és számlálni kezdte. Kilencezer korona, horribilis összeg! Ennyi pénze még sohasem volt. Milyen úr lett egyszerre! Ha ezt az összeget pénzintézetükben elhelyezi (s okosan fogja ezt tenni, érti már a módját), úgy meggyarapodik majd, hogy még gazdag ember is lesz valaha. Kihúzta magát erre a gondolatra; s még a lépése is határozottabb lett a duzzadó magabizalomtól. Tizenháromnapos szabadsága így kezdődik! Nem rossz kezdet. Valóban, szerencsét hozott neki a 13-as szám. S ne legyen babonás az ember.

Alig vette észre, hogy már a Magdáék háza előtt áll. Melegen sütött a nap, csak egy kis fuvalom settenkedett a kertek fölött. A teljesen kinyilt marsallnilek halkan bólintgattak feléje az udvarról. A rácsos kiskapu kilincsére tette a kezét, benyitott s egyenesen a házba akart menni. Csengő gerlehang állította meg az útjában.

— Nini, Gáspár, maga ide se néz!

A kis lugasból hallatszott ez a kedves kiáltás s utána mindjárt a Magda karcsú alakja bukkant ki.

Donghó Gáspár, aki most úgy is rózsaszínben látta a világot, Magdát olybá nézte, mint egy tündért. Szép is volt a közt a sok rózsa között.

— Bocsássa meg, Magda, — nyájaskodott Donghó, — hogy nem vettem mindjárt észre! Szabad-e most már ebbe a tündérligetbe lépnem?

— Az ilyen ritka vendégnek, mint maga, szabad. Hisz még nem is látta ezt az én kis tanyámat.

— Az idén még nem. De lássa, eljöttem, — mondta Gáspár s leült szemben a leánnyal. Vidám társalgás indult meg köztük s a férfinak ez idő alatt elég alkalma nyilt a szép leányban gyönyörködnie. Amilyen egyszerűnek tünt föl a Magda könnyű, fehér ruhája, oly pompásan festett benne. Piros arcából sugárzott a fiatalság bája s aranyszínű szőke haja szelid kacérsággal simult fehér homlokára. Kedvező hátterül szolgált a lugas virágos fala is. Magda olyan bűvölő jelenség volt ebben a helyzetben, hogy Donghó sokkal szebbnek találta, mint akár azokat a mágnásleányokat, akik az előbb szomszédai voltak a ligeti kávéházban.

— Mit csinált az alatt a hosszú idő alatt, amíg nem láttuk? — kérdezi a leány s kék szemével mély pillantást vet a férfira. Mintha rejtett szemrehányás is volna benne.

— Légvárakat építettem, Magda.

— Várúr akar lenni?

— Még több.

— Ugyan, — pajzánkodik a leány. — Király?

— Annál is több.

— Királynál is több? Ki lehet az vajjon, aki még a királynál is több?

— Aki a maga szolgája lehet, — vakmerősködött Gáspár.

A leány nevetett.

— Maga nem légvárakat épített, hanem megtanult gúnyolódni. Jól megy már.

— Esküszöm, Magda, nem gúnyolódom. Minden szavam igaz. Igenis, légvárakat építettem. Magát akarom odatenni, mint várúrnőt s engedje meg nekem, hogy védelmezője, szolgája legyek ott!

— A légvárban?

— Eddig még légvár. Ha akarja, egy szavával elfujhatja. De egy szavával valósággá is teheti.

— Én?

— Csakis maga, egyedül maga. Mindenki más képtelen erre. Maga szép, egyszerű, okos, kedves.

S megfogta a leány remegő kezét, megcsókolta és a szemébe nézett. A távolság egyre fogyott közöttük, Gáspár egészen átölelve tartotta már a leányt. Valahol a távoli szomszéd parkban fülemüle gyúlt harsogó dalra. A szívük verése verte hozzá az ütemet.

Magda nem fujta el egy szavával a légvárat. Engedte, hogy a férfi egész közel érjen ajkával az ajkához és megcsókolja. Megnyilt a szívük és forró szavakban tört ki. Ez alatt a légvár csodálatos változásokon ment át. Csakhamar tündérpalota lett belőle, majd emeletes pesti ház, végül egy csöndes, boldog, kétszobás lakás — az Izabella-utcában.

A rácsos kiskapu újra nyilt, Magda apja érkezett haza a hivatalból. Mind a ketten eléje siettek s bekisérték a zöldzsalús, hűvös szobákba. Donghó a Magda anyját is csak most üdvözölte. Aztán, hogy, hogy nem: egyedül maradt a férfi a szülőkkel s megkérte a leány kezét. Folyékony kedves beszédben adta elő kérését. (Mintha csak azok a bolond nagy bankók sugták volna neki azokat a szellemes szavakat!) A szülők meghatottan, könnyezve adták beleegyezésüket s behívták a leányt. Vagyis a dolog pompásan sikerült.

Igy mult el Donghó szabadságának az első napja. Az éjszakát nem töltötte egész nyugodtan, zavaros álmai voltak. Föl-fölébredt, majd megint elszunnyadt, csak reggel felé tudott egy kissé mélyebben aludni. Ez volt az oka, hogy másnap is későn kelt. Reggelizni megint csak a ligeti kioszkba ment, ahol ugyanazt a csendet és elegánciát tapasztalta, mint az előtte való napon.

— Milyen kedves dolog lesz az, — mondta

magában, — ha majd Magdával fogok ide jönni egyszer-kétszer!

Szomszédaival alig törődött, csak az ujságokat kérte. Eszébe jutott a tegnapi tárca, valamint azok a gondolatok is, amelyek annak a hatása alatt sarjadztak a lelkében. Majdnem röstelte, hogy olyanokat gondolt. Magda egy hófehér tiszta leány, aki az ő gyönyörűsége lesz a legbecsületesebb emberi frigy szerint. Annak is örült, hogy a lelke ilyen nemes irányban változott meg. Lám, egyszerre nagy anyagi és erkölcsi gyarapodás érte!

Amint az ujságot lapozgatta, a hírek közt véletlenül egy cím kötötte le a figyelmét: *Egy szegény ember szerencsétlensége.* Olvasta tovább is: „Ma este megjelent a szerkesztőségünkben K. P. építőmester s megható szavakkal panaszolta el, milyen szerencsétlenség érte. Reggel ugyanis a Csömöri- és Stefánia-úton haladva, elvesztette kilencezer korona készpénzét, egész vagyonát. A hosszas építőválság őt is tönkretette, ez volt vagyonának utolsó romja. Több tagú családjával együtt most a legnagyobb nyomor elé néz. Ez úton is kéri a becsületes megtalálót: illő jutalom fejében juttassa címére (Liget-utca 8. sz. alá) az összeget."

Donghó Gáspár letette az ujságot; egy kis vértódulást érzett az agyvelője tájékán. Majd meg egy remegő munkáskéz nyúlt a kabátja zsebébe s kivette a kilencezer koronát. Odakapott az oldalá-

hoz, nem, ez csak képzelet volt. Fizetett és Magdáékhoz indult. Az úton gondolatokba merült és akaratlanul maga előtt látta a nyomorgó családot. Bolondság, gondolta, hogy így összekúszálódott a dolog. Nem tudta elhinni, hogy az a pénz nem az övé már. Eh, hiszen ő is épített már rá valamit!

Amint a rácsos kiskaput kitárta, Magda már előtte állt. Gyönyörű volt, szinte az arcán ült a nagy boldogság. Gáspár e pillanatban mindent elfelejtve, csak a leányt látta maga előtt. Mintha megbűvölték volna, egyszerre boldog lett; karjába fűzte karját s együtt haladtak a virágos udvaron. Magda beszélni kezdett, beszélt, beszélt, gyönyörűség, ragyogás volt minden szava. Igy csicseregnek a madarak, mikor napsugaras tavasz köszönt rájuk.

A kis lugasban ülve, így szólt később a leány:

— Olvasta már a Kereskedő Pálék szerencsétlenségét?

— Kik azok? — kérdezte Gáspár kissé elsápadva.

— Az a szegény építőmester, aki tegnap elvesztette a kilencezer koronáját. Az asszony épp az imént ment el tőlünk. Ha látta volna azt a szomorúságot, mely az arcán ült! Szegények, úgy megesett a szívem a bajukon. Tudja-e, Gáspár, hogy szeretném ismerni azt az embert, aki megtalálta a pénzüket!

— Miért szeretné ismerni? — kérdezte Donghó elég nyugodtan.

— Miért? Hát mert akkor megvolna a Kereskedőék pénze! De attól félek, hogy valami önző, számító ember találta meg s akkor! Akkor ugyan várhatnak! Pedig az ilyen pénzen nincs Isten-áldás.

Donghó Gáspár megcsókolta a leány fehér kezét.

— Magának aranyszíve van, Magda! — S ezzel át is siklottak ezen a kényes kérdésen. Beszélgettek másról. Egy boldog leánynak annyi beszélni valója van mindig.

Mikor elváltak, Gáspárt első útja egy postahivatalba vezette. Ott elváltozott írással megcímzett egy pénzeslevet, mely kilencezer koronáról Kereskedő Pál építőmester nevére szólott.

Azzal hazament s mint aki valami nagy és nehéz munkában elfáradt, ledőlt a divánra pihenni. De nyugodalma mégsem volt, ezer és ezer gondolat zaklatta lelkét. A végső következtetés, amelyre hosszú gondolkozás után jutott, az volt, hogy ő alapjában véve nagy szamár. Micsoda meggondolatlanságot követett el azzal, hogy Magdát megkérte. Szép leány, jó leány, de az ördögbe is, hiszen mind a ketten szegények.

Az asztalhoz ült, hogy meggondolatlanságát valamely okos levélben jóvá tegye. A megszólítást

egy-kettőre odaírta a fehér lapra: Kedves Magdám! Aztán gondolkozott a levél tartalmán, de egy árva mondatot sem birt megkonstruálni. Hiába törte a fejét, szinte beleizzadt már, nem ment és nem ment. Elnézte azt a két szót, amelyet a levél fejéül odabiggyesztett: Kedves Magdám! Azonközben mintha megelevenedtek volna a barna betűk. Szemük lett, mely bánatosan kérlelő tekintetet vetett rá; hangjuk kelt, mely megbűvölő zenével édes szavakat suttogott fülébe. Megjelent előtte a fehér leány alakja is s ő megfeledkezve mindenről, félhangosan így szólt a magános szobában:

— Kedves Magdám! — És letette a tollat.

Másnap azonban mégis a legsötétebb szándékkal eltelve lépett a Magdáék virágos kis udvarára. A leány odaadó, őszinte mozdulattal kapcsolódott erős karjába és mentek együtt.

— Ujságot mondok, — tört ki örömmel Magda, — a Kereskedő Pálék pénze megkerült. Tegnap délután kapták meg, a megtaláló még a nevét is eltagadta, álnéven adta föl. Derék ember lehet, igazi jellem. Megérdemelné, hogy megszorítsuk a kezét.

A férfi úgy érezte, mintha a lelkét valami megkönnyebbítő édes illat járta volna át. Leültek egy kis padra; az udvar fölött halk szellő suhant végig s ment tova a szomszéd park fölött. A Magda szép fejére néhány rózsalevél hullott. Gáspár el-

ragadó tekintettel nézett rá s így szólt kissé remegő hangon:

— Milyen jó magát szeretni. Magda. Én egy nagy kincset találtam magában. Megmérhetetlen értéket, amit nem kell senkinek sem visszaadni.

A leány édesen nevetett.

A jó Dávid.

Junius 12.

Ma ismét nagy jelenet volt közöttünk. Olyan közönyös, kiállhatatlan frátert még nem látott a világ, mint amilyen Didó. Ah, Didó! Meg is érdemli ezt a gyöngéd, becéző nevet! Dávidnak fogom hívni ezután, ha ugyan még soká együtt lehetünk. Ma ebéd után a nyári fürdőzésünket hoztam szóba. Jókedvűnek látszott, azt gondoltam, lesz olyan kegyes és beleegyezik abba, hogy Osztendébe menjünk. Balga hit! Nem kell ennek a szívtelen Dávidnak semmi, ami nekem kell. Valami apró-cseprő felvidéki fürdőcskét jelölt ki nyári üdülőül, affélét, ahol Skrabák számtanácsosné az első asszony. Jó unalmas fészek lehet, mert a neve is milyen gyűlöletes: Ella-Füred. Még nem láttam Ellát, akinek ne lett volna valami hibája. S ezekről neveznek el fürdőhelyet. Kereken kijelen-

tettem, hogy Ella-Füredre nem megyek, hiába mosolyog, mehet, ha akar, maga s megengedem neki azt is, hogy Skrabáknénak udvaroljon.

Azt hiszem, a mi hároméves házasságunknak meg vannak már számlálva napjai. Ez csak agónia, ahogyan türjük egymást. Végre is nem azért születtem, hogy egy ilyen közönyös gránit-szobor elöljön bennem minden életkedvet.

Június 15.

Ma töltöttem be életem huszonnegyedik évét. Amint reggel fölébredtem, a tükör elé álltam és hosszasan elnéztem magamat benne. Minden tetszelgés nélkül bevallhatom magamnak, hogy még mindig olyan szép vagyok, mint tizennyolc éves koromban. Sőt ami változás történt is rajtam, az is inkább javamra vált. Különben miért rajongana értem annyi ember, kivált a szellemes Sághy Tila, akinek a kedves vakmerősége nem lehet közönséges szenvedély. Óh, hogy megbecsül, kitüntet minden férfi, csak épp az uram nem! Gyönyörűsége telik benne, ha megtagadhatja a kérésemet, ha nem teljesítheti a vágyamat. Mit gondol ez az ember!

Ma is csalódtam benne, óh, és mennyire! Azt gondoltam, születésnapomra azzal lep meg, hogy elébem siet és így szól:

— Luci, vedd tőlem születésnapi ajándékul, hogy elviszlek Osztendébe nyaralni.

Sokat megbocsátottam volna neki e kijelentéséért. De ő valóban Dávid volt ma. Egy szót se szólt a születésnapomról. Elfelejtette. Elfelejtette! És én ezt az embert még ezután is szeressem? Soha!

Déltájban gyönyörű kamélia-bokrétát kaptam. No mégis, gondoltam, Didó nem feledkezett meg egészen. A mellékelt levélből kisült, hogy a bokrétát Sághy Tila küldte. Nemsokára maga is eljött, hogy személyesen gratuláljon. Leszidtam, hisz valójában nem is kellene tudnia a — születésnapomat. De oly kedvesen védekezett, hogy szinte elragadt. Ennek az embernek sokat tudok megbocsátani.

Egyedül fogadtam s ami ma közöttünk történt, alig tudom leírni. Tila szeret, halálosan, szenvedélyesen, ahogy csak egy igazi férfi szerethet. Ma bevallotta. Egy pillanatig szédültem a szavaitól, de aztán ura lettem magamnak és lehordtam. De úgy fájt minden szó, amellyel ezt a mélyszívű boldogtalan embert rendreutasítottam. Ha valaha tudtam volna azt, amit ma tudok, sohase lettem volna a Dávid fehér rabszolgája. Istenem, mennyit nem tud az ember!

Tila megtörve, lesújtva távozott, Dávid pedig oly leírhatatlan nyugalommal érkezett haza, mint egy keleti bölcs. Csakhogy ez nála nem bölcseség, hanem a legmérhetetlenebb szívtelenség. Egyetlen

szó nélkül siklott át a mai napon. Még a vacsoráját sem ette meg otthon, a klubba ment. Szeretetem utolsó csiráját is megölte e tettével, most már föloldva érzem magam minden kötelék alól. Visszaadom magamnak a szabadságomat. Holnap elébe terjesztem az ultimátumot: Osztende, vagy válás. Válasszon!

Június 18.

Ezeket a sorokat már az új lakásomon írom, mely nem olyan nagy, mint a régi volt, de az enyém mindenestől. Még sok rendezni valóm van rajta, de ha elkészül, bájos kis fészek lesz. Nem szoktam meg még egészen; boldoggá tesz azonban az a tudat, hogy már nem vagyok egy közönséges Dávidnak az eszköze. Borzasztó gyötrődés volt az én életem ezzel az emberrel! Szeretném kitörölni emlékezetemből azt a három esztendőt. Azt hiszem, ez is sikerül majd.

Az elválásunk: remek volt. Közönyös arcot öltöttem én is, és bevezetésül ezt kérdeztem a férjemtől:

— Tudja-e, Dávid, mi volt tegnap?

— Dávid? . . . — kérdezte ő némi hangsullyal.

— Igenis, Dávid, nem is Didó.

— Tegnap? — folytatta tovább szavait, — tegnap semmi sem volt! — Egy fonográfból nem

hangzottak volna ridegebbül ezek a szavak. Rá nézve az én születésnapom: semmi. Fejembe tolult a vér, tán elszédültem volna, ha nem jelenik meg előttem a Tila szellemes, férfias arca. Nyugalmat erőltettem magamra s így szóltam tovább:

— Nos, Dávid, utoljára kérdezem, Osztende, vagy válás? Válasszon!

— Nincs pénzem, — felelt a fonográf úr.

Sarkon fordultam és a szobámban megírtam neki a levelet, mely szerint mi olyan messze vagyunk egymástól, mint a kelet és nyugat. Szeretném tudni, milyen képpel olvasta! . . .

. . . Most az ablakhoz megyek és kinézek az utcára. Tila már bizonyosan tudja, hogy itt lakom, hátha erre megy. Mostani állapotomban igazában csak vele tudnék elbeszélni.

Tila, Tila! Oly jó mondani ezt a nevet. Sima, mint a bársony.

Június 28.

Nap-nap után vártam, hogy Tila erre jön, vagy meglátogat. Hasztalan, nem tette. Talán beteg, mentegettem őt magamban, míg végre ma sokat tudtam meg. A korzón (mely már kezd néptelen lenni, mindenki fürdőre siet) Balásffynéval láttam. Amint észrevett engem, szinte megduplázta hódító mosolyát s teljes erővel udvarolt annak a szirénnek. Az bizonyos, hogy vége van szegény Tilának,

mert aki egyszer a Balásffyné rózsás karmai közé jut, nem menekül egykönnyen. Vagy talán csak úgy tüntetett, hogy mutassa előttem, mennyire nem fáj neki az én multkori határozott visszautasításom. De hiszen akkor fáj! Óh, ha így volna!

Tita mélyszívü ember és igazán férfi. Nem hiszem, hogy oly hamar felejtene. Azt meg föltenni sem tudom róla, hogy egy olyan felületes lelkű asszony hatalmába esne, mint Balásffyné.

De csak erre jött volna, legalább csak egyszer! Sokat gondolok rá és nyugtalan vagyok. Bánt ez az elhagyottság, amelybe jutottam.

Július 4.

Ma végre találkoztam Tilával. Mikor a korzón megpillantottam, hogy egyedül jön és nem Balásffynéval, megkönnyebbülten lélekzettem föl. Örömöm azonban hamar elpárolgott, amint közelebb jött hozzám. Szörnyűség, micsoda nyugodt ábrázattal állt szóba velem. Szinte ösztönszerűen Dávid jutott eszembe. Milyen tapasztalatokat kell szereznem!

Velem jött egy darabig. A kedvetlensége annyira bántó volt, hogy elég volt az a pár perc ahhoz, hogy ezt az embert is a legközönségesebb férfiak közzé sorozzam. Hogy elpárolgott a szellemessége, hódító mosolya, bókjai! Érdektelen dol-

gokról beszéltünk, igazán, nem sok hijja volt, hogy az időjárásról nem kezdtünk értekezni.

Csakhamar elvált tőlem: látszott rajta, hogy szivesen tette. Odahagytam a korzót, siettem haza és keservesen sírtam. Nagyon szerencsétlen vagyok, mondhatom.

Tila úr gyáva és nyomorult. Megérdemelné, hogy Balásffyné rózsás körmeivel — megfojtsa. Persze, neki csak szeretőnek lettem volna jó. Most már elvált asszony vagyok, meggondolandó minden szó és tett. Nagy dolog a felelősség.

Szegény Tila, ő még a Dávidnál is Dávidabb! Lehetetlen, hogy még valaha az ellenkezőről meggyőzne.

Július 7.

Tegnap este a zongorához ültem és énekeltem. Hogy, hogy nem, valahogy az az ötletem támadt, hogy színésznő leszek. Hangom, alakom, szépségem van hozzá. Tehetségem is van-e? Majd megtudom. Már el is képzeltem, hogy milyen híres primadonna lesz belőlem. Óh, hogy letipornám azokat, akik olyan hitványak voltak hozzám! Szívtelen gyönyörrel nézném őket, amint lábam előtt hevernek. Ah, milyen kegyetlen lennék például Tilához!

Ötletem annyira elragadt, hogy örömömben aludni se tudtam jól. Ma már meg is tettem az első

lépést a megvalósításához. Elmentem egy hírneves színésznőhöz, akinek sziniiskolája az első Magyarországon. Jóságos, okos szemével, észrevettem, hogy egészen a lelkembe pillant. Szivesen és hosszasan elbeszélgetett velem, az énekhangom pedig határozottan kielégítette.

Milyen kedves és okos asszony! Szinte kitalálta szívem minden baját, azt is, hogy az uramtól elváltam. Mikor közel állottam már a síráshoz, szeliden megsimogatta az arcomat és azt mondta, hogy a jövő héten megkezdjük a leckéket.

Ma megint tanultam egyet. Azt, hogy a jó embereket nem a férfiak sorában kell keresni, hanem az asszonyok közt. Ebben a dologban is tévedés áldozata voltam eddig. Szívük, érzésük, részvétük igazában az asszonyoknak van. A férfiak önző, számító és ravasz lények.

Folyton tanulok és egyre okosodom. Jó jel, célomat el fogom érni!

Július 16.

Négy nap óta tanulok már. Mondhatom, meg vannak elégedve velem, de én is. Kitünő mesterhez jutottam, azt már ebből a négy napból is látom.

A kánikulai meleg azonban türhetetlen már Budapesten. Ma pakkolunk és az én kedves mesternőmmel, aki nagyon megszeretett, együtt megyünk nyaralni egy kedves felvidéki fürdőbe.

Mennyi hasznom lesz nekem abból, hogy egész nyáron vele lehetek. Azt jósolja, ha iparkodom, egy félév mulva is fölléphetek már. Ezt akarom én, ezt, ezt. Egy félév mulva letiporni az összes ellenségeimet, megmutatni Dávidnak, milyen kincs voltam én s egy gőgös pillantással lesújtani Tilát, aki olyan nyomorultan viselte magát.

Igaz, tegnap találkoztam vele. Köszönt, de oly hidegen fogadtam az üdvözlést, mint egy márvány-istennő. Be kell látnia, hogy megvetettem. S ha van benne csakugyan érzés, amint valamikor hittem róla, nagyon is lesujtottnak érezheti magát. Nem törődöm azonban többet vele. Most tanulnom kell sokat, sokat.

Kedves naplóm, téged is elteszlek most. Elő se veszlek újra, csak az első sikerem napján. Addig őrizd meg titkaimat!

Dávid még eddig felém se tekintett. Jól teszi. A válópört már megindítottam ellene.

Január 5.

Még mindig mámorban úszik a fejem s nem tudom, tündérálom, vagy valóság volt-e a tegnapi este. De itt vannak a diadalmam jelei: a babérés a virágerdő. Mi lett egyszerre az én kis fészkemből! Az óriás taps visszhangját még itt is egyre hallom. Szinte bólintok a fejemmel, hogy megköszönjem. Kedves közönség, soha se felejtem el a

jóságodat, amellyel tegnap boldoggá tettél! Tegnap, amikor először mutattam be magamat neked.

Gyönyörű dolog: megjelenni a színpadon, kacagni, nevetni, dalolni és ugrálni. Ezer szem szegeződik reád s figyeli, lesi minden mozdulatodat, szavadat. Úgy érzed, mintha békóba verne ez az ezer, meg ezer sugár, a szíved dobog, véred mind feléje tódul. Egy pillanatra tán nem is tudod, hogy hol állsz. Aztán megszólalsz, kacagsz, dalolsz s ime, nem érzed többé az ezer szem sugarának a békóját, belé merülsz egészen abba a bolondságba, amit átélsz a színpadon — játszva. És fölhangzik a taps, örömödben le szeretnél ugrani a deszkákról, oda, azok közé a kedves emberek közé, akik úgy verik össze a tenyerüket, hogy boldoggá tegyenek.

Hanem az az út, amíg idáig jutsz! Ami a színpad határán túl van, a színfalak közt: az már nem ilyen ragyogó hely, nevezhetnéd akár kalváriának is.

Az öltözőm folytonos ostromnak volt kitéve. Igazgató, kritikus, rendező, részvényes és a jó Isten tudja, miféle szerzetbeliek érdeklődtek még a legmelegebben irántam. Mindenik úgy nézett rám, hogy valójában nem tudtam, mit néz rajtam. És mit beszéltek össze-vissza, a felit se értettem! Az első fölvonásbeli sikerem után az igazgató átölelt és megcsókolt, állítólag megfékezhetetlen örömé-

ben. Olyan kövér, mint egy sörön hízott sváb és olyan csunya, mint a gorilla. Maradhatott volna a megfékezhetetlen örömével. És a partnerem, a másik primadonna, akit szívemből megvetek és aki szívéből gyűlöl, irígyelte tőlem ezt a csókot is. No, ezt igazán oda adtam volna neki ezerörömest.

Teljes volna a boldogságom, csak a lapok is több elragadtatással írnának. Azt elismeri minden ujság, hogy szép vagyok, de már a játékomat kifogásolják; azt mondják, kissé elfogult voltam, látszott rajtam, hogy először vagyok a színpadon stb. Nagy ég, pedig eléggé mosolyogtam mindenkire, aki kritikusnak mondta magát! Hát csak nem ugorhatom a nyakukba, bár ezt is tanácsolták a benfentesek.

Igaz, amit még föl kell jegyeznem a mai napról, az, hogy Tila is küldött egy kamélia-bokrétát. Visszaküldtem a nyomorultnak. Értem, most már színésznő leszek. Némely emberek nem veszik észre, hogy a szitájukon annyira át lehet látni.

A válóperem nagynehezen megindult már. Kíváncsi vagyok, mikor lesz vége. Valamint arra is, hogy Dávidot miképpen érintette az én tegnapi szereplésem. Olyan pogány közönyösséggel vette-e azt is, vagy dühöngött!? De ez az ember még dühöngeni sem képes.

Mit bánom én most már!

Január 20.

Valamennyi lovagom közt a legvakmerőbb Sörházy úr. Igy nevezem az igazgató urat. Ma olyan ajánlatot tett nekem, hogy majdnem pofon ütöttem. Délután azonban már arról értesített, hogy a darab gyöngén megy, jövő hétre mást kell kitüznie. A vendégszereplésemre egyelőre nem reflektál. Ilyen ember a Sörházy úr. Eljárása azonban nem nagyon aggaszt, azért én sikert arattam, a lapok rosszakarata ellenére is. A közönség ismeri a nevemet.

Káromra volt, hogy a darab, amelyben bemutattam magamat, a *Kilityi herceg*, afféle divatos gyöngeség. A címszerepet én adtam s ez a Kilityi fenséges úr, amint Kormossy, a szövegíró, megkomponálta, kissé sápadt, vézna, élettelen fráter. S teljesen hozzá méltó a zene is. A szövegíró egy gazdag bankár fia (még bajusza sincsen), a zeneszerző pedig a bankjuk egyik tisztviselője. Az ifjú óriásoknak operettírás a passziója, a lóversenyt egyelőre még megvetik.

Ma kissé csipős vagyok, rossz napom van. Kedvetlenül megyek játszani. Csak valami kellemetlenség ne érjen!

Január 21.

Sejtettem. Nagy baleset ért. A Kilityi herceg az utolsó fölvonásban egy várfalról ugrik le. Oly bra-

vurosan tettem ezt mindig, tegnap meg oly szerencsétlenül, hogy kificamodott a jobb lábam. Óh, nem csoda, a primadonna-partnerem oly gúnyos tekintettel mért végig, hogy a vér mind az agyamba tódult. A darabot néhány perccel előbb kellett befejezni. Az igazgató dühös volt, pedig neki nincs is kára, csak nekem.

Orvosom azt mondja, hogy hosszabb időt kell töltenem az ágyban. Vigasztal, ne féljek, nem lesz a lábamnak semmi baja, bizonyos idő mulva visszanyerem teljes épségét. Istenem, mikor épp ez a bizonyos idő oly bizonytalan! Nagy fájdalmaim vannak, türelmetlen és boldogtalan vagyok. Meg szeretnék halni.

Állítólag, nagy a részvét irányomban. Nem veszem észre, ma mindössze két kis színésznő látogatott meg. Valami ismeretlen bokrétát küldött, az is ibolya, a Dávid híres virágja. Ha tudná az illető, hogy csak szomoru emlékeket vert föl a szívemben. Leánykorom napfényes, gondtalan ideje jutott eszembe, amikor még Dávid (akkor: Didó) hordta nekem a világ legszebb ibolya-bokrétáit.

Vajjon ki küldhette ezt!

Január 24.

Negyedik napja, hogy elhagyottan szenvedek az ágyban és az ibolya-bokréta következetesen még mindennap megjelent. Itt van a kis szekrényemen s

mint egy hűséges, szerető jóbarát: merengeti rám nagy kék szemét.

Jó ember lehet, aki küldi, akár férfi, akár nő. Az egyetlen, aki igazán szeret.

Január 25.

A bokréta hűséges küldözője már nem bírta ki tovább, ma elárulta magát és meglátogatott. Sápadtan és szomoruan jött be s kért, hogy ne haragudjak, de már nagyon aggódott a sorsomért. Zavarban voltam, de ő is. Kissé küzdöttünk a szóval, de lassan belemelegedtünk. Dávid volt, vagyis Didó. Nagyon megváltozott, nagyon kedves. Megigérte, hogy holnap is eljön.

Január 30.

A válópörömet ma visszavontam. A lábam is jobban van már.

A Diplomata János.

János (a vezetéknevét nem akarom ideírni, mert sokan ismerik), nagy elbizakodottságával s túlságosan közönyös szerelmével pórul járt a minap. A dolog egy belvárosi kávéházban kezdődik, ahol a János rendes asztaltársasága székel. Idő: egy esős, lucskos délután, amelyen a tagtársak szokatlan nagy számban gyűlnek össze.

Unalmas ábrázattal ölik el az időt mindaddig, míg az első esti ujságlap fehér lapjai be nem röppennek a füstös, párás kávéházi levegőbe. Egy igazi bulvárlap ért be elsőnek, szenzációs fő- és alcimekkel, óriás leleplezésekkel Egy politikai párt panamáját, egy takarékpénztár botrányát s egy randevu szomoru tragédiáját hirdették öles betüi.

A szomjas lelkü publikum elmerül az olvasásba, issza a szellemi mákonyt. Szinte elcsöndesül a zsivaj s itt is, ott is hallatszik egy-egy papirlapnak a ropogása, amint fordítják tovább.

Jánosnak, a kujonnak; elsőbbet a randevu esete izgatja a kíváncsiságát. Kielégíti, hiszen semmibe sem kerül; és mohón kezdi falni a veszedelmes sorokat. Az eset még mindnyájunk előtt ismeretes. Egy világfi legénylakásán megjelenik egy fátyolos, fiatal asszony. A cikkely szinte kéjelegve írja le a nő szépségét, pedig csak futólag látták jönni és csakhamar rohanva elsietni. A közbeneső rövid idő alatt a férfit, a világfit megölte a nagy boldogság, illetve egy váratlan szívszélhűtés. Ettől menekült az asszony és sikerült eltünnie anélkül, hogy fölismerték volna. A házbeliek csak annyit tudtak róla mondani, hogy karcsu, magas alak volt, fehér fátyolt s asztrakán télikabátot viselt. A haja vagy szőke, vagy vörös, azt már nem tudták bizonyosan megállapítani. Hanem a bűnjelek közt ott találtak egy kis zsebkendőt, illatos, finom női jószágot, amelybe egy kis *v* betű van hímezve.

János lelkére ez a szenzáció rendkívül leverő hatással nehezedett. Sápadt lett, mint a viasz; s minden gondolata egy-egy éhes farkas, mely rémes fogakkal marcangolt bele az öntudatába, szívébe. Úgy tett, mintha tovább olvasott volna, pedig az öles betük is összefolytak már szeme előtt. De nem is csoda, mert sejtelme azt súgta, hogy az a bizonyos fátyolos asszony nem más, mint az ő tulajdon felesége.

Hogy ez a nagy megdöbbenés nem volt egészen

alap nélkül való, azt ime, magunk is beláthatjuk a következőkből: a János felesége karcsu, magas asszony, szép is, fiatal is még; a haja: vörös, a téli kabátja: asztrakán (háromszázötven forintba került, a tél elején vette); a fátyola: az bizonyosan fehér, ha jól emlékszik rá, mert az efélét férj létére soha sem jegyzi meg. Mint ahogyan a zsebkendőkről sem tudná biztosan megmondani, hogy kis, vagy nagy *v* van-e beléjök hímezve; de hogy *v* van ott, az szent igaz, mert a felesége neve Valéria. Ezek a külső okok világosak, nemde, s megerősítik őket a belsők. János, tudvalevő, tíz évnél hosszabb idő óta hordja a házasság aranyos igáját s ez idő alatt meglehetősen elbízta magát a felesége szerelmét illetőleg. Meg volt róla szentül győződve, hogy ez az asszony nem volna képes őt még csak gondolatban sem megcsalni. Közönyösen vette, hogy mit tesz, vesz; hová jár stb. Az ördögbe is, pedig tudnia kellett volna, hogy az asszony: asszony, a vér: vér.

Nem szeretett filozofálni, szemlélődni; de most néhány futó pillanat alatt rájött egy nagy filozófiai igazságra, mely akképp hangzik, hogy az elbizakodottságot a megalázás váltja föl. Ezek azok a bizonyos hullámvonalak: amennyit föl, annyit le. Ő most a magasból lepottyant, tehát lent van. Annyira lent, hogy a homlokán már érzi a szarvakat.

Gondolatainak viharzó tengerében elmerülve, észre sem vette, hogy a kompánia tagjai már javá-

ban tárgyalják az esetet, s ki-ki a maga egyénisége és fölfogása szerint mérlegeli. Várday Andor, az öreg királyi tanácsos, például jelentéktelen dolognak tartja az egészet.

— Végre is, nem olyan gyakori eset ez. Minden százezredik emberrel sem történik meg.

— Könnyü neked, bátyám, — fullánkoskodik Illenczy Tami, a kis segédfogalmazó — te már túl vagy az efélén. A gyanu árnyéka sem érhet.

Általános nevetés és a szegény János épp ekkor emeli föl a fejét az ujságlap mögül s bár sápadt arccal és fanyarul, de ő is nevet a nevetőkkel. Lopva kémleli az arcokat s úgy tapasztalja, hogy mindenikén ott ül egy kis szánalmas gúnymosoly. Jánosunkban van annyi pszikológia, hogy rájön magától is, kit illet ez a rejtett, de rosszul leplezett mosoly. Viszont azonban van akkora erő és fölülemelkedés lelkében, hogy úgy tesz, mintha semmit sem venne észre. Akkora szamárságot csak nem csinálhat, hogy nyiltan eláruljon mindent. Ellenkezőleg, maga is hozzászól a dologhoz, még pedig a világ legközönyösebb hangján. Igaz, hogy semmit sem mond, inkább kémlelődik, nyujtogatván előre lelkének érzékeny csápjait.

— Hanem a fátyolos asszony férje! Az, az! —

Erre az általánosságra nem igen hederintenek a tagtársak. János ebből is levonja a magáét:

— Szánakoznak rajtam, hát nem mernek szólni a nyomorultak.

De Illenczy Tami megint csak jelentkezik.

— Hát fogadjunk, urak, hogy az van akkora szamár, hogy soha sem fog rájönni.

János szinte diadalmasan gondolja:

— Ne gondold, jó vitéz... De azért csak mosolygott a többivel, mintha semmit sem gondolt volna.

Még egy darabig ott ült az asztalnál, aztán egyszerre nagy hirtelenül kirántotta zsebéből nehéz aranyóráját:

— Tyüh, urak, nekem ma sietnem kell! Még egy kis dolog vár rám!

— Csak nem randevu, János! — gonoszkodnak az asztaltársaság tagjai, s egymásra nevetnek.

János, ha nem is nézett oda, észrevette a sunyiságot, s bévülről nagy haragra gerjedt. De nem mutatta, mondom, s közönyösen vetette oda:

— Ne bántsátok a tisztességes családapákat!

Egy kocsiba ült (ezt is már szokása ellenére tette) és hazahajtatott — hat órakor délután. (Ez sem volt szokása.) Az úton elhatározta, hogy diplomatikusan fog eljárni s nem nyit be ajtóstúl, nehogy nevetséges dolgot csináljon. Szépen, óvatosan fog tapogatózni, aztán lecsap, mint a sas és nem lesz szíve. Nem ad pardont.

A szobaleány nyitott neki ajtót. János pedig elkezdte a diplomatikus eljárást.

— Ugy-e, Lidi, a nagysága tegnap délután megint bevásárolni járt?

A leány egy kicsit küzdött magában: mit kell most tennie, hátha elárulja valamiben a nagyságát? De mivel az nem szólt neki semmit, megmondta őszintén, hogy igen.

— Délután?

— Délután.

— Öt órakor?

— Négykor ment el.

— S mikor jött vissza?

— Hat után, hét is lehetett már.

— Ilyen rossz időben, — jegyezte meg a látszat kedvéért résztvevően János, s szédült vele a szoba, de legyőzte a belső háborgást. A randevu csakugyan ebben az időben történt. Tehát jól sejtett.

Az asszony szobájába nyitott be egyenesen. A szekrények tárva-nyitva, rendezkedés. Az asztalon egy csomó zsebkendő, az asszony hirtelen rájuk terit egy takarót.

— Ahá, — gondolja kétségbeejtő önuralommal a férfi — zsebkendők! Nyomon vagyunk! A siker elfeledteti véle a szörnyü vétket is, amelyet fölfedez, s diplomatikusan mosolyog. Nem! Nem csap le még a sas. A sas vár, hogy a zsákmány teljesen a birtokába jusson. A sas nem ostoba.

— Miért jösz te ma olyan korán haza, János? — kérdi az asszony csodálkozva.

János, a legujabb diplomata, kivágja magát:

— Nem jövök ma haza vacsorára. A klubba kell mennem, ezt akartam bejelenteni.

— Szép tőled, hogy idején értesítsz. Ma úgyis sok dolgom van, nem is bánom, ha nem kell a vacsorával vesződni, — jelenti ki az asszony. Hanem az arcán ott ül, hogy valamit eltussol. El is pirul, míg ezeket mondja.

János, aki már mindennel tisztában van, fölényesen, tettetett jókedvvel búcsúzik. A lépcsőn lefelé haladva, azonban iszonyu harag fogja el.

— Micsoda mérhetetlen, ravasz kigyó ez az asszony! Milyen butának tartja a férjét!

Ökölbe szorítja kezét, megfordul, hogy visszamegy és megöli. Nem komédiáz tovább!... De mégse. Meggondolja. Hadd szenvedjen, hadd remegjen holnapig! A sas vár. A diplomata okos.

S elment és csak késő éjszaka vetődött haza. Aludni ugyan nem igen tudott, reggel felé azonban elszundított. Ez a kis álom is fölüdítette s elég frissen kelt föl. Elköltötte a reggelit s azt mondta az asszonynak, hogy ebédelni sem jön haza.

Csodálatos! A felesége mindig tiltakozott az ilyen elmaradás ellen. Most pedig szó nélkül belenyugszik. Persze, persze, gúnyoskodott János keserüen magában. Van oka a szörnyetegnek! Van! De nem tart sokáig.

A reggeli lapok sem tudták még a randevu szenzációs asszonyának kilétét. A rendőrség kutat, de biztos nyomra még nem tudott jutni. János, habár fölötte fanyarul, de el nem rejthető büszkeséggel konstatálta magában:

— Több eszem van, mint az egész főkapitányságnak.

S aznapi nagy szenvedésében ez volt az egyetlen fölemelő momentum.

— De mi lesz tovább, mi lesz! — tört ki olykor egyedül. És törni, zúzni, ölni, gyilkolni szeretett volna. Olyik percben azt is érezte, hogy a szemét könnyharmat lepi el... Nevetséges, csak sírni nem fog! Nem! Hideg ésszel, a világ legridegebb nyugalmával fog föllépni, amint hazamegy; de addig hadd reszkessen az a hazug ördög, az a kigyó! Szenvedjen, égjen, lángoljon, már itt sejtse meg, mi a pokol!

Keservesen hosszu idő után négy órakor végre elszánta magát, hogy most már tenni kell. Sutba dobja a diplomatizálást, sas lesz belőle, sas, aki húsba, vérbe, szívbe mártja rettentő körmeit. Hah! Milyen porbasujtást fog látni azonnal!

Haza érve, az asszonyt nem látta sehol; előbb tehát a dolgozó-szobájába vonult. Egy ideig úgy állt az ablaka előtt, mint egy kivert bika. Szinte tüzet fújt. Ott künn esteledett már, mint a téli napokban borulatkor általában.

Készült, a körmeit élesítette a sas: a szavakat szedte rendbe, amelyekkel lecsap.

A külvárosi utcán, az ablaka alatt, egy öblös hangu rikkancs épp abban a pillanatban ordította el magát:

— Megkerült a fátyolos asszony!

A kiváncsi publikum megrohanja az élelmes ifjút. János is kapja magát, csak éppen hogy a kalapját veszi és kis kabátban rohan le a lépcsőn, hogy megtudja: ki a fátyolos asszony. De minek az a rohanás, gondolja hirtelen, hiszen ő tud mindent. Azonban jó, hadd legyen a kezében egy írásbeli dokumentum is. Most már teljesen fölszerelve, teljes bizonysággal és joggal, akár ölhet is. Ölni fog, igen is, ő rajta ne nevessen többé senki.

Megkaparította a bulvárlapot s türelmetlenségében már a lépcsőn fölmenet olvasni kezdte. Egy kanyarulatnál meg is állapodott (kis kabátban, a nagy hidegben!) s mohón falta a betüket, amelyek bizony botrányos leleplezéssel s a teljes névvel szolgáltak a közönségnek. Egy hűségéről s minden egyébről megfeledkező asszony: Szerdai Pálné, stb...

János szívéről métermázsás kő szakadt le. Megkönnyebbült, sötét arca pedig elszélesült egy titkos, belső megelégedésből származó örömtől. Tehát — *más!*

Aztán lopva körültekintett a lépcsőházban: vajjon nem látja-e senki, mert szégyenkezni kez-

dett, mint a kutya. Sietve, sebbel-lobbal beosont az előszoba ajtaján — egyenesen a dolgozószobájába. Ott elhelyezkedett és valamire várt. Hogy mire: azt maga sem tudta, de — várt. És jól esett egyedül lennie, hogy átadhassa magát teljesen a röstelkedésnek.

A nagy csendben egyszerre megnyilt az ajtó s belépett az asszony. Kezében egy csomó egészen új, divatos zsebkendővel, szemében a legteljesebb hűségben ragyogó fénnyel.

— A jó Isten éltesse magát, János!

János hebegni kezdett nagy zavarában:

— E-e-engem?

— Nem is tudja, hogy holnap nevenapja van?

— El is feledtem, Valéria, — szólt a férj nyugodtan.

— Nem tudtam mással meglepni. Fogadja ezt a pár zsebkendőt! A felét már meg is hímeztem. Jól tette, hogy tegnap és ma nem jött haza. Kissé elkéstem a vásárlással, csak tegnapelőtt vettem. Nem vagyok még egészen kész velük, de majd utólag is elfogadja, úgy-e, ha meghimezem. — S olyan édesen, olyan boldogan csicseregte ezt a derék, hűséges asszony, hogy János szóhoz is alig tudott jutni. De azért mégis föltalálta magát a diplomata:

— Sejtettem, édes, hogy valamiben töri magát. Figyelmes akartam lenni, azért hordtam el a sátorfámat, — s forrón átölelte az asszonyt.

A tanácsosné.

Berzenczey Gábor udvari tanácsos úr őméltósága rendkivül nyugodt léptekkel haladt lefelé a díszes lépcsőház puha szőnyegén s a kapu előtt rangjához méltó elegánciával foglalt helyet a gumikerekü bársonyos ülésén. A kocsisnak halk hangon csak annyit mondott, hogy: Zugliget. Persze, a tanácsos úr nem is sejtette, hogy egy negyven év körüli előkelő hölgy hűségesen követi a házból, beül egy készen álló bérkocsiba s a kocsisnak meghagyja, hogy az imént elinduló gumitalpast észrevétlenül kövesse.

A két kocsi víg robogással igyekszik kifelé a városból. A férfi nyugodtan, de kissé szomoruan ül egymagában. Az asszony ellenben remeg, amint az ismeretlenre gondol, mely előtte áll. Szép arcát, puha, fehér bőrét elváltoztatják nagy piros foltok. Ezeket a belső izgatottság festette most oda. Mert tudva-

lévő, hogy a negyvenéves úri asszony: Berzenczey Gáborné, a tanácsos úr felesége.

Különös dolog, hogy ezt a házasságot, a két fél minden modernsége ellenére is, általánosan mintaházasságnak tartják, olyannak, amilyen csak a régi jó időben volt még. Az asszony kedvesnek találta ezt az érdekességet; a férfi pedig óvatosan ügyelt, hogy semmiféle külsőséggel meg ne zavarja az illuziót. A tanácsos úr ritka szerencsés ember számába ment: éveken át a legnagyobb sikerrel művelte ezt az ügyességet.

Ki tudja, mily hosszu ideig űzhette volna kisded játékát, ha idő előtt föl nem ébred párjában az asszonyi ösztön, a buta ösztön, mely néha többet mond az okos észnél!

Hogy a dolog mibenlétéről jobban tájékozódhassunk, kövessük a tanácsosné tépelődő gondolatait, a nagy piros foltok okozóit:

— Valakije van, valakit szeret, valakivel megcsal. Ki tudja, milyen régen teheti már, hisz évek óta sok-sok fölösleges idejét a kaszinóban tölti. S én mostan kapok észhez, hogy ez a kaszinó csak aljas köpeny, mely az ő bűnét takarja! Késő már, de legalább megtudok mindent és leleplezhetem. Hetek, hónapok óta szomoru, szórakozott, hasznavehetetlen. Oh, én ostoba, vak asszony, aki eddig nem láttam semmit!

A tanácsosné szép arcán gyémántfényü könnyek

gurulnak végig. Kitekint a kocsi ablakán, hogy merre lehetnek már, hisz jóideje, amióta elindultak! A svábhegyi fogaskerekü állomása előtt szalad el a kocsi. Két oldalt szomoru gesztenye-sor fái maradoznak el, melyekre rátűz még a kedves napsugár, de már nagyon megharapdálta őket az őszi idő vasfoga.

Az asszony erre még inkább elborul s azt gondolja, hogy ő is épp olyan sorsra jutott már, s az önző férfi bizonyosan talált valakit, akitől még az idő nem vett el semmit. Egy régi, régi, de hűségesen visszatérő gondolat is beleharapott a szívébe, a gyermektelenség sivár gondolata. Amely anyának nem adott Isten gyermeket, az fájóbban, szenvedőbben öregszik meg, mint aki magzatában megujulni látja magát.

Leeresztette a kocsi ablakát és a betóduló friss szellő elsodorta ezeket a szentimentális gondolatokat. Az élet követelő joga, egészséges önzése lépett helyökbe, sőt több is történt: fölébredt szívének titkos rejtekében egy szörnyeteg, a bosszu. A tanácsosné majdnem kéjelgett abban a gondolatban, hogy most, ha leleplezi a férj alávalóságát, olyat fog elkövetni, amit az soha, de soha életében el nem felejt. Megint fölizgatódott, de ez vissza is adta már-már lankadó energiáját.

A különböző ötleteknek és a nem eléggé gyakorlati terveknek egész láncolatát fűzte egybe, a kivitelt

illetőleg azonban még sem tudott megállapodásra jutni. Idejéből is teljesen kifogyott, mert a kocsija hirtelen megállott s a kocsis jelentette, hogy a gumitalpas egy kis villaszerü házikó előtt állapodott meg. Az asszony futó szempillantás alatt kint termett a kocsi mellett, hogy meglesse, mi fog történni. Az történt, hogy a tanácsos úr gyanutlanul kinyitotta a jelzett házikó kapuját és belépett rajta.

A felesége most már nyomon volt. A kocsisnak illő távolságban jelölte ki helyét, ő maga pedig elindult a fölfedezett nyomon.

Igazán egyszerü, földszintes házikó volt az, ahová az ura bement; de volt valami rajta, ami nyájassá, kedvessé tette. A folyosójáról hervadó futóvirág indája csüngött le; az udvaron virágágyak terültek el, melyekről egész őszi rózsaerdő mosolygott a köröskörül hervadó világra. Az egyszerü farácsos kerítést végtől-végig sűrü bokrok kisérték, úgy, hogy az udvarra nem igen lehetett belátni.

A tanácsosné röstelte, hogy az utcáról bekandikáljon; de nem is volt rá szüksége, mert a szomszéd telek még beépítetlen, giz-gazos terület volt. Arra vágott át s egy alkalmas helyen teljesen jól belátható az udvarra. Ott pedig ez a kép tárult ámuló szeme elé:

Az udvari tanácsos úr kerti padon ült és egy szőkefürtü, négy éves kis fiúcskát lovagoltatott a térdén, aki csicsergő gyermekhangon mesélte neki:

— Ojan szépet, nagyot fogok csinálni!

— Mit fogsz csinálni, kis fiam?

— Ajtomobilt.

— Ne mondd, Bandi! — csodálkozik kedvesen a tanácsos úr.

— De igen! Úgy fog csinálni, hogy: f, f, f! És ojan port fog verni, hogy nem is látunk tőle.

— Nagyszerü lesz, nagyszerü! — örvend a tanácsos és össze-vissza csókolja a kis Bandi piros arcát. — És aztán hová mész azon az automobilon?

— Elmegyek a mamáért és hazahozom!

Berzenczey Gábor derűs arca erre elkomorul.

— Az messze van, Bandikám. Oda te el nem mehetsz.

— De én elmegyek messze is. Az ajtomobil mindenhová elvisz. Messze is elvisz — mondja a fiú, s amint észreveszi a férfi elborult arcát, szemrehányó hangon szól:

— Méjt vittétek el a mamát? Nekem most nincs mamám, ugy-e?

A tanácsos el akarja űzni a maga gondolatait, meg a gyermek figyelmét is el akarja terelni, azért minden átmenet nélkül azt ajánlja Bandinak, hogy játsszanak lovasdit.

— Te leszel a ló, — határoz a kis fiú — én meg a kocsis!

Pár pillanat mulva a tanácsos úr már nyerítő, prüszkölő paripává válik, s olyan tüzesen rúgja az

udvar porát, hogy a kis Bandinak mérhetetlen boldogságtól ragyog az arca.

— Gyi, Ráró, gyi! — csördít rá a ficánkoló, öreg táltosra.

Aztán elfárad a lovas is, meg a ló is, s megint leülnek a lócára — pihenni. A kis fiúnak tömérdek beszélni és kérdezni valója van; az idő oly gyorsan repül, hogy egy óra föl sem tünik. Még a tanácsosnénak sem, aki a bokrok mögül mindezt nézi és hallgatja s akinek akkora kérdőjel ágaskodik a lelkében, mint egy pusztai gémes-kút. Sokat sejt, hisz; de bizonyosat még nem tud semmit. Vagy már: igen?

A kedves idillnek akkor szakad vége, mikor a tanácsos fölkel s össze-vissza csókolva a fiú arcát, búcsút vesz tőle. Bandika megfogja a kabátját és húzza visszafelé:

— Ne menj el még, bácsi! Miért nem maradsz itt mindig!

— Holnap megint itt leszek, Bandikám. Hisz mindennap eljövök hozzád. Pá, pá! . . .

A folyosóról egy idősebb, szelid arcu asszony lép a távozó felé:

— Kezét csókolom, méltóságos úr!

— Isten áldja meg, Anna! Úgy vigyázzon a fiúra, mint a szeme fényére!

— Igenis, igenis! — mondja az asszony s a kapuig követi a tanácsost.

Amint a gumikerekü elindul, a tanácsosné előjön rejtekhelyéről s egy darabig a szó szoros értelmében tanácstalanul áll a csöndes, néptelen zugligeti villasoron. Zavarából egy jóképü, gömbölyü arcu cselédleány segíti ki, aki a szomszéd villából lép ki az utcára.

— Ugyan, lelkem, — szól a tanácsosné — nem tudná nekem megmondani, hogy kié ez a csinos kis házikó?

— Valami pesti uré, én bizony nem tudom a nevét. De az imént is láttam, hogy itt volt.

— Ki lakik benne?

— Most egy öreg asszony, egy kis fiúval.

— S azelőtt?

— Egy szép naccsága lakott benne. Aszondják: színésznő volt a városból. Azé volt az a kis fiú is.

— Hová lett az a nagysága?

— Egy hónapja lesz tán, hogy meghalt. Szívbaja volt a szegénynek.

— S a fiú?

— Hát az most amolyan kis árva, se apja, se anyja. Az a pesti úr viseli a gondját néki. Az fizeti azt az öreg asszonyt is.

Az asszony lelkében most már fogyatkozni kezdett a nagy kérdőjel. Körülbelül tisztán látott már. Az urának itt lakott a szeretője, de most meghalt s a kis fiút egy öreg asszony neveli. Minden további

okoskodás nélkül benyitott a csinos házikó portájára.

Az öregasszony fogadta:

— Mit parancsol a nagysága, kérem?

— Most találkoztam a méltóságos úrral az úton. Azt mondta, hogy itt volt s elfelejtette magának megmondani, hogy este hat órára ott legyen a kis Bandikával a lakásán. Megkért, hogy szóljak magának.

Oly nyugodtan mondta ezt a tanácsosné, hogy az öreg asszonynak eszébe sem jutott kételkedni szavai igaz voltán.

— Estére? Ma estére legyünk ott?

— Ma estére, igen, igen! Hisz tudja, hogy hol lakik a méltóságos úr!

— Igenis. A Mátyás király-utca 4. számu házában.

— Ott, ott. Különben is kocsit küld magukért, jöjjenek egész nyugodtan.

— Elmegyünk.

— Mit csinál a kis Bandi?

— Ott játszik a homokban. Majd mindjárt idehívom!

— Sohse zavarja, majd én megyek hozzá.

A kis fiú egészen elmerült a munkájában.

— Szervusz, Bandi, — szólt neki az asszony.

— Szervusz, — felelte a fiú, de föl se tekintett.

— Mit csinálsz?

— Pincét ások.

— Hát automobilt már nem akarsz csinálni?

Bandinak megvillant a kis szeme. Abbahagyta a munkát és az asszonyra szegezte tekintetét.

— De igen. Ajtomobilt akarok.

Berzenczeyné most alaposan szemügyre vette a csinos kis gyermeket s csodálatos: mekkora hasonlatosságot vett észre közte és az ura közt.

— Egészen az apja fia! — sóhajtott elfojtott keserűséggel.

A kis fiú feleletre várt, de nem kapott. Megszólalt ő:

— Van magának ajtomobilja, néni?

— Van, fiam! Ha este eljösz a bácsihoz, megkapod.

— Hát gyerünk a bácsihoz!

— Majd este, később — szólt megnyugtatva a tanácsosné s ösztönszerüen megsimogatta a gyerek selyempuhaságu haját. — Majd este!

Azzal búcsút vett az öreg asszonytól és hazahajtatott, olyan zavart fejjel, egymást kergető gondolatokkal, mintha valami nagy, nehéz, különös álmot élt volna végig.

Otthon telefonált a kaszinóba, hogyha az ura odajön, mondják meg neki, hogy ma este pont hétkor otthon legyen. Vendége érkezett.

*

Pont hétkor este Berzenczey Gábor udvari tanácsos haza is érkezett. Alig telepedett meg a szobájában, megnyilt a szomszéd szoba ajtaja, s a tanácsosné útra készen, teljesen felöltözve lépett be. Arca gúnyos volt, szemében pedig a gyűlölet kékes fénye vibrált nyugtalan, izgatott rezgéssel.

A tanácsos várta a szót, de őszintén szólva, megdöbbent. Az asszony kinyitotta most az ajtót s bebocsátotta a kis Bandit, aki hangos örömmel szaladt a bácsi felé, hogy a nyakába kapaszkodhasson. Az le szerette volna magáról e percben rázni, de a gyerek görcsösen fogta a ruháját.

Az asszony szívében erre valami különös érzés nagy hullámzást okozott. De erőt vett magán s rideg, gúnyos mosollyal bókolt az ura felé:

— Elhozattam a fiát, Berzenczey! . . . Jó estét!

És indult az ajtó felé, rohant, ment, mint a szél; bár alig látott a csillogó villámfényben. Mintha meg is szédült volna egyszer... Ki akarta nyitni az előszoba ajtaját, de valakibe belebotlott, aki útját állta.

— Ki az? — mondotta indulatosan. És remegett.

Az ura volt az útonálló.

— Hová megy, Magda? . . . — kérdezte nagyon alázatosan.

— El, el, el! Engedjen!

— Itt hagy?

— Megvetem! Itt hagyom!

— Megérdemlem, büntessen meg! De annak a kis árvának nincsen anyja . . .

Az asszony kacagni akart, rettentő, hideg gúnynyal; de mert nem sikerült neki, sírásra fakadt és görcsösen zokogott.

A férfi átölelte és vezette befelé a szobába. Az asszony nem ellenkezett . . . Amint a szobába léptek, a kis Bandi ösztönszerüen feléjük huzódott, hozzájuk simult:

— Ne sírjon, néni! Bácsi, ne bántsd!

S a kis gyerek tán épp ezzel a naiv lovagiasságával egy második édesanyát szerzett magának.

II. Mesék

A sas.

Egyszer egy sas nagyon megéhezett sziklás hazájában s leszállt táplálékért a buja völgybe, ahol mosolyogva nőnek a kövér virágok és gondtalanul táplálkoznak a gyáva, félénk nyulak.

A völgyben véletlenül egy gyönyörű leányra bukkant. Egy bokor árnyékában ült, szamócát evett. A sasnak megtetszett a leány, azonnal melléje telepedett és szerelmes szavakkal udvarolt neki. A leány nemcsak szép volt, de ábrándos és eszes is s így természetesen sok nagyravágyás volt a szivében. Hizelgett neki a sas udvarlása, aki éhséget mindent elfelejtett érte. Okosan, kedvesen válaszolgatott a szavaira; az idő oly gyorsan tünt el, hogy észre se vették, mikor rájuk köszöntött az este. A sas egy nagy darabon hazakísérte a leányt s mélyen a szemébe nézett, mikor jóéjszakát kívánt neki.

Az ábrándos leánynak nyugtalan éjszakája volt

és amikor fölébredt, akkor sem tért vissza többé régi nyugalma. Ábrándozott s egyre maga mellet látta a sast. Napokig tartotta fogva ez a különös érzés, míg végre elhatározta, hogy megint csak kimegy az erdőre, a völgybe. Alig ért ki, már mellette volt a sas. Ismét gyorsan múlt az idő és a leány boldogan tért otthonába este. Most már nem várt olyan hosszú ideig: majd mindennap kiment a völgybe szamócázni. A szamóca lassan el is hullott mind, már a csipkebogyók piroslottak a vadrózsa ágán, de ő még mindig kijárt, járt.

Egyszer egy délután, már ősziesen sütött a nap s üde zöld színüket veszíteni kezdték a lombok, így szólt a szerelmes leány a sashoz:

— Jőjj, kérlek, velem lakni a faluba!

— Nem lehet édes, — válaszolt őszintén a sas, — én megfuladok a kunyhóban. Az én hazám a kopár, kietlen sziklaság, a bejárhatatlan magasság, a beláthatatlan mélység. Mit csinálnék a faluban, ahol minden szűk és kicsi!

— Végy el feleségül, — mondta édesen a leány, — mint ahogy a többi legény elveszi az ő szerelmesét.

— Én más vagyok, mint ők. Hisz tudod, te eszes leány vagy. Leszállok hozzád ide mindennap, mert nagyon szeretlek. De veled még sem mehetek el.

— Pedig el kell jönnöd. Ki fogja a fiadat föl-

nevelni! — mondta könnyes szemmel a leány. És pirosabb lett az arca, mint a legpirosabb csipkebogyó.

— A fiamat? — kérdezte csodálkozva a sas.

— Nem látod rajtam? *Igy* már nem mehetek vissza a faluba nélküled. Meggyaláznának szerelemért, tán be sem fogadnának. A fiadnak pedig fattyú volna a neve. Vagy nem akarod mindig látni a fiadat és engem? Nem akarod őt nevelni: a tulajdon véredet, aki örököse szemednek és a szívednek!

Isszonyú fájdalom marcangolta a sas szívét. Összeomlott előtte az egész világ és a káoszban nem látott egyebet néhány ragyogó könnycseppnél, melyek a leány szeméből peregtek alá az illatos fűre. Mit hagyjon el: a sziklák fenséges világát, amelyben jelleme alakult, vagy ezt a puha, gyönyörű leányt, aki odaadta neki a szívét? Vagy a gyereket, a vérét, akiben folytatódik majd büszke szíve?

Mig töprengett lelke viharával, a leány átfonta karjaival kevély nyakát, a mellére borult és úgy szólította:

— Ne hagyj el, mindenem, uram!

A sziklák pedig álltak szótlanul, komoran.

És a sas átölelte a leányt és elment vele a faluba.

*

A faluban titkon minden asszony irigyelte a sas feleségét, mert egyetlen-egynek sem volt olyan szép, hatalmas ura, mint neki. Büszke is volt erre az asszony, akinek sok nagyravágyás élt a szívében. De a sas a férfiaknak is tetszett és csakhamar beválasztották a községi tanácsba. A sas nem szívesen vette a kitüntetést, hanem a felesége unszolására mégis elfogadta és viselte.

Nem szerette a szobában való tartózkodást. Ha éjszakán aludt, olyan nehéz álma volt, mintha ő tartotta volna mellén az egész házat. Legjobban szeretett a mezőben dolgozni, szántani, vetni, ahol kevés volt az ember. Sokszor csak a kis fiát vitte magával, leültette a friss, porhanyós barázdán s elnézte szótlanul, hogy játszik a szagos, fekete földdel.

A fia volt egyetlen gyönyörűsége.

Az emberekkel sehogy sem tudott megbarátkozni. Valami csodálatos szeme volt: mindenkinek a lelkébe látott. És ez volt a veszte. Azt látta, hogy mindenki önző, hazug és képmutató. Sorsnak ez borzasztó volt. Idővel olyan komor lett az arca, mint azok a sziklák, melyeket elhagyott. Rettentő dolgokat kellett látnia, ami szivében a gyűlöletet egyre szította. Ezer meg ezer baja akadt minduntalan az emberekkel. Mindenfelé meg kellett botlania, mert mindenfelé hazugságot látott.

Egyszer például nagy baja akadt azzal a rőtszakállú ügynökkel, aki évről-évre eljárt a községbe

és kivándorlásra csábította a legjobb munkásokat. Megdönthetetlennek látszó ékesszólással vette el a szegény emberek eszét. Azt állította, hogy ő semmit sem akar tőlük, tisztán csak a szíve esett meg szomorú sorsukon. Igért nekik olyan országot, ahol minden máskép van s ahol a szegény embernek van a legjobb sorsa. A sas, aki a nyomorult szívébe látott, tudta, hogy hazudik. Hisz az emberekre ott kün is nagy nyomor várt, még nagyobb, mint itthon. S tudta azt is a sas, hogy az ügynök minden kivándorló után percentet kap a társaságoktól. Nem csoda tehát, hogy fölháborodásában kiverte a faluból és majdnem agyonütötte.

De ez a tette ártott legelőbb jó nevének. Ráfogták, hogy az urakkal tart s azoknak szolgál vele. A bíró, akit különben a legfőképpen gyűlölt, büntetésre ítélte a verekedésért. És ezt a nép is jó szívvel fogadta. Ekkor a sas felesége azt mondta az urának:

— Látod, te lehetnél maholnap a bíró, ha nem tennél ilyeneket. A bíró igen nagy úr.

— Én sas vagyok, — szólt nyugodtan a férfi és büszkén szegezte az asszonyra átható tekintetét.

S ebben a pillanatban belelátott ennek is a szívébe. Halványuló arccal vette tudomásul, amit ott látott. Azt látta, hogy az asszony egy sugarat rejteget belül, amely nem az uráé, hanem a bíróé, akit különbnek, nagyobbnak lát az ő nagyravágyó szeme. S neki már csak hazudja a hűséges szerelmet.

Szégyenletes fájdalmában szerette volna összezúzni a fejét, föltépni a szívét, hogy ne szenvedjen tovább. De a fiára gondolt, aki természetének örököse s akit nem hagyhat ennyi emberi önzés és hazugság között magára.

És szenvedett tovább. Nem bántotta az asszonyt sem, aki a gyermekének anyja volt.

*

A községi tanács ülést tartott. Fontos tárgy volt a napirenden: a községi kőszénbányák ügye. A bíró ült legfelül, jobbra tőle a jegyző, balra a törvénybíró s tovább sorjában az esküdtek, akik között a sas is helyet foglalt.

A szénbányák rendkívül becses kincset rejtettek a méhökben és ha a község saját kezelésbe vette volna őket, összehasonlíthatatlanul nagyobb jövedelemhez jutott volna, mint a bérleti rendszer útján. A községi tanács azonban, egyetlen egy tagja kivételével, a bérleti rendszert pártolta tovább is, még pedig rendkívül hevesen. Az egyetlen tag, aki nem tartott velük, a sas volt, Tiltakozott a bérlet ellen és a bérlő személye ellen is, aki roppant vagyont szerzett már, a ki szívtelenül szipolyozza a községet s aki még csak nem is honos ebben a hazában, stb. Rámutatott a nyomorra, melyben sinylődik a szegény nép, amely kivándorolni kénytelen, mert nem tud otthon megélni, nem kap munkát.

— Hogyan is kapna, — kiáltott nemes haraggal

a sas, — mikor a bérlő úr külföldieket hoz ide. Hisz a bánya munkásai csupa idegenek. Hát nem látja ezeket a tanács! Mivel kötötték be a szemüket!?

A mestergerendás, alacsony szobában nehéz és fülledt volt a levegő, iszonyúan nyomta a sas mellét. Mintha mind az a hazugság, amely a jelenlévők szívében honolt, ott vibrált volna abban a fojtó párában. De amint a sas bevégezte tüzes beszédét, a tanács hangos zúgásban tört ki. Mód nélkül fölháborodtak, különösen az utolsó mondáson: „Mivel kötötték be a szemüket!“ Gyanusításnak vette mindenki és követelték a helyén sápadtan ülő bírótól, hogy utasítsa rendre a szólót.

A sas, ajkán keserű mosollyal, szikrázó szemekkel nézte a képmutató embereket, akik verték a mellüket és méltatlankodó szavakkal palástolták bűnüket. Szegény sas, és ő látott valamennyinek szívébe, ahol személyenkint száz-száz fényes aranynak az árnyéka sötétlett. A bérlő, tudvalévő, ilyen összeggel vesztegette meg titokban az egész elüljáróságot, a bírót is, aki azonban kétszázat kapott, mint a legfőbb.

Illő is volt tehát, hogy ő szólaljon föl. Hangzatos szavakkal, de hamis pátosszal kezdte, hogy őt a község java vezeti, amire időt, fáradságot, munkát nem sajnál. Csak egy cél lebeg szeme előtt: a község népének a boldogulása. Nyílt homlokkal

utasít vissza tehát minden vádaskodást s a sastól ezennel megvonja a szót.

Hangos éljen zúgott föl a bíró szavai nyomán. A rivalgásba tán belecsengett az aranyak csilingelése is.

De a sas, aki vérmesen lángolt az igazságért, nem ijedt meg, az asztalra ütött, harsányan kiáltotta a bíró felé:

— Belőlem az igazság beszél, az igazságnak jussa van a szóhoz. Hanem a bíró úr hazudik, mert belőle az aranyak beszélnek.

— Üssük agyon a gazt! — ordította egyhangúan a megsértett tanács s valamennyien rárohantak. A sas csak nézte a nekibuzdulást, csak hallgatta az üvöltést; de hogy nekijöttek, most már lecsapott közéjük s kegyetlenül megtépázta bűnös fejeiket. Legjobban a bíróét, aki vérző arccal bukott a földre.

S mikor végzett mindannyiokkal, hazament. Otthon elmondta a feleségének, hogy mit tett. Az asszony remegve hallgatta szavait s magáról megfeledkezve, könnyezett.

— És megölted a bírót? Oh, Istenem, te oly összeférhetetlen vagy, maholnap a faluban sem lehet majd maradnunk. Mondd, mondd, meghalt a bíró?

A sas indulata most érte el a legnagyobb fokot. Ime, a párja, akiért elhagyott mindent, akiért lejött a völgybe, a szűk kunyhóba, az is csak olyan, mint

a többi: hazug, képmutató, ravasz. Megérte tehát a legnagyobb csalódást is. Villogó szemekkel tekintett az asszonyra és a legnyugodtabb hangon felelt:

— Meghalt. És meg fogsz halni te is.

Az asszony, aki az ura szemébe tekinteni mert, elájult, mert látta, hogy igazat mondott. A sas nem hazudik: meg fogja ölni. Halványan feküdt a padlón, mint egy letört, kövér virág.

A sas szíve egyszerre mégis lehiggadt, megállt az asszony fölött és így szólt:

— Még sem öllek meg, mert szerettelek. De hűtlenségedért, melyet már szívedben hordasz, meglakolsz: elviszem a fiamat és visszamegyek sziklás hazámba.

Amint mondta, úgy cselekedett. Ölébe vette fiát és indult. Mire kiért, távolról már hallotta a zúgást, kiabálást. Jöttek a fölbujtott falusiak: bottal, kaszával, vasvillával!

— Megöljük a sast. Megöljük. Bántani merte a bírót, az egyetlen igaz emberünket.

A menet élén jöttek a vérző fejü, megtépett esküdtek, akik fölbőszítették a népet.

De a sas már szárnyain lebegett, szállt fönt a szabad magasban. Amint letekintett a hullámzó, dühös tömegre, keserű gúnnyal szavalta magában:

— Szegény emberek!

*

A kopár sziklák, melyeken született, hidegen fogadták a visszatérő sast. Csend volt a zord birodalomban, legföljebb távolról egy-egy éles vijjogás hasította meg a levegőt. A sas letette a fiát s hosszasan bámulta a gőgös, magasba nyúló csúcsokat, amelyek azonban mégsem oly szívtelenek, mint az emberek. A fia szótlanul ugyanezt cselekedte. Mikor az öreg sas rátekintett, észrevette, hogy a szeme szokatlan fényben ég. Tetszett neki ez a zord, hatalmas, fenséges világ, ahol nincs semmi fölösleges szépség, semmi törékeny virág, semmi hazug ragyogás. A sas, aki a fia szívébe látott, e pillanatban volt először boldog, amióta innen elszakadt. Keblére ölelte magzatát és így beszélt hozzá:

— Ez a mi világunk, édes fiam, ezt a földet ne hagyd el soha! A hazugság, a gyáva meghunyászkodás, a törpe megalkuvás: sohasem tolakodhatik ide. Itt minden olyan, mint ezek a csúcsok, amelyek kopárak ugyan, de büszkén, merészen a magasba törnek. A magasság a szabadság. Itt csak az erő él meg. Még az ég haragja is nagyobb, megremegtetőbb itt, mint a buja völgyekben. Ez a sasok hazája. El ne hagyd soha, mert meghalsz! Mi csak itt élhetünk . . .

Szárnyra kerekedtek, hogy a kéklő magasságba emelkedjenek. Fekete szárnyuk verdeste a felhők fehér peremét. A kis sas elragadtatással nézte a végtelen magasból a hegyek csúcsait és mély

szakadékait. Komor, de csodás kép tárult a szeme elé.

Azután leszálltak s az öreg sas kioktatta az ifjut, hogyan szerezze meg táplálékát. Ezzel megtette utolsó apai kötelességét is és magára maradt. Próbált még élni, repülni, de nem birt igazában. Meg volt mérgezve a lelke, tönkre ment az emberek közt. Nem találtl többé megnyugvást a sziklák hazájában sem. Idegenül érezte magát ott, mert az emberek között volt már.

Egy napon elbúcsúzott a fiától és egy tátongó sziklahasadék fölé szállt. Fölszaggatta óriás karmaival önön mellét s kitépte a szívét. Forró vére piros sugárban szökött ki és megfestette a sötét hasadék falát. A sas üvegesedő szemmel nézte a saját vére hullását s egy jajszó nélkül lehanyatlott a feneketlen mélységbe s örökre eltünt mindenkinek a szeme elől.

Sírja fölött vad gyönyörrel búg olykor a vihar. Harsogó, megrázó dallamait a dicsőségről emberi elme soha meg nem érti, tán meg sem hallja.

A királyfi.

Volt egyszer egy király, annak meg egy fia. Ez a királyfi nagyon eszes, nagyon életrevaló fiú volt. Mint utolsó fisarjadékát apja királyi törzsének, mindenki dédelgette, óvta, védte. A nevelésére nagy gondot fordítottak, hogy már korán fogja föl s érezze át jövendőbeli fontos hivatását.

A királyfi gyönyörűen haladt a pontosan kiszabott úton s nagy reményekre jogosította föl mind az apját, mind pedig nemzetét, amelynek trónvárományosa volt. Csak éppen a huszadik esztendejében bicsaklott meg egy kissé, amivel nem kis gondot szerzett apjának és nevelőinek. Régi história, csak egyedül rá nézve volt új: beleszeretett egy szegény hivatalnok leányába, akinek még a neve sem hangzott valami különösen, kiválóan. Csak úgy egyszerűen, népiesen: Boriska. Ennek a Boriskának olyan kerek, piros arca volt, mint az alma, olyan csillogó

szeme, mint a gyémánt; karcsú derekát meg igazán arra teremtette az Isten, hogy az ember megölelje.

Az volt a dologban leginkább a bökkenő, hogy a királyfi igen határozott jellem volt. Kereken kijelentette, hogy Boriskát feleségül veszi s ettől a szándékától sohasem áll el.

Az öreg király meg: nem tűrt ellentmondást. Azt mondta, hogy a fiú még zöld, éretlen és neveletlen, tanuljon tovább!

Jól van, úgy is lett. Elhivatták hozzá az egyetem világhírű tanárát, aki hivatása szerint történettudós volt. A tanár urat igen gőgös embernek ismerték, de a királyfival szemben fölötte udvariasan viselkedett. Több napon át magyarázta már neki a királyi család első ősének, a trónszerző Rikárdnak viselt történetét, akit különben nagyjellemü, szeplőtlen multú férfiúnak festett.

Az egyik órán egyszer megszólal a királyfi, de váratlan fordulattal kezdte:

— Milyen szép fehér szakálla van a tanár úrnak!

Az európai hírű tudós diszkréten mosolygott s megsímogatta hosszúfürtű, hullámos szakállát.

— Milyen gyér a tanár úr haja is! Az a sok kápráztató, súlyos gondolat!

— Az, az, fenség.

— Már öreg ember a tanár úr, nemde?

— Hatvan esztendős elmúltam, fenség.

— Milyen szép kor, s milyen nem szép, hogy tanár úr hazugsággal mocskolja be tiszteletreméltó fehérségét.

— De fenség! Én önt nem értem.

— Bocsánatot kérek, tanár úr. Ugy-e, hogy járt már családunk titkos levéltárában? Tanulmányozta is?

— Az összes tudósok közül magam voltam az a szerencsés.

— No lássa, én is jártam már benne.

— Az lehetetlen, fenségedet még nem bocsátják be oda.

— Titkon megszereztem atyám kulcsait s így egészen jól ismerem a trónszerző Rikárd hitvány életét. Aljas, fölbérelt összeesküvők s királygyilkosság révén jutott a trónhoz. Aztán a trónon sem volt különb. Az egész élete tele van bűnös manipulációkkal, amelyeket mind hatalomvágyának kielégítésére szőtt. Köszönöm tanár úr a leckéjét, nem kérek többet belőle.

A tanárnak még a ragyogó rendjelei is elpirultak, amikor fölkelt, hogy távozzon a királyfi szobájából.

Azt mondták, hogy a királyfinak nincs kedve a történelemhez, hát kirendelték hozzája az egyetemnek ugyancsak nagynevű jogtanárát, egy hírneves jogtudóst. Ez a férfiú a királyi hatalom nagyságáról és fényéről prelegált fenséges hallgatójának.

Olyik napon szinte elragadta heve, valóságosan szárnyalt a nehéz jogtudományi fejtegetések mezején.

A királyfi nagy figyelemmel hallgatta az előadást; de egy alkalommal ismét váratlan kérdést adott föl a tanárnak.

— Nem tudja, tanár úr, hányadik napon teremtette az Isten a királyt?

— A hatodik napon, fenség.

— Akkor csak az embert teremtette.

— Végső következtetésében: hiszen a király is ember.

— A tanár úr szerint: a király a hatalom földi Istene. A fő: hogy minél többet adhasson és minél többet vehessen el. Fény és hatalom: erre a kettőre van szüksége.

— Hát még mire, fenség, ha szabad kérdeznem?

— Igazságra, tanár úr, mert mindenki álorcával jár körülötte. Erre kell nevelni az ifjú királyt is, hogy amint trónra kerül, elkergethesse a hazug udvaroncokat, akik nem az igazság kedvéért vannak környezetében. Ők is nagyon szeretik a fényt és a hatalmat.

— Fenség tehát nincs velem megelékedve?

— Tanár úr előadó-termén többször van kiírva ez, hogy ma nincs előadás, mint az, hogy: ma van. S ha tanít, hallgatóinak egészen másképp adja elő

azt, amit ma nekem cukrozva föltálalt. Majd egyszer tán ott hallgatom meg.

Szakasztott ilyen módon járt még a királyfival a filozófia nagyszerü tanára is.

Az öreg király erre a hírekre haragosan csóválta a fejét. Utolsó kísérletül elhívták még a vegytan tanárát, mert a kémiához sok hajlamot árult el a kuruckodó királyfi.

Ez a tanár nagyon egyszerű ember volt, majdnem szürkének tünt föl az első pillanatban. Csupán sastekintetű szeme és határozott megjelenése sejttetette a kiválóságot benne.

— Hogy van az, — kérdezte tőle mindjárt az első órán a királyfi, — hogy a tanár úrnak nincsenek rendjelei?

— Nekem fenség, a munka meg a tudomány szerzett örömet.

— És ha önt atyám ki fogja tüntetni valami érdemrenddel?

— Megköszönöm a kegyét, de semmit sem fogadok el. Fenségedet oktatni fogom, ha komolyan akar tanulni; s éppen ezért nem lesz ártalmára, ha gyakrabban eljár a laboratóriumba is, a többi tanítványaimmal együtt, mert fenségednek sem taníthatok mást, mint nekik.

— Még egy kérdéssel bátorkodom alkalmatlankodni. Kémiai szempontból véve a dolgot: mi különbség van az én vérem és a Boriska vére közt?

— Semmi különbség nincsen, ha mind a ketten egyformán egészségesek.

— Akkor kezdjük el, tanár úr, és vezessen be, kérem, a vegytan titokzatos, mélységes világába!

A szürke kémikus bevált, az öreg király nagyon boldog volt, hogy végre valami passzió elvonja a fiát attól a pisze orru, kerekarcú Boriskától.

Egy jó esztendő elteltével pedig egy kis földkörüli útra küldte el a királyfit. Erős alkotmányú, szépséges hajót szereltetett föl, majd fölséges színe elé hivatta a kecskeszakállú vén hopmestert, akinél ravaszabb, gonoszabb alakot még nem hordott a föld háta. Ő volt az ország tönkretevője.

— Oh, kedves hopmester, ön mindig hűséges szolgám volt! — mondta a király.

— Életem és vérem a felségedé.

— Most életem legnagyobb kincsét akarom önre bízni: egyetlen fiamat. Kísérje el nagy és tanulságos útjára ön. Kinek bízhatnám bölcs, hűséges szárnyaira inkább, mint az önére, ki együtt öregedett meg velem s kinek hűségében sohasem csalódtam.

A vén róka igen elsápadt e szavakra, de csak befelé. A viharokra gondolt, amelyek elsöpörhetik bűnös csontjait. De azért hamar átlátta helyzetét s hogy zavarát elfödje, majdnem a földig borult.

— Fölséged parancsol.

— Köszönöm. Csak egy szigorú rendeletem van,

hogy a királyfi ne annyira tanuljon, mint inkább feledjen, mulasson. Az ördögbe, mint hallom, még mindig jár az után a fruska után.

— Felséged meg lesz elégedve munkám eredményével, — szavalta elszántan a hopmester.

És a hajó elindult. Eget, földet megreszkettető ágyuszó adta hírül ezt a nagy eseményt az országnak. A királyfi a födélzeten ült és nem hallotta sem a bömbölő ágyukat, sem az összegyült, kíváncsi nép rivalgó éljenzését. Boriskára gondolt, akinek édesen hangzó búcsúszavai csengtek még mindig a fülében:

— Estétől reggelig, hajnaltól alkonyatig egyre várni foglak, drága királyfi! A felhőtől is kérdezek utánad, a széltől is üzenek érted. És ha nem jönnél vissza értem, elhervadok, elszáradok, mint a fű, mely nem kapott soha égi harmatot.

Zúgtak a tajtékzó habok, morajlott a szörnyeteg tenger, üvöltött a vad északi szélvész, már messze jártak, messze. Hanem a királyfi azért csak a Boriska csicsergő, édes szavait hallotta ott is és a csillagokat nézte, valahányszor beesteledett.

Egyszerre ott termett a kecskeszakálu hopmester és alázatosan hajlongva szólt:

— Fenség, az idő már hűvös. Ott lent pedig szórakozás, vigasság várja. Parancsoljon és mulasson!

— Készen van már az ágyasházam, hopmester?

— Minden készen várja, amit csak óhajt, fenséged.

— Gyerünk aludni, hogy korán fölkelhessek.

Az ágyasházban körülállották a királyfit inasai, hogy parancsolatját vegyék. És ő székén ülve, a hopmester felé tartotta a lábát, imigyen szólván:

— Húzza le a cipőmet, hopmester!!

A ravasz udvaronc titokban a fogát csikorgatta, de nem volt mit tennie, hát leoldotta szépen a királyfi bakancsát. Csak akkor szólt, mikor észrevette, hogy a mosolytól széles ábrázatu inasok elpárologtak már a szobából:

— Könyörgöm, fenség, én hűséges szolgája vagyok, de legalább az inasok előtt ne kegyeskedjék engem megszégyeníteni.

— Oh, kedves hopmester, ön engem félreért, hisz én önt sokkal érdemtelenebbnek tartom, mint a legutolsó inast.

— Könyörgöm, fenség!

— Jó éjt, hopmester!

Igy végződött sok, nagyon sok este a királyfi hajóján.

. . . Egyszer egy csodálatos, nagy városban kötöttek ki. A királyfi gyönyörködve nézte az égig emelkedő házak megszámlálhatatlan sorát, a nyüzsgő, zajgó életet, az utcákon hullámzó milliónyi

emberáradatot. A hopmester, aki soha egy percre sem hagyta el a királyfit, most is ott járt az oldalán.

— Tudja, mit mondok én, — szólt a királyfi a hopmesterhez — én itt maradok ebben a nagy városban, menjen maga egyedül haza. Nekem nagyon tetszik ez az eleven élet, ez a szabad lélekzés, ez a szabad ország.

A hopmester majdnem térdre hullott ezekre a szavakra.

— Mit gondol, fenség! Az Istenre kérem . . .

— Lássa, kedves hopmester, én a maga érdekében szólok. Mert ha valamikor én kerülök a trónra: irgalom nélkül el fogom magát kergetni az udvartól, sőt száműzöm az országból is, mint a nemzet legnagyobb ellenségét. Még a rokonainak sem kegyelmezek meg, akik mind a maga bűneiből lettek gazdagok és hatalmasok.

— Könyörgöm, fenség, én csak hű voltam és hű vagyok.

Egy kis korcsma mellett mentek el. A királyfi megállt.

— Térjünk be egy pohár borra!

— Ilyen lebujba? Fenség!

— Ugyan, hopmester, hát nem tudja, hogy a kis korcsmában van a legjobb bor! Gyűjjön csak, legalább egyszer, a búcsupoharamba önt tiszta bort!

A korcsmában nagy meglepetés érte őket. Alig ültek le az asztalhoz, mellékük telepedett egy fiatal-

ember, egy jóképü, de züllött külsejü csirkefogó. Hanem az arca, alakja: szakasztott olyan, mint a királyfié. Mintha egy anya szülte volna őket ugyanegy órában.

— Igyon egy pohár bort — mondta neki a királyfi és töltött a poharába.

Az elzüllött ruháju hasonmás boldogan mosolygott és ivott. A hopmester kétségbeesve integetett a királyfinak, de az észre sem vette. Ahelyett szóba elegyedett a jövevénnyel.

— Hova való, barátom?

— Se országom, se hazám.

— Él az édesapja?

— Leütötte a hajókötél, vizbefulladt.

— S az édesanyja?

— Mosónő volt, meghült az éjszakai munkában és szintén meghalt.

— Vannak-e rokonai?

— Sohasem láttam egyet sem.

— Maga az én emberem! Szeretne-e királyfi lenni?

— Erről még nem gondolkoztam. De azért szivesen lennék.

— No lássa, maga nagyon alkalmas volna az én helyemre. Az arca, alakja teljesen olyan, mint az enyém. Csupán a ruhánkat fogjuk fölcserélni. Nos, rááll-e?

— Én ne állnék!

A királyfi most a hopmesterhez fordult:

— Amint hallotta, kedves uram, a kérdést jól oldottuk meg. Ön ezt az ifjút viszi helyettem vissza a hajóra; az úton meg lesz elég ideje, oktassa ki, hogy megfelelően viselkedjék. Magára nézve: áldás lesz ez, mert ez az ifjú sohasem fogja elcsapni. Atyámra nézve pedig szerencse, mert egy engedelmes, hajlékony fiút fog kapni. Én nem vesztek semmit, mert nekem szerető atyám sohasem volt. Sohasem csókolt meg, csak a hivatalos ceremóniában, idegenek neveltek, azt sem tudta sokszor: mi történt velem. Annyit tudott csak rólam: amennyit maga füllentett neki, szívem, hopmester.

— Fenség, én megőrülök, én mindezt alig értem.

— Értse meg. Én itt maradok ebben a városban. Sohasem fogok atyám udvarában többet megjelenni, sohasem fogom követelni trónomat, amelyet e percben erre az ifjúra ruháztam át. Isten engem úgy segítsen!

A hopmester kissé föllélegzett, ismerte a királyfi határozott jellemét: amit mond, annak helyt is áll.

— De én a fejemmel játszom, ha most a fenséged óhajtását teljesítem.

— Ezt a dolgot, óh, kedves vén gyermek, az új királyfival intézze el jól. Minden azon mulik most már, hogyan csinálják tovább önök. Csinálják jól!...

Pár óra múlva már indult az új királyfival a fényes hajó. Vígan lengette a szél selyemvitorláit, vígabb élet pezsdült föl benne is. A királyfi változását a hajón nem győzték eléggé csodálni, mert ez idő óta vígan folyt a bor, pezsgő, a tivornya.

Mikor hazaértek és a király is megtudta a királyfi gyökeres megváltozását, nyakába borult a hopmesternek.

— Mégis csak vannak nekem hűséges, jóságos embereim.

S a hopmester nyakába, ahol az imént megpihent, odaakasztotta a *Fehér Kakas-rend* gyémántos csillagát, a legnagyobb rendjelet.

Az igazi királyfi pedig, most már szegény emberként járta a világot. Ment, mendegélt hegyen, völgyön, síkon. Az arca megbarnult, a teste megedződött. Nem ártott neki többé sem a zápor, sem a szél. Sokszor az éjszakát is utazásban töltötte, csakhogy minél előbb eljuthasson szíve választottjához: a kis Boriskához. Szinte dícsérte az eszét, hogy ilyen bölcsen megoldott mindent. Milyen szabad lett! . . .

Egy holdas, csillagos estén megkopogtatta végre a kis ablakot. A leány kijött az ismert jelre és határtalan boldogsággal borult a királyfi mellére.

— Csakhogy itt vagy, csakhogy megjöttél végre! Már azt hittem, soha sem jösz meg.

A királyfi édesen mosolygott.

— Tüske, göröngy kivérzette a lábam, az éj-

szakát a naphoz csatoltam, hogy itt lehessek minél hamarább, mert gyalog jöttem ám hozzád, Boriska!

— Milyen kedves ez tőled, szép királyfi!

— Tudod-e, Boriskám, hogy már elvehetlek feleségül?

— Oh, hát atyád mégis csak megengedte!

— Atyám nincs már Boriska. Leütötte a hajókötél, a vízbefuladt.

— Ne tréfálj, királyfi! Ugy-e, csak örömödbe teszed?

A királyfi arca most már elkomolyodott és szinte diadalmasan beszélte el, hogy milyen bölcsen oldott meg minden akadályt, hogy most már szabad, mint a sasmadár.

Boriska meg csak hallgatta, hallgatta és az arca oly vértelen lett, a mosoly megfagyott ezektől a bohó szavaktól. A vér mind agyát ostromolta.

— Hát már nem vagy királyfi?

— Nem. Már szegény ember vagyok. Kunyhóba foglak vinni, drága Boriskám.

A leány most már sírva fakadt.

— Óh Istenem, Istenem, én királyi palotába vágytam! És most kunyhóba menjek!

A királyfi megdöbbent ezektől a szavaktól és egyszerre ő is sírva fakadt:

— A palota rideg, üres, szívtelen. Boriskám, nincs benne szeretet, boldogság: csak gyilkos una-

lom. A kunyhó pedig nyájas, meleg. Palotává változtatom, ha szeretni fogsz benne, Boriska!

— Ne mondd, ne mondd! Mert te nem fogsz engem szeretni, mert már is megcsaltál.

— Megcsaltalak? — kiáltott föl a királyfi és az indulattól remegve megfogta a leány kezét. — Te mondod azt, hogy megcsaltalak, akiért odadobtam mindenemet, hogy a szívem szerint tegyelek boldoggá.

— Királyságot igértél és most a nyomorba akarsz dönteni. Hisz én azt reméltem, hogy kiemelsz belőle.

A királyfi hátrahanyatlott fájdalmában.

— Köszönöm, Boriska, hogy teljesen fölnyitottad a szememet. Köszönöm. Isten veled!

A leány görcsösen zokogott, siratta a fényt, a pompát és a távozó királyfit egy szóval sem hívta vissza. Az meg csak ment, ment, egyenesen a tengerpartra, hogy a harsogó hullámok közé vesse magát.

Mikor a sziklafokon megállt, hangos kiáltozás ütötte meg a fülét. A tajtékzó tengerből valaki azt ordította:

— Segítség! Segítség!

Leszaladt a szikláról és beúszott a tengerbe, hogy kimentse a fuldoklót. Egy férfi volt.

— Hogy kerültél a habok közé? — kérdezte tőle a királyfi.

— Öngyilkos akartam lenni, de mikor a halál szemébe néztem, megriadtam.

— Mért akartál meghalni?

— Hitvány gazember vagyok. Sikkasztottam és gyáván meg akartam ugrani a büntetés elől.

— És most mit fogsz csinálni?

— Megyek a börtönbe, aztán, ha kiszabadulok, elülről kezdem. A halál látomása kijózanított, a munka meggyógyít majd.

A királyfi gondolatokba merült. Most már szégyelte volna bevallani, hogy ő is öngyilkos akart lenni.

Vette a vándorbotját és nekivágott a nagy világnak.

Szegény királyfi!

A vadrózsa.

Piros pünkösd hajnalán így sóhajtott magában egy vadrózsa:

— Bárcsak lány lehetnék!

A mély erdőn épp akkor egy jókedvü tündér szállt át. Meghallotta a vadrózsa sóhaját s bűvös vesszejével megérintette a sóhajtozó ágat.

— Köd előttem, köd utánam, teljesedjen kivánságod!

Abban a pillanatban — illanó rózsaszínü ködben világszép leány született a vadrózsából. A harmatcseppektől fénylő öreg tölgyfák szinte megfiatalodva sóhajtottak föl láttára:

— Jaj, be szép, jaj, be szép!

Egy későn viruló hársfa szenvedélyesen rázta hatalmas üstökét, hogy hamarjában rászórja utolsó virágát.

A leány útnak eredt az erdőben. Amerre for-

dult, minden virág, minden fa őt nézte. A csillogó patak visszatükröztette gyönyörű alakját, de ő nem törődött vele, mert még nem volt hiú. Fekete haja a sötét éjszakából lett, szeme ragyogásában a hajnali fény káprázott, arcán pedig ott ült a vadrózsa gyönge halvány pírja.

A nap már fahegyben magasan járt az erdő fölött, de ő még mindig ment, ment. Rengő járása szebb volt, mint a rezgő virág tánca. Amint ment, egyszer csak találkozott egy vadásszal, aki egy hatalmas gróf volt. Az ő birtoka volt az a rengeteg erdő. A leány kiváncsian a szemébe nézett, de megborzongott attól, amit ott látott. A gróf zöldszínü szeme úgy csillogott, mint valami kiégett holt csillag. Kékes fényű sugár áradt ki belőle, mely szinte megszúrta a leány gyönge piros arcát. A vadász, kinek ifjúsága már rég elviharzott, mohón kapott a leány után, mintha csapongó lipét akart volna elfogni. De az könnyü volt, mint egy rózsalevél s tova lebbent, mintha szárnya lett volna. A vadász utána. Kergették egymást hosszú, hosszú úton. A leány meg sem érezte a futást, a gróf melle azonban fuladozni kezdett. Belátta, hogy erőlködése hiábavaló. A vágy azonban annál jobban szította lelkét. Tehetetlensége miatt vad gyűlölet támadt benne s elhatározta, hogy lelövi a menekülő leányt. Már célba emelte a puskát, de hirtelen elbukott az erdei gazban. Elsötétült előtte a világ s egy darabig esz-

mélet nélkül hevert a puha harasztos földön. Azalatt eltünt a leány, elrejtették a bokrok és testvérei: a vadrózsák.

Alabastrom-fehér lábát csatakossá tett a harmat, fölsértette a kő és a tövis. A sértés nyomán piros vér serkedt ki. A leány egy patak partjára ült, hogy a friss vízben megfürössze lábát, kimossa sebeit. A vadvirágos parton ülve, hosszan elmélázgatott a tova futó, hószínü habok csacsogásán. Ki értené titkos beszédjüket jobban, mint egy ártatlan lélek.

Az erdő széle volt már az, ahol ült a leány. A fák feketélő sudarain túl: egy nagy mezőséget pillantott meg, melyen egyfelül hatalmas búzatáblák, másfelül beláthatatlan nagy legelők zöldellettek. A legelőn elszórva birkanyáj legelészett, mely a távolból úgy festett, mintha apró bogársereg lett volna.

A legelő közepén egy magános vadalmafa búslakodott; a juhászlegény alája terítette királyi trónusát: a subát s lefeküdt rá. Miniszterének: a Pulinak parancsot adott a birgék gondviselése irányában. Ő maga pedig elővette a furulyáját. A furulya igen egyszerű hangszer, de ha a szerelmes juhászlegény belefú egy magányos vadalmafa árnyékában, megbűvölő, csodás zengése támad. Mint egykor a nagy Pán sípjának, mely Arkádia babérligeteiben varázsolta meg a nimfák szívét.

A hullámzó tavaszi levegőben olvadozva szállt

a furulyaszó, egyesült a virágok forró lehellétével s megérintette a leány szívét, aki még mindig ott ült a patak partján. A szív kitárult s repesve fogadta magába a bódító érzést, a mámoros illatot. Még semmit sem tudott, még soha sem érzett ilyet. Mintha szárnya nőtt volna a leány lelkének, amely valami sejtelmes, káprázatos fényü világba ragadta. Mi okozta ezt? Az a mélabús furulyaszó? Az a gyönyörű zengés? Hát mi rezeg benne? Mi az, ami a szívét oly hamar meghódította?

Megkérdezte a fehér habokat. És azok harsányan, egymáson keresztül törve, csillogva, ujjongva kiáltották neki:

— A szerelem, a szerelem. A juhászlegény szerelme.

És kórusban, karban zengte valamennyi madár, sóhajtotta valamennyi virágos ág az erdőben:

— A szerelem, a szerelem!

Elnézte a leány ezt a tündöklést, elhallgatta ezt a fenséges harmóniát, azután befogta a szemét s mélyen kivánkozva fölsóhajtott:

— Gyönyörű szerelem, töltsd be a szívemet!

És akkor, mintha parancsolta volna neki valaki, fölkelt és a furulyaszó irányában indult. Ment és szebbnek tünt föl előtte minden, mint eddig. A nap égetőbben ragyogott, sötétebb lett az árnyék, pirosabb a rózsa és zöldebb a hullámzó vetés.

Mikor a fához érkezett, amely magányosan állt

a mezőség közepén, köszöntötte a juhászlegényt, aki közönyösen emelte rá a szemét:

— 'Csés jó napot! — szólt neki a leány.

— Agyon Isten! — felelt neki amaz.

— Kend furulyáz olyan szépen, juhászlegény?

— Amint látod, galambom!

— Kitől tanulta?

— Csak úgy, magamtól.

— Kend őrzi ezeket a birkákat?

— Én, meg a Puli. Mostan ő. Én furulyázok neki.

— Jaj, be nagy a kend nyája!

— Ha az enyém volna!

— Hát nem a kendé?

— Az uraságé. Azé a föld, az erdő, meg én is.

— Minden az övé?

— Nem tudom, te kié vagy.

— Én vadrózsa vagyok az erdőből.

— Akkor te is az övé vagy, mert a vadrózsa is az övé. De mi járatban jársz itt?

— A furulyaszóra jöttem. Sohse hallottam még ilyen szép nótát.

— Akkor ülj le és hallgasd, ha olyan szép. Hogy hínak?

— Rozál a nevem.

— Ülj le mán, Rozál! Itt a subám, arra is leülhetsz.

A leány, aki még nem volt kacér, minden mel-

lékes gondolat nélkül, örömmel ült a subára, a juhász mellé s maga alá szedte meztelen lábát. Nézte a legelésző nyájat s gyönyörűséggel élvezte a nótát, amit a furulyán fújt a legény.

A távoli levegőben remegett a forróság, akár a fiatal lelkekben az ifjúság. Vajjon mitől remegett a levegő? Talán a juhászlegény olvadó dalától? Hát a juhász szíve? Tán a szerelemtől? Mi mástól remegne olyan édesen!

A mező némán, csendesen nézte őket, de a levegő tele volt fojtott hővel, mint a szív, mikor a szerelemmel nagyon megtelik.

Jóval elmúlt már a dél és a nap is lefelé sietett az égen. Rozál is fölkelt a meleg subáról, hogy visszamenjen az erdőbe. Mélázó szép szemével a juhász szemébe nézett és így szólt:

— Isten áldja meg kendet, juhászlegény!

— Téged is áldjon meg, Rozál! — felelt a legény és alig, hogy megmozdult a helyéről.

— Eljőjjek-e holnap is? — kérdezte a leány.

— Nem tudom, akarsz-e elgyünni!

— Akarok.

— Akkor gyere el!

Rozál visszasietett az erdőbe és amint beesteledett, egy vadrózsa tövében illatos fűből és rózsalevelekből vetett magának ágyat. Jött az éjszaka, mely a leány fehér testét lágy fekete leplével elta-

karta. Az erdő az ő kedvéért csendesült el s dédelgetve, boldogan vigyázott álma fölött.

Rozál édesen aludt és édeset álmodott. Azt álmodta, hogy a juhászlegény megfogta a kezét és mélyen a szemébe tekintett. Egy láthatatlan forró sugarat érzett az arcán s ettől megremegett a keze, megdobbant a szíve. Nem tudott szólni s nem tudott betelni ezzel az édes érzéssel. Sajnálta, mikor reggel a hangos, világos erdő fölébresztette.

A patak partjához sietett, ahol már tegnap is ült és megmosakodott a kristálytiszta vízben. A napsugár átszűrődött a fák lombjain és megszárította arcát; a madarak pedig elénekelték helyette reggeli fohászát.

S egyszerre, amint ott ült a patak partján, megint megcsendült a furulyaszó s ő megint a juhászlegényhez sietett.

És másnap is elment hozzá és harmadnap is. De akkor már a szíve nagyon hevesen verte az oldalát s emésztő tűznek lángja csillant meg szemében. Ártatlan volt még és tiszta, tán azért is szólt igyen a juhászhoz.

— Juhászlegény, hát kend soha se fogja meg a kezemet?

— Minek fognám meg, Rozál.

— Sohase néz a szemembe mélyen?

— Minek néznék. Majd néz oda más.

— De én kendet akarom, — mondotta a leány akaratosan és már majdnem sírt a szeme.

— Nem tehetem, Rozál.

— Nem-e? De miért nem?

— Mer' én már mást szeretek.

Rozálnak erre a feleletre lehanyatlott a két karja és majdnem elállt a szívverése. A hangja sem csendült többé olyan ércesen, amint kérdé:

— Az is leány?

— Leány, de milyen szép!

— Szebb, mint én?

— Valamivel.

— Nézett már kend a szemébe?

— Meg is csókoltam már.

— Meg is csókolta már! — ismételte fájdalmas hangon Rozál és maga elé nézett a mezőkre, amik fölött a levegőben remegett a forróság.

A juhászlegény furulyált, a leány sírt.

Akkor érkezett oda a juhász kedvese. Nem volt az szép egy csöppet sem. Az arca kerek és pufók volt, mint a holdvilág, a dereka rövid volt és vastag, a csipője erős. Ahogy megpillantotta Rozált, gyűlöletes harag villant meg a szemében.

— Hát ez a személy mit akar itten?

— A furulyaszót hallgatja, — szólt a juhász.

— Talán bizony másutt is hallgathatná!

— Hászen mindegy, — mondta a juhász, — itt is hallgathatja.

Erre a juhász kedvese csipőre tette vastag kezét és Rozálhoz szólt:

— Hallod-e, te cifra, arra tovább tágasabb!

A bánatos Rozál egy szót sem szólt, fölkelt és a mezőkön át az erdő felé indult. És ahogy ment: gyönyörű magas termetét körülragyogta a nap, meztelen, hófehér lábát pedig csókolták a mezei fűvek. Az arca fehér lett, mint a hó, a szeme sötét, mint az éj. Ment, ment . . . És a messzi mezőkön, köröskörül, nem látszott ki más a virágok közül, mint ő. A napfény ragyogó vonalakkal vonta körül sugár alakját.

Mikor az erdőbe, a kristálytiszta patakhoz ért, leült a földre és sírt. Már nem hallotta többé a furulyaszót, nem látta a remegő forróságot a levegőben. Megeredt a könnye és hullott a földre, a fű közé. S minden kicsi csepp nyomában egy-egy illatos, fehér virág támadt, melynek lehorgasztott fehér fejecskéje nem volt nagyobb, mint egy nagy könnycsepp. Ma is csak olyan még s *gyöngyvirág* a neve.

A szegény boldogtalan Rozál egyszerre fölsóhajtott:

— Bárcsak vadrózsa lehetnék megint!

A jószívü tündér akkor is arra szállt és meghallotta a leány kívánságát.

— Köd előttem, köd utánam, — szólott, — legyen meg a vágyad!

És a Rozálból újra illatos vadrózsa lett.

*

Másnap arrafelé vadászott a zöldszemű gróf, akié volt az az erdő s megcsapta orrát a rózsa bódító illata. Leszakította és a mellére tűzte. A vadrózsa átható, erős szaga megzsibongatta fáradt idegeit; egy pillanatra visszaálmodta magát ifjú kora legelejére, amikor először szeretett bele egy tiszta, fehér leányba.

Egy percre az a végtelen távolság is föltárult előtte, amit már azóta megfutott.

És kivette a rózsát a gomblyukából s elhajította a kristálytiszta patak fehér habja közé.

Volt egyszer egy falu.

Volt egyszer egy falu. Ott terült el a végtelen magyar rónaság ölén, valahol a Kőrös vize partján. Volt elegendő háza, elég nagy temploma is. A templomnak fönvigyázó tornya azonban már messziről hirdette a falu sívárságát, szomorúságát. A vakolatját erősen hullatta, a zsindelyes teteje bemohosodott, beszakadozott, a keresztje félrebillent. Olyan volt a falu is, mely szürkeségével úgy festett a hullámzó rónaság közepén, mint egy fakó nagy folt. Nem is kereste föl senki, legföljebb a titkos kivándorlási ügynökök, akik a férfiak elejét Amerikába csábították innen.

Ebben a faluban élt egy jegyző meg egy tanítónő. A jegyző, aki különben elbizakodott, kissé gőgös ember volt, erősen közeledett már az agglegénység kényelmes, széles országútjához. A tanítónő ellenben szelíd és szerény leány volt és olyan fiatal, mint egy tavaszi virág. A jegyző a nővérével lakott

együtt. A nővére a nénje volt s így az sem volt már fiatal. Különben is a szívtelensége, rideg zsarnoki lelke már jóval előbb megvénítették. A tanítónő egészen egyedül lakott az egyszerü iskolaházban; csendesen élt, azt se vették észre, mikor érkezett, azt se tudták, honnan jött. Egyszer csak ott termett és tanította a gyermekeket: leányokat, fiúkat egyformán, együtt.

Elhanyagolt kis csapat volt ez nagyon. A fáradt, öreg mester jó pár éve, hogy már meghalt; a falunak azóta nem volt tanítója, mert a kis fizetésre nem akadt pályázó.

A tanítónő megszánta a szürke falut, gondjába vette az elhagyott gyermekeket, akik a százon jóval fölül voltak. Mivel semmit sem tudtak még, megtanította őket előbb énekelni, hogy megszeressék az iskolát. Szépen, kedvesen csengett a hangjuk. A fehér iskolafalak, amint visszhangzottak a tiszta csengéstől, mintha egyszerre a mesebeli zengő várnak falai lettek volna.

A tanítónő karcsú, magas leány volt. Mindig fehér ruhát viselt, mely olyan tiszta volt, mint a hó és a legegyszerűbb, amilyen csak lehetett. Aranyszínü szőke haja szinte fényt vetett a feje körül, kék szeméből pedig oly tiszta, átlátszó sugarak áradtak, hogy a gyermekek szinte a gondolatát is megértették.

Meg is szerették nagyon. Ha álmukban szépet álmodtak, akkor az iskolában jártak, a zengő falak

közt. Ha reggel ablakukra toppant az első napsugár: úgy tekintették, mint a tanítónőjük követét, fölkeltek és siettek az iskolába.

A kőrösmenti faluban nem volt virág, nem volt fa. Azért tűnt föl olyan szomorúnak.

A tanítónő teleültette a kertjét virággal, majd csemetefákat hozatott s azokat is elültette. Cserepekben pedig szagos szekfűt, muskátlit, majorannát, ibolyát és fuksziát nevelt. A virágcserepekkel telerakta az iskola ablakait; az asztalra is tett egyet-kettőt. És a gyermekek szeme felüdült a virágon, a lelkük megfrissült az illattól. A nádfödeles öreg iskolaház lassankint egész tündérvárrá vedlett a szemükben. Megdobbant a szívük is örömükben, amikor megpillantották.

S a gyermekeik lelkén át a szülők is kezdtek érdeklődni iránta. Elmentek a tanítónőhöz és így szóltak:

— Az Isten áldja meg, hogy a gyermekeinket olyan jól tanítja! Másról se beszélnek ám azok, mint a jó kisasszonyról.

— Oszt' foglalatoskodnak-e valamivel?

— De bizony. A hánya csak van, az mind kertet csinál, ás, kapál és fát vagy virágot ültet.

— No, annak igazán örülök.

— De mit csinált velök a kisasszony? Hisz ezek azelőtt naphosszat csavarogtak, pusztították a madarat meg azt a kis fát is, ami még itt-ott nőtt.

— Szeretem őket.

— Hisz nagyon rosszak voltak.

— Jaj, lelkem, csak az olyan gyermek rossz és lesz rossz emberré, akit senki sem szeret. Akit egy lélek is szeret a világon, abból már könnyen jó ember nevelkedik.

— Milyen igaz, amit mond a kisasszony — szólt a szegény asszony elgondolkozva és kezet akart csókolni a tanitónőnek. De az nem engedte, ahelyett egy cserép virággal ajándékozta meg.

Az asszony ablakában megjelent az első virág s nemsokára párja is lett a másikban. Aztán lejöttek a mosolygó virágok a ház elé a földre, amelyből egy kis kertre valót meghódítottak a maguk számára. És így ment az házról-házra abban a kőrösmenti faluban.

A tanítónőt már mindenki szerette, csak a jegyző-kisasszony gyűlölte határtalanul; mert ha valahol megjelentek, őt nem látta többé senki, kezet sem csókolt neki senki, mert a tanítónőt rajongták körül.

Azért a jegyző-kisasszony így szólt egyszer az öccséhez, akit különben a világ előtt bátyjának szólított:

— Az a tanítónő fölforgatja az egész falut.

— Gondolod — neszelt föl a jegyző.

— Hogyne, hisz csupa hiúskodásra tanítja a népet azzal a sok hiábavaló virággal.

— Hát nem szép az a virág? Mintha kedvesebb is volna azóta a falu!

— Ugyan kérlek. Okos ember létedre még te is megtéveszted magad. Nézd, milyen piperések azóta a népek és hogyan fogy előttük a tiszteletünk.

— Valamit mondasz — jegyezte meg a jegyző, aki igen sokszor a nővére szavain át látta a világot.

— Többet mondok, a szegény tanítónőbe még jó adag gőg is szorult. Alig köszön nekem, épp hogy megbillenti a fejét. Neked meg, úgy láttam, egyáltalában nem is köszön.

— Én férfi vagyok.

— Férfi vagy, de az elüljárója vagy, mivel te vagy az iskolaszék elnöke. Irántad tisztelettel kell lennie és ezt mutatnia kéne a nép előtt is. Lásd-e, hogy honnan ered a nép tiszteletlensége!

A jegyző belátta, hogy a nővérének, akit különben is okos leánynak tartott, igaza van. Föltette magában, hogy meglátogatja az iskolát, nagyobb figyelemmel kíséri majd a tanítónő működését és egy kis rendet csinál.

Egy délután benyitott az iskolába. Nagy meglepetésére a terem üresen bámult rá, a gyerekek meg künn dolgoztak a kertben.

— Milyen óra van most? — szólt szigorúan a munkában kipirult tanítónőhöz, aki úgy dolgozott a gyermekcsapat élén, akár egy édesanya a gyermekeivel.

— Természetrajzi óránk van most — felelt szelíden.

— Úgy tudom, a természetrajzot a tanteremben szokás tanítani. Mi is ott tanultuk, mikor diák voltam.

— Most van a faültetés, meg az oltás ideje. Azt gondoltam, hogy a gyermekekkel együtt végezem ezt a munkát, hadd tanulják meg. A természetrajz tanítása úgy ér valamit, ha a természet megragadó szépségét, csodás kincsesbányáját föltárjuk a gyermeki szemnek. A fiúk, mint látni tetszik, a magról kelt csemetéket ültetgetik át. Mindeniknek igértem egyet-egyet; azt majd hazaviszik és otthon elültetik. A leányok pedig a virágos kertben dolgoznak . . . De ha az elnök úr úgy parancsolja, be fogunk menni az osztályba.

Azzal a tanítónő összecsattantotta a két kis tenyerét és így szólt:

— Vigyétek, gyerekek, a szerszámaitokat a helyükre és gyertek be az iskolába!

A jegyző most vette észre, hogy a tanítónő szép kis kezét mennyire kifújta már az éles tavaszi szél s mennyire lesütötte a napsugár.

— Az igaz — gondolta bévülről, — hogy a nővérem keze patyolatabb ennél; de a nővérem nem is dolgozik soha sem.

A tanteremben csakhamar elhelyezkedtek a gyerekek s elkezdődött a felelés, a tanulás. Most

látszott, hogy milyen jó szellem áradt a tanítónő és a tanítványok szavaiból. És az iskolaszéki elnök elfelejtette, hogy őt a bosszú vitte az iskolába, a lelke gyönyörűséggel telt meg attól, amit hallott és látott. Röstelte, hogy ilyen különös hangon köszöntött be ehhez a derék leányhoz.

— Meg vagyok elégedve, kisasszony — szólt a jegyző, mikor távozott. — Meglátszik minden szaván, hogy szívvel, szeretettel tanít. Tegye a dolgát ezután is úgy, ahogyan legjobbnak találja.

A leány arcán egy örömsugár villant át, a jegyző észrevette és hosszan a szemébe nézett. Mintha egy ragyogó vizü mély tóba tekintett volna, melynek partját kékszínű drágakövek szegik.

Hazaért és még mindig látta azt a csodás tavat. De látta másnap, harmadnap is és újra akarta látni a maga eredeti szépségében. Elment az iskolába.

Most már gyakran eljárt oda s annyira fogott rajta a tanítás, hogy az ő kertjébe is virágot és fát ültettetett. A tanítónő látva ezt, a következő gondolatot kockáztatta meg:

— Nem volna jó, elnök úr, ha az utakat is fák kísérnék. Az útszélét is be lehetne ültetni. Ahol a fa gyökeret ver, ott az ember is szívesebben marad. Talán a férfiaink is jobban vetnék meg itt a lábukat s nem vándorolnának ki annyian Amerikába! . . .

S nemsokára hosszu glédában sorakozni kezdtek a fák az út mentén.

Múlt az idő, a fák nőttek; a sívár faluból lassankint kedves kis fészek lett. A nép megszerette már a maga megifjodott, megszépült szülőföldjét s nem kívánkozott el belőle. Művelte, formálta, szebbé, hasznosabbá tette évről-évre. A fákat megszállták a dalos madarak, az emberek szívét: gyöngédebb, mélyebb érzések.

A tanítónőt már mindenki nagyon szerette, áldotta, csak a titkos kivándorlási ügynökök gyűlölték, akiknek ez a falu egykor egész biztos piaca volt. Az ügynökök sötét érzelmében osztozott a jegyző nővére, aki megvetését a tanítónő iránt alig tudta többé rejtegetni. Féltette a fivérét, hogy beleszeret a finomlelkü leányba s ő elveszti hatalmának utolsó romjait is.

Sejtelme nem csalta meg.

A jegyző egy tavaszi délután az iskolaház felé tartott. Lassan lépegetett, mintha nehéz gondolatokkal küzködnék, melyek az embert előrehaladásában vissza akarják tartani. De amint az utca ajtaját kinyitotta, utolsó aggodalma is eltünt.

A tanítónő az udvar egyik árnyas szögletében ült és valami kézimunkán dolgozott. A jegyző melléje ült és egy ideig közönyös dolgokról folyt köztük a szó. De a nap rohamosan sietett alá az égen rózsás ágyába, a madarak is megkezdték már esteli éneküket, a jegyző is végre hozzáfogott, hogy jövetelének igazi okát adja elő.

— Azért jöttem valójában, kisasszony, hogy egy nagy és merész kérdésemre feleletet kapjak. Ifjúságom, mely olyan sivár volt, mint ez a falu az ön jövetele előtt, tova tűnt már. És most, a férfikor delén, ebben a megszépült faluban, a visszahozhatatlan fiatalságomnak egy kései sugara csillant meg a szívemben. Szerelmes lettem kegyedbe, nemeslelkű, szépséges kisasszony. Ha gondolja, hogy érdemes viszontszeretni engem, legyen a feleségem.

A leány nyugodtan hallgatta a nyugodt, de mély szavakat és így válaszolt:

— Aki mindenkit szeret, az nem lehet szerelmes egybe. Bár az embereket csak szerettem, a szerelem érintetlenül hagyta a szívemet. Boldog vagyok, hogy az elnök úr annyira becsül, de én már itt elvégeztem a tennivalómat, megyek tovább, mert még sok sivár, szomorú falu van ebben az országban.

— Elmegy tőlünk? — kiáltott föl a jegyző nagy szomorúan.

— Itt hagyom emlékül a virágaimat, a dalos madaraimat.

— Soha sem fogjuk elfelejteni — mondta a jegyző megtörten és néhány bucsuzó szó elmondtával lassan hazafelé indult. A leány egész a kapuig kisérte ki.

A nap végső sugarait vetette már a földre, a leány tündéri fénnyel pompázott az esti napsugár-

ban. A jegyző szinte megfeledkezve bámulta a fénynek ezt a káprázatos játékát s elmerülésében afélét vett észre, mintha a leány aranyszőke haja körül fényes aureóla csillant volna meg.

— Ki lehet vajjon ez a nő — tünődött magában az úton — hogy tökéletesebb mindenkinél, akit eddig ismertem.

Otthon a nővére, aki sejtette, miért járt oda, gyűlölködő, gyanakvó szemmel fogadta. Nem szólt a haragos leány egy szót sem; de már nem bírta többé fékezni gyűlöletét, amit különben a kivándorlási ügynökök is már régóta mesterségesen szítottak. Ez a bestiális érzés azt javallotta neki, hogy gyújtassa föl az iskolaházat. A tűz elpusztítja majd a falut, a nép elűzi a tanítónőt, akiben veszedelmének okozóját fogja látni.

Tudta azonban, hogy a faluban nem találkozna ember, aki ilyen bűnös tettet véghezvinne, az éj leple alatt maga vállalkozott rá.

A szíve zabolátlan harangként verte a mellét, amint lopva, a sötétség árnyán átsuhant. Minden dobbanása azt kiáltotta: ne tedd! ne tedd! De a gyűlölet megfosztota hallásától, elhomályosította látó szemét, és vitte, sodorta, mint zúgó örvény a habot. A falura ráborult az éjszakai csend, a fáradt emberek mélyen aludtak. Az égből dúsan hulldogált a harmat, mint mindenütt, ahol sok a fa és a virág.

A jegyző nővére pihegő mellel állt meg az iskolaház végében, a kert felől s a keze remegett, ahogy az égő gyújtót az alacsony nádtetőhöz emelte. De a harmat oly bőségesen ült már rajta, hogy a gyönge láng meg sem fogta. Az öntudatlan lázban másik gyújtóra is gyújtott; abban a pillanatban azonban zengő kiáltást hallott a bokrok felől:

— A szíved, a szíved! Mit mond a szíved!

A gyújtó kiesett a kezéből s ettől a hangtól elvesztette az eszméletét; lerogyott és sokáig hevert a nedves, harmatos földön.

Mikor végre föltápászkodott, nem látott maga körül senkit, csak a fülemüle harsogta dalát a magasság felé, ahonnan éjjelenkint hull az üdítő harmat a szomjas földre. A remegő leány nem vette észre, hogy az imént is a fülemüle-ének harsant feléje. Sietve indult el onnan, mialatt a szívében nagy megkönnyebbülés támadt.

A távoli keleti partok körvonalai felől pedig derengő pirkadást vett észre. És ahogy kémlelte tekintetével a ki-kitörő hajnali derengést, egy nőalakot pillantott meg benne a mezők felől. Az alak: karcsu és magas, a ruhája: fehér, aranyszőke hajával finomfényű sugarak játszadoztak.

Behunyta a szemét: nem káprázik-e, vagy hogy ne lásson! És szinte vakon, szinte magatudatlanul ért haza.

*

Másnap a fivérével együtt kint ültek az udvaron, egy nagy fa árnyékában. A lány szeliden nézte a messze kéklő égboltozatot, a férfi pedig szomorú hallgatásba merült.

S akkor rohan hozzájuk a nép és könnyezve mondták, hogy a tanítónő eltünt és nem jön többet vissza. A jegyző hallgatta a szavakat, nézte a népet és sokáig nem tudott szóhoz jutni. A leány: a nővére, szólalt meg; vigasztalni akarta, mondván:

— A virágzó fák hirdetik majd itt évenkint az emlékét és a virágok illata példázza közöttünk a jóságát.

Mire a jegyző, a leány fivére, csupán annyit mondott:

— Elment, mert még sok sivár, szomorú falu van ebben az országban.

TARTALOM.

Elbeszélések. Oldal

A tomajfüredi aranynapok 7
Az ember tragédiája 16
A tanítónő 26
Az asszony 34
Este, reggel 44
Lelkiismeret 55
Feri bácsi 64
A kis tolvaj 76
Az első nap 86
Donghó Gáspár 93
A jó Dávid 106
A diplomata János 120
A tanácsosné 130

Mesék.

A sas 143
A királyfi 154
A vadrózsa 169
Volt egyszer egy falu 179

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

HAVAS
A
TOMAJ FÉLÉK
ARANYHARÓK